

T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**METROPOLİTEN ALANLARDA ÇOCUKLARIN KORUNMASI, ÇOCUK
MAHKEMELERİNİN ROLÜ VE BİR MODEL ÖNERİSİ**

Yüksek Lisans Tezi

ERCAN ÜNER

İstanbul, 2020

T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**METROPOLİTEN ALANLARDA ÇOCUKLARIN KORUNMASI, ÇOCUK
MAHKEMELERİNİN ROLÜ VE BİR MODEL ÖNERİSİ**

Yüksek Lisans Tezi

ERCAN ÜNER

Danışman

Doç.Dr.Burak Hamza ERYİĞİT

İstanbul, 2020

GENEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı : Ercan Üner
Programı :
Tez Danışmanı :
Tez Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans, 2020
Anahtar Kelimeler : Adalet, Çocuk Suçluluğu, Metropoliten, Sosyal Hizmet

ÖZET

Kanun kapsamında suç olarak belirtilen eylemleri gerçekleştiren çocuklar, suça sürüklenen çocuklar şeklinde tanımlanmaktadır. Belirtilen eylemlerin mağduru da çocuk olduğu vakit hem korunması gereken hem de suça sürüklenen çocuk sayısı artmakta, yaşanan durumların iki taraflı mağduru da çocuklar olmaktadır.

Çocuk suçluluğunu önleme ve cezalandırma sistemi ülkeleri en çok düşündüren bir konu haline gelmiştir. Bizim ülkemizde de bu konuda birçok çalışma yapılmasına rağmen, çocuk suçluluğuna yönelik adalet sistemi karışık bir vaziyettedir. Bu konuda çözüm önerileri sunulmasına rağmen, sistemin değişmesine yönelik ciddi adımlar atılmamaktadır.

Bu çalışma; çocuk suçluluğunun ve rehabilitasyonunun metropoliten alanlardaki durumunu irdelemek, sorunları göz önüne sermek ve bu konuda yapılabileceklerle yönelik bir model önerisi amacıyla yapılmıştır. Çalışma beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde metropoliten alan ile ilgili genel bilgilere yer verilmiş ve çocuk suçluluğuna ve rehabilitasyonuna yönelik yapılanlara değinilmiştir. İkinci bölümde çocuk ve çocuk suçluluğu kavramları irdelenmiştir. Üçüncü bölümde çocuk adalet sistemi ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır. Dördüncü bölümde çocuk suçluluğunda sosyal hizmetin işleyişine yönelik bilgiler sunulmuştur. Beşinci ve son bölümde ise metropoliten alanlarda çocuk suçluluğuyla ilgili bir model önerisi sunulmuştur.

Sonuç olarak gerek metropoliten alanlarda gerek metropoliten alanlar dışında kalan yerlerde suça sürüklenen ya da hakkında tedbir kararı uygulanan çocuklarla ilgili var olan mevzuatın karmaşıklığı sorunları daha da arttıran bir durum ortaya çıkarmaktadır.

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname :

Programme :

Supervisor :

Degree Awarded and Date :

Keywords :

ABSTRACT

Children who commit the acts specified as crimes under the law are defined as children driven into crime. When the victim of the actions mentioned is a child, the number of children who need to be protected and who are driven to crime increases, and children are the bilateral victims of the situations experienced.

Juvenile delinquency prevention and punishment system has become a top concern for countries. Although there are many studies on this subject in our country, the justice system for juvenile delinquency is in a mixed state. Although solutions are offered in this regard, serious steps are not taken to change the system.

This work; It was made in order to examine the situation of juvenile delinquency and rehabilitation in metropolitan areas, to reveal the problems and to propose a model for what can be done in this regard. The study consists of five parts. In the first part, general information about the metropolitan area has been given and the actions regarding juvenile delinquency and rehabilitation are mentioned. In the second chapter, the concepts of juvenile and juvenile delinquency are examined. In the third part, the juvenile justice system is explained in detail. In the fourth chapter, information on the functioning of social work in juvenile delinquency is presented. In the fifth and last chapter, a model proposal on juvenile delinquency in metropolitan areas is presented.

As a result, the complexity of the existing legislation regarding children who are dragged into crime in metropolitan areas and places outside of metropolitan areas or on whom cautionary orders are applied creates a situation that further increases the problems.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	1
ABSTRACT.....	ii
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR	vi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

METROPOLİTEN KAVRAMI VE ÇOCUKLARIN KORUNMASI

1.1. Metropoliten Kavramı.....	5
1.2. Metropoliten Yönetimler	11
1.3. Metropoliten Yönetim Yaklaşımları	13
1.4. Metropoliten Şehirlerin Çocuklar Üzerine Etkileri	16
1.5. Çocukların Korunmasına Yönelik sosyal Politikalar.....	17
1.5.1. Aile Yanında Destek Hizmetleri	18
1.5.2. Bakım Hizmetleri.....	19
1.5.3. Koruyucu ve Önleyici Hizmetler	19
1.5.4. Sosyal Rehabilitasyon Hizmetleri.....	20
1.6. Metropoliten Belediyelerin Çocukları Korumaya Yönelik sosyal Politikaları....	21
1.6.1. Kreş ve Gündüz Bakımevleri.....	22
1.6.2. Örgün Eğitime Destek Kursları	22
1.6.3. Bilim Merkezleri.....	23
1.6.4. Bilgi Evleri.....	23
1.6.5. Çocuk Kulüpleri.....	24
1.6.6. Sağlık Hizmetleri	24
1.6.7. Kültür ve Spor Hizmetleri.....	25
1.6.8. Sosyal Hizmet Uygulamaları	25

1.6.9. Sosyal Yardım Uygulamaları.....	27
--	----

İKİNCİ BÖLÜM

ÇOCUK, SUÇ VE SUÇA İTİLEN ÇOCUK

2.1. Çocuk Kavramı	28
2.1.1. Türk Hukuk Sisteminde Çocuk Kavramı.....	34
2.2. Suç Kavramı	37
2.3. Suça Sürüklenen Çocuk Kavramı	42
2.4. Türk Hukuk Sisteminde Suça Sürüklenen Çocukların Ceza Sorumluluğu	47
2.4.1. 12 Yaşını Doldurmamış Çocuklar	48
2.4.2. 12 Yaşını Doldurmuş, 15 Yaşını Doldurmamış Çocuklar	49
2.4.3. 15 Yaşını Doldurmuş, 18 Yaşını Doldurmamış Çocuklar	50

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE ÇOCUK ADALET SİSTEMİ UYGULAMALARI

3.1. Çocuk Adalet Sistemi	51
3.1.1. Çocuk Polisi Birimi	52
3.1.2. Cumhuriyet Savcılığı Çocuk Birimi	54
3.1.3. Çocuk Mahkemeleri.....	55
3.1.4. Sosyal Çalışma Görevlileri	59
3.1.5. Barolar ve Müdafî-Vekil.....	62
3.1.6. Denetimli Serbestlik Müdürlükleri	63
3.1.7. Çocuk Ceza İnfaz Kurumu	64
3.1.8. Çocuklara Özgü Yargılama İşlemleri	65

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ÇOCUK SUÇLULUĞUNA HİZMET VEREN KURUMLAR

4.1. Çocuk Suçluluğu ve Sosyal Hizmet.....	75
4.1.1. Suç Önleme Yaklaşımları	84
4.2. Suça Sürüklenen Çocuklara Hizmet Veren Kurumlar ve Sosyal Politikalar	84

4.2.1. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı	85
4.2.2. Çocuk Destek Merkezi (ÇODEM)	86
4.2.3. Çocuk Şube	87
4.2.4. Çocuk Mahkemeleri ve Çocuk Ağır Ceza Mahkemesi	88
4.2.5. Denetimli Serbestlik	89
4.2.6. Çocuk Eğitim Evi.....	90
4.2.7. Ceza İnfaz Kurumu	91

BEŞİNCİ BÖLÜM

METROPOLİTAN ALANLARDA ÇOCUKLARIN KORUNMASINA YÖNELİK BİR MODEL ÖNERİSİ

5.1. Metropoliten Alanlarda Çocukların Korunmasına Yönelik Bir Model Önerisi ..	94
SONUÇ	106
KAYNAKÇA.....	108
ÖZGEÇMİŞ	120

KISALTMALAR

AÇSHB: Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı

BM: Birleşmiş Milletler

CGTİHK: Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun

CMK: Ceza Muhakemeleri Kanunu

ÇHS: Çocuk Hakları Sözleşmesi

ÇKK: Çocuk Koruma Kanunu

ÇKKUY: Çocuk Koruma Kanunu Uygulama Yönetmeliği

GSYH: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla

SHÇEK: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kanunu/Kurumu

SSÇ: Suça Sürüklenen Çocuk

TCK: Türk Ceza Kanunu

UNICEF: United Nations International Children's Emergency Fund

UYAP: Ulusal Yargı Ağı Projesi

GİRİŞ

Kanun kapsamında suç olarak belirtilen eylemleri gerçekleştiren çocuklar, suça sürüklenen çocuklar şeklinde tanımlanmaktadır. Belirtilen eylemlerin mağduru da çocuk olduğu vakit hem korunması gereken hem de suça sürüklenen çocuk sayısı artmakta, yaşanan durumların iki taraflı mağduru da çocuklar olmaktadır.

Suçta sürüklenen çocuklar genelde toplumsallaşma sorunu olan bireylerdir. Bu anlamda suçlu çocukların yargılama esasları ve tutuldukları kurumlar, onların eksik ya da sağlıklı toplumsallaşmalarını devam ettirmelerine yönlendirmemeli aksine topluma katılımlarını teşvik etmelidir.

İyi bir çocuk mahkemesi uygulaması ancak gelişmiş bir eğitim ve refah yapısı içinde mümkün olmaktadır. İyi bir eğitim sistemi ve refah anlayışına sahip olunmadığında, suça itilen çocuk yalnızca bir polisiye mesele şeklinde incelenecektir. Nitekim bu çocukların mahkemelerde veyahut polislerle işi olmamalı, aksine, sosyal çalışmacılar, psikologlar ve eğitimciler bu çocuklara yardım etmek üzere işbaşında olmalıdır.

Çocuk mahkemeleri, şu somut ilkelere dayalı olarak kurulmuştur (Uluğtekin, 2004):

1. Çocuk, gelişimini sürdürmekte olan bir varlıktır. Bu açıdan ona bir yetişkinmiş gibi davranmak ve işlediği suçtan tümüyle sorumlu tutmak yanlış olur.
2. Çocuk bir yetişkine göre daha kolay rehabilite edilebilir; bu açıdan bir yetişkinden daha fazla kapasiteye sahiptir. Adaletin de amacı, onu cezalandırmaktan çok eğitmek, tedavi etmek ve rehabilitasyona tabi tutmak olmalıdır.
3. Çocuk hakkındaki karar, çocuğun özel koşulları ve gereksinimleri dikkate alınarak verilmelidir.
4. Çocuk adalet sistemi, yetişkin suçluların tabi olduğu katı, karmaşık, cezalandırıcı ve şekilci işlemlerden uzak durmalıdır.

1979 Dünya Çocuk Yılı'nın Türkiye'de bıraktığı tek kazanım, 2253 sayılı "Çocuk Mahkemeleri'nin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkındaki Kanun" oldu. Bu yasa, henüz uygulanmaya başlamadan, 1981 yılında bazı önemli değişimler geçirdi ve yürürlük tarihi 1 Haziran 1982'ye ertelendi (17510 sayılı Resmi Gazete). Yasa, beş yıl içinde, her il ve ilçede, birer çocuk mahkemesi kurulmasını öngörüyordu. İllerdeki mahkemeler, bir başkan ve iki üyeden oluşacak, ilçe çocuk mahkemelerinde tek yargıç bulunacaktı. İl Çocuk Mahkemeleri, Ağır Ceza Mahkemeleri düzeyinde, ilçelerdekiler ise, Asliye Ceza Mahkemeleri gibi görev yapacaklardı. Günümüzde de yürürlükte olmasına karşın hiçbir maddesi uygulanmayan yasa, çocuk bakım ve yetiştirme yurtları, eğitici işyerleri, sağaltım ve rehabilite birimleri, gözetim, merkezleri, ıslahevleri, küçükler için özel tutuklama ve cezaevleri gibi kurumların oluşturulmasını öngörmektedir.

1979'da çıkarılan Çocuk Mahkemeleri Yasası müteakiben ancak 9 yıl sonra Ankara'da ilk mahkeme kurulabilmiştir. Söz konusu kanunda ilk 5 yıl içerisinde çocuk mahkemelerinin tüm yurttan yaygınlaştırılması planlanmış, ancak 1980 yılında bu mahkemelerin kurulması bir yıl daha ertelenmiştir. 1981 tarihinde çıkarılan 2552 sayılı kanunla mahkemelerin kurulması beklenirken, olanaksızlıklar nedeniyle ancak 1987 yılında Ankara, İstanbul, İzmir ve Trabzon'da mahkemeler kurulmuştur. Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkındaki Kanun'a göre; her ilde ve büyükşehir belediyeleri hudutları içinde kalan ilçeler hariç merkez nüfusu yüz binin üzerindeki her ilçede bir çocuk mahkemesi kurulması gerekmektedir. Ancak bu gerekliliğe rağmen kanun arzu edilen düzeyde uygulama imkânı bulamamıştır (Erdoğan, 2012).

Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinde, belirli kanunlarda değişiklik yapılması adeta zorunlu hale gelirken; Türk Ceza Kanunu ve Ceza Muhakemesi Kanunu ve İnfaz Kanunu yenilenmiş; çocuklarla ilgili yargılama usullerini düzenleyen 2253 sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkındaki Kanun yürürlükten kaldırılmıştır. Öte yandan bu boşluk yeni TCK, CMK ve CGTK ile uyumlu hale getirilmeye çalışılan 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu yürürlüğe girmesiyle doldurulmuştur.

Türkiye'nin çocuk adalet sisteminin bazı bileşenleri hala yaygınlaştırma ve bütünleştirilme sürecindedir. 2001'de çocuk polisi şubeleri oluşturulmuştur; çocuk polisi şubeleri artık tüm ülkede mevcuttur. İlk çocuk mahkemesi 1988 yılında kurulmuştur. Ancak bugün yalnızca 25 ilde 83 çocuk mahkemesi bulunmaktadır ve her bir çocuk mahkemesine bağlı bir bu alanda görevlendirilmiş savcı (çocuk savcısı) veya savcı ekibi bulunmaktadır. Çocuk sanıkları konu alan tüm davaların ancak yarısından biraz fazlası çocuk mahkemelerince görülmektedir (UNICEF, 2009, Türkiye Çocuk Adalet Raporu, <http://panel.unicef.org.tr/vera/app/var/files/e/k/ek-2-jj-turkey-17aug09-tr.doc>).

Görüleceği üzere çocuk sanıkların çocuk mahkemeleri kapsamında yargılanmaları esas Türkiye'de 25 ille sınırlandırılmış 83 çocuk mahkemesiyle sınırlandırılırken bu illerde bile yeterliliğe ulaşamamıştır. Öte yandan çocuk mahkemelerinin olmadığı illerdeyse çocuğun yargılanma hususu ciddi bir problem teşkil etmektedir. Bu probleme ilişkin çözüm ise tam bir muammadır. Zira 5395 sayılı Kanunu'nun 3. maddesi 1. fıkrasınca koruyucu ve destekleyici tedbirlerin “çocuk hakimi” tarafından alınacağı, görevli mahkemeler yönünden ise suça sürüklenen çocuklardan söz etmeyen geçici 1. maddesinin 4. fıkrasında, çocuk mahkemesi bulunmayan yerlerde, bu mahkeme kurulup göreve başlayıncaya kadar korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında tedbir kararlarının, görevli aile ve asliye hukuk mahkemelerince alınacağı, 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 26 maddesinin 1, 2 ve 3 fıkrası ile bu kanunun uygulamasına ilişkin yönetmeliğin, usul ve esaslar hakkındaki 4. Maddenin (e) fıkrası ile “mahkeme; çocuk mahkemeleri ile çocuk ağır ceza mahkemelerini, çocuk mahkemesi bulunmayan yerlerde aile yada asliye hukuk mahkemeleri ile ceza mahkemelerini” demekle ve çocuk mahkemesi bulunmayan yerlerde görevli mahkemelerin çocuk mahkemeleri sıfatıyla yargılama yapacaklarına dair hüküm bulunmadığından, suça sürüklenen çocuklarda ceza mahkemeleri yetkili kılınmıştır. Nitekim bu uygulama esas itibarıyla bakıldığında Uluğtekin (2004)'in ifade ettiği üzere çocuk mahkemelerinin kuruluş esaslarından “Çocuk adalet sistemi, yetişkin suçluların tabi olduğu katı, karmaşık, cezalandırıcı ve şekilci işlemlerden uzak durmalıdır” ibaresiyle uyumsuzluk göstermektedir.

Bu çalışmada metropoliten alanlarda çocukların korunması, Türkiye’deki ocuk yargılama sistemi, ocuk mahkemelerinin yetki çevreleri ve yeterlilik durumlarıyla; suça sürüklenen çocuklara yönelik olarak uygulanan sosyal politikalar ve mevcut ocuk yargılama esaslarının sistemin mevcudiyeti ve hedefleriyle adaptasyonunun irdelenmesi amaçlanmış ve yaşanan sorunlara yönelik olarak bir model ortaya konulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

METROPOLİTEN KAVRAMI VE ÇOCUKLARIN KORUNMASI

1.1. Metropoliten Kavramı

Kavram olarak “Kent” ve “Kentleşme” ile ilgili gelişmeler, ülkelerin kendi sosyal, ekonomik ve kültürel şartlarına bağlı olarak birbirinden farklı gerçekleşmiştir. Kentleşme sürecinin başlangıcı, yaygın bir biçimde uygarlığın da başlangıcı olarak görülmektedir. Belirli bir somut tarihi olmamakla birlikte insanların, avcılık ve çobanlık faaliyetinden tarımsal üretime geçerek yerleşik yaşama başlaması başlangıç kabul edilmektedir (Toprak, 2016).

Milattan önce dört binli yıllarda Mısır'da ve Mezopotamya'da tarih sahnesine çıkan kentler, ardından dünyanın başka bölgelerinde de görülmeye başlanmıştır. Başlangıçta bireylerin ortak savunma ihtiyacı nedeniyle kurulan kentlerde nüfusun yoğunlaşması ile ihtiyaçların karşılanması için yönetim sistemleri oluşturulmuştur (Görmez, 2015).

Antik site yönetimleri, ilk yerel yönetim birimi olarak sayılabileceği ifade edilmektedir. Bu site yönetimleri, siyasal erkin kullanıldığı, kendi kendini yöneten, sinsel ve siyasal birimler şeklinde belirli bir süre boyunca faaliyet yürütmüştür. Site yönetimlerin, Roma İmparatorluğu'nun egemen olduğu döneme kadar işlev gördüğü belirtilmektedir (Karakılçık, 2016).

Tarihsel olarak site rejimleri, Sümerlerden itibaren birçok kavimde görülmesine rağmen Ege uygarlıklarında özellikle Antik Yunan kentlerinde düşünsel anlamda daha belirgin hale gelmiştir. Zaman içinde yerleşimler için birçok sözcük kullanılmıştır. Bu dönemde “site” sözcüğü bir şehir devleti olarak anılırken “polis” sözcüğü de savunma temelli yerleşimler açısından kullanılmıştır. Yine “medine” sözcüğü ise kent sayılabilecek yerleşim bölgelerindeki yaşam biçimiyle bu yerleşmelerin dışarısında kalan alanları iktisadi, sosyal ve toplumsal ilişkiler açısından ayırmak için kullanılmaktadır. Kırsal ve göçebe hayatı ifade etmek içinse “karye” tanımı kullanılmıştır. Dilimizde ise “medeni” ve karşıtı “bedevi” sözcükleri kullanılagelmiştir.

Antik Çağ düşünürü Aristo, milattan önce dört yüzlü yıllarda kenti insanların daha iyi bir hayat yaşamak için toplandıkları yerler olarak ifade ettiği belirtilmektedir. Arap asıllı Orta Çağ İslam düşünürü İbn-i Haldun (1322-1406), 14'üncü yüzyılda kentleşmenin, yerleşimlerin iktisadına ve uygarlaşma doğrultusundaki rolüne dikkat çekmiştir (Toprak, 2016).

Ortaçağ toplulukları, toprak sahipliği temelinde feodal, sınırlı yerel bir düzen içinde, sınıf ve rütbelere üzerinde varlık göstermiştir. Tüccar sınıfının gelişimiyle Avrupa'da binli yılların başlarında komün yönetimleri doğmuştur. Yerel özgürlüklerin ve ayrıcalıklı yerel özgürlüklerin savunusunu yapmışlardır. Bu yönetimlerin bin beş yüzlü yıllara doğru devlete dönüşüm sürecini yaşadıkları ifade edilmektedir (Görmez, 2015).

Avrupa Orta Çağı'nda burjuvazi sınıfının ortaya çıkışıyla birlikte şehirlerde dönüşüm meydana gelmiştir. İlk çatışmaları, netice itibariyle politik, yönetsel, tüzel ve sosyolojik kurguda özerk mahalli yönetim olgusunu da beraberinde getirmiştir (Eryiğit, 2018). Modern anlamda yerel yönetim birimleri, ulus devletlerin ortaya çıkması ile tarihlendirilmektedir (Karakılçık, 2016). Köken olarak Avrupa'ya dayandırılan modern yerel yönetimler, 19'uncu yüzyıldan itibaren özgürlükçü eğilimlerin bir parçası olarak şekillendiği ifade edilmektedir (Sikander, 2015).

Avrupalı düşünür Adam Smith (1723-1790), çalışmalarında kentlerin zanaat işlevlerini ön plana çıkarmıştır. Avrupalı düşünür Weber (1864-1920) ise bu dönemde bir kent topluluğunun ortaya çıkabilmesi için belirli faktörler sıralamıştır. Bunun ticari münasebetlerin ön plana çıkmasının, cemiyetin tahkim edilmesinin, bir kale ile bir pazar yerinin olmasının, belirli ölçüde otonom hukuk düzenin, belli bir birliğin, konfederasyon şeklinin ve belli dereceye kadar bağımsız olabilme özelliğinin olması ile sağlanabileceğini belirtmiştir. Bu dönemde J. Freidmann da kentlerin tanımı için önemli olanın yenilikçi merkezler olması olduğuna dikkat çekmiştir (Toprak, 2016).

Endüstri devrimi, kentselleşme sürecinde gelişmeyi tetikleyen kayda değer bir aşama olarak görülmektedir. Özellikle İngiltere'de ortaya çıkan gelişmeler, yeni buluşlar, tarım alanında yaşanan ilerlemeler, mülkiyet ile ilişkili gelişmeler kırdan kente

doğru köylü göçünü arttırmıştır. İngiltere’de başlayan endüstrileşme hareketi tüm Almanya ve Fransa gibi diğer Avrupa ülkelerine de yayılmıştır. Kırdan kente göçle birlikte sağlıklı koşullarda yaşam nedeniyle kentler “çirkinlik” ve “pislik” gibi olumsuz kavramlar ile de tanışmıştır. Zamanla nüfus artışına bağlı olarak yaşama ve konut koşulları artan kentlerin doğal dokusu da bozulmaya başlamıştır. Diğer yandan yaşanan tüm bu gelişmeler devletin işlevini de yakından etkilemiştir. Bu vesile ile sorunlarla baş edebilme ve çözümü için “Sosyal Devlet” kavramı ortaya çıkmıştır (Toprak, 2016).

Bu zaman diliminde, insan gücünün yanında buhar gücünün kullanımı artmıştır. Yeni hammadde kaynaklarının bulunmuş ve kitle iletişim araçları ve ulaşım alanında hızlı gelişmeler yaşanmıştır. İş gücü ve uzmanlaşma artmıştır. Toplumsal örgütlenme bütünlük ve eşgüdüm gelişmiştir. Kapitalist ekonomik gelişmeler, Avrupa ve Kuzey Amerika’da sanayi kentlerinin doğmasına yol açmıştır (Mutlu, Reyhan ve Doğan, 2016).

Endüstri devriminin, kentte bir değişme meydana getirdiği gibi kentin fiziki planlamasını da etki yaratmıştır. Bu vesileyle kentin dışında ya da uzağında yeni yerleşim alanları ortaya çıkmıştır. Süregiden bu gelişme neticesinde batı kentlerinde uydu kentler ya da bahçe kentler olarak anılan yeni yerleşim yerleri ortaya çıkmıştır. Bunun neticesinde ise metropoliten kent olgusu ile karşı karşıya kalınmıştır (Toprak, 2016).

Kentleşme, bir kırsal yerleşim alanının kente dönüşmesi ya da kentin genişlemesi ile ilgili demografik bir olay olarak nüfusun kent yerleşim alanlarında yoğunlaşması olarak ifade edilmektedir. Kentsel işgücü biçimlerinin ekonomik etkinlik kazandığı kentselleşmede, nüfus tarımdan endüstri ve hizmetlere kaymaktadır. Fiziksel çevre ve yaşama koşullarında farklılaşma, sosyal farklılaşma ve yeni bir şekillenme süreci meydana getirmektedir. Bu kapsamda kentselleşme yeni bir yönetsel örgütlenme süreci olarak değerlendirilmektedir (Tortop vd., 2014).

Öte yandan kentleşme, sadece fiziki mekâna yansımısıyla gerçekleşen bir süreç olarak görülmemektedir. Bir yandan insan müdahalesi ile gerçekleşen bir süreç

olarak değerlendirilirken, diğer yandan da kentte yaşayan insanı etkileyen bir süreç olarak ifade edilmektedir (Nacak, 2017).

Kentselleşme hareketleri, yeni yerleşimlerin doğmasına yol açarken hali hazırda var olan kentlerin de büyümesine sebep olmaktadır. Tüm bu gelişmeler, kentsel yapıyla birlikte devlet yönetimi ve politikasının kentleşme ile ilgili genel amacında kayda değer gelişmelere yol açmaktadır. Çok yönlü kentsel gelişmenin varlığı yaşanabilecek sosyal, ekonomik ve politik açmazların çözümü ile kentleşme ile ilgili hukuki düzenlemelerin açıklığa kavuşturulmasını zorunlu kılmaktadır (Toprak, 2016).

Her bir toplumun tarihi, kendi toplumlarının yerel yönetimlerinin de tarihi olarak görülmektedir. Bu dönemlerin, ülkelere göre farklılıklar da gösterdiği belirtilmektedir. Yerleşik hayata geçilmesiyle birlikte kentsel yerleşim birimlerinin kurulması süreci başladığı genel kabul görmektedir. Kentsel yaşama koşullarıyla birlikte ise toplu yaşama ilişkin hizmetlerin üretilmesini zorunlu kıldığı ifade edilmektedir. Bu kapsamda bu hizmetleri yerine getirecek olan birimlerin oluşmasını sağlamıştır. Bu kapsamda değerlendirildiğinde ilk kentler, yerel yönetimlerin genel hizmetleri yerine getirdiği birimler olduğu dile getirilmektedir (Karakılçık, 2016).

Modern devlet içerisinde yerel yönetimleri mevcut yapısına ulaşması, 18'inci ve 19'uncü yüzyıllardaki gelişmeler ile olduğu kabul edilmektedir. Ulus devlet olgusu ardından 20'nci yüzyılın başları ise yerel yönetimlerin yükselme ve kurumsallaşma dönemi olarak nitelenmektedir. Bu aşamada, daha etkin ve daha özerk yerel yönetim örnekleri ile de karşılaşıldığı dile getirilmektedir. Bununla birlikte yerel yönetimlerin özerklik dereceleri ile uygulamadaki biçimleri ülkelere göre farklılıklar göstermektedir (Karakılçık, 2016).

Zaman içinde çekim merkezi olarak daha çok rağbet gören kentler, kapasitelerini aşan göçe maruz kaldıkça yönetilme sorunları ile karşılaşmaya başlamıştır (Ritzer ve Stepnisky, 2017). Diğer yandan ülkelerin kentselleşme oranının, yoksulların mekânsal dağılımı ile yakından ilgili olduğu dile getirilmektedir. Kentsel istihdamın kısıtlı olmasından kaynaklı birçok durumda, kırsal yoksulluğun kentselleşmeyle birlikte kentsel yoksulluğa dönüştüğü belirtilmektedir (Şenses, 2017).

Günümüzde, sürekli büyüyen ve genişleyen yerleşimlerde şehir kavramı yerine “büyükkent/anakent”, kavramı kullanılmaya başlanmıştır. Bu kavram, yaygın bir biçimde yunanca metro (ana) ve polis (kent) anlamına gelen kelimelerin birleştirilmesiyle “metropolis” ya da “metropolitan” şeklinde ifade edilmektedir. İlk çağlarda şehir devletlerini tanımlamak için kullanılmışken günümüzde büyük yerleşim merkezlerini ifade etmektedir (Mutlu, Reyhan ve Doğan, 2016; Toprak, 2016; Tortop vd., 2014).

Metropolitan alanlar ise hem kent içine hem de dışına yayılan yüksek nüfuslu ekonomik, toplumsal ve siyasal olarak etkili olan kentsel alanlardır. Metropolitan alanlar genellikle bir metropolitan kent ile çevresindeki diğer kentler, varoşlar ve yerleşimlerden oluşmaktadır. Küresel ölçekte eklemlenme kabiliyetleri vardır. Sınırları yasa ve yönetmeliklerle tanımlıdır (Ocakçı, 2016).

Metropolitan alanlarda kentsel işlevlerin gelişimiyle birlikte dağılımında da değişmektedir. Ticaret, sanayi, teknoloji vb. birimler kentin aynı bölgesinde yoğunlaşmaktadır. Özel ya da kamu kesimindeki yönetim ve denetim birimleri kentin aynı yerde merkezileşmektedir. Ticari faaliyetler ise merkezden uzaklaşarak çevre bölgelerde oluşturulan yeni iş bölgelerinde toplanmaktadır. Bunun diğer bir yansıması da üst gelir gruplarınca boşaltılan ikametgâhlara daha alt gelir grubundan insanların yerleşmesidir (Oktay, 2016).

Metropolitan bölgelerin bütüncül imgesinde her noktanın eşit yoğunlukta olmadığına dikkat çekilmektedir. Baskın figürlerin, geniş arka planlar, odak noktaları ve bağ dokuları ile bütüne net bir şekilde bağlanmıştır. Metropolitan imgelerine otoyollar, transit hatlar, hava yolları, alışveriş yerleri ve benzer öğeleri örnek olarak gösteriliyor (Lynch, 2016).

Günümüzde, küreselleşmeyle birlikte bilim, teknoloji, iletişim ve ulaşım alanlarında gerçekleşen ilerleme zaman mekân sıkışmasını neden olmuştur. Metropolitan alanların öylesine iç içe geçmeye başlamıştır ki artık “bölge” ya da “megapol” şeklinde kavramsallaştırılan yeni mekânsal yönetsel formlar şekillenmektedir (Eryiğit, 2018).

Metropolitan bölgeler, dünyanın kentsel nüfusunun %41'ini kapsamaktadır. Küresel Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYH)'nın %60'ı civarında katkıda bulunmaktadır. En kalabalık 503 metropolitan alanda yaşayan insan nüfusu 1,6 milyarı geçmiştir. Bu şehirler, kaliteli temel hizmetlere erişime ve iyi barınma imkânlarını sunma konusunda ciddi zorluklarla yüz yüzedir. Bu nedenle çevresel açıdan sürdürülebilir politikalar, artık metropolitan stratejilerinin vazgeçilmez bir parçası olarak görülmektedir (www.uclg.org, 2018). Bununla birlikte yerel düzeydeki uygulamaların, sürdürülebilir kalkınma hedefine ulaşmada da daha etkili sonuçlar verdiği dile getirilmektedir (Mascarenhas vd., 2010).

Günümüzde, bölge ve bölgeselleşme kavramlarına sadece yönetsel bir birim olarak ele alınmamaktadır. Yeni kapitalist liberal politikalarla küreselleşen dünyada siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkilerin yoğunlaştığı bir bölgeler coğrafyası olarak ele alınmaktadır. Artık ulus devletlerden ziyade kentler ve bölgeler birbiriyle yarışmaktadır (Övgün, 2013).

Metropolitan bölgeleri, içinde bulundukları yerel ve ulusal ekonomilere ciddi avantajlar ve dışsallıklar sağladığı ifade edilmektedir. Kentsel ekonomilerin finansallaşması, özellikle gelişmiş ülkelerde metropolitan ekonomilerini büyük ölçüde yeniden şekillendirdiği dile getirilmektedir. Bu finansallaşma bağlamında metropolitan makamlarının güçlendirilmesi ile kentsel kamu mallarının ve mülk pazarlarının özelleştirilmesi dayatılmaktadır. Bunun için yerel yönetimlerin, evrensel olarak erişilebilir temel hizmetlerin sağlanması için farklı türlerde ortaklıklar geliştirme konusunda yetkilendirilmeleri dillendirilmektedir (Clark ve Moonen, 2016).

Kent planlaması açısından ise “Büyük kent bölgesi” ya da “metropolitan bölge” de denilen metropolis, elverişli bir birim olarak görülmektedir. 20'nci yüzyılın son çeyreğinde kırsal alanları da kapsayan bir değişimle “kent ve bölge planlaması” veya “kent ve ülke planlaması” literatürdeki yerini aldığı söylenmektedir. Anakent planları, belediye sınırları dışında kentle ekonomik, toplumsal ve toprak bağlılığını da içeren bütünsel geniş bölgeleri kapsamaktadır. Bundan ötürü günümüzde metropolitan kentler, aynı zamanda küresel kent (dünya kenti) niteliğine sahip olduğu ifade edilmektedir. Dünyada nüfusu bir milyonu aşan yaklaşık 550 metropolitan kent olduğu

dile getirilmektedir. Nüfusu beş milyonu aşan kentlerin ise 60 civarında olduğu söylenmektedir. Küresel kentlerin sayısının ise 25'i bulunduğu ifade edilmektedir (Mutlu, Reyhan ve Doğan, 2016). Ayrıca şehirlerin ulus ötesi ilişkilerini belirlemede küresel kent kavramının, 'dünya kenti' kavramına oranla literatürde daha yaygın bir biçimde kullanıldığına da dile getirilmektedir (Beritan, 2014).

Bununla birlikte, Avrupa ve Kuzey Amerika kökenli şehircilik yaklaşımlarının, esasen başlangıçta kendi toplumlarında ortaya çıkan şehircilik ile ilgili kavramları genelleştirdikleri için eleştirilmektedir. Dünyanın geri kalanının bu şehirleşme, sanayileşme ve batılılaşma kavramları ile açıklanmaya çalışıldığına dikkat çekilmektedir (Tuna, 2016).

Öte yandan metropoliten alanların ilk olarak bu bölgelerde ortaya çıkmaları, ileri derecede sanayileşmenin getirdiği kaçınılmaz bir etken olarak görülmektedir. Metropoliten alanlar, ülkelerin kendine has ekonomik, sosyal ve siyasal koşullarına göre biçimlenmektedirler. Ayrıca sınırlarının belirsizliği, toplam nüfusu ve merkez kentteki nüfus yoğunluğu eşiği ile geleneksel kent yapısından ayrılmaktadırlar. Konut alanları gelir düzeyine göre kümelenmektedirler. Metropoliten alanların etrafında büyük ya da küçük sürekli büyüyen kentler görülmektedir (Mutlu, Reyhan ve Doğan, 2016).

Tekeli (2015) de kent plancıları açısından var olan kuramların yetersiz kaldığına dikkat çekmektedir. Bir yandan, kentsel yığılmaların yeniden biçimlenmesinde güçlü aktörlerin dıştan iradi müdahalesinin rolüne vurgu yapmaktadır. Diğer yandan, çoğulcu yaklaşımla duruma özgü planlama ve müdahale biçimlerini tasarlanması gerektiğini işaret etmektedir. Ayrıca kentsel yığılmaların, sivil ve katılımcı demokrasi için uygun bir zemin oluşturduğuna dikkat çekmektedir. Kamusal özne olan bireyin siyasete aktif katılım ile kentin yeniden biçimlenmesinde söz sahibi olmasının önemli olduğunu dile getirmektedir.

1.2. Metropoliten Yönetimler

Dünya, küreselleştikçe tarihindeki en büyük kentsel büyüme dalgasını yaşamaktadır. Dünya nüfusunun yarısından fazlası şehirlerde yaşadığı ifade edilmektedir. Dünyada kentlerde yaşayan nüfusun oranı %55 olarak belirtilmektedir.

Ayrıca kırsal kesimden kentlere yönelik göçte kentteki nüfusa 2050 yılına kadar 3 milyar kişi daha eklenmesi beklenmektedir. Bu durumda kentlerde yaşayan nüfusun oranı %68'e ulaşacağı öngörülmektedir. Tüm dünyada, şehirler, GSYH'nin %80'inden sorumludur. Öte yandan kentsel arazi, kentsel yayılma olarak bilinen bir olgu olan kentsel nüfustan çok daha hızla büyüdüğü ifade edilmektedir. Bir yandan zenginler tarafından kentsel arazi tüketimi arttırılmaktadır. Diğer yandan kentlerdeki zengin ve fakir toplulukların mekânsal ayrışması sürmektedir. Kent sakinlerinin çoğu aşırı yoksulluk, dışlanma, kırılganlık ve marjinalleşme ile yüz yüze kalmaktadır. Bununla birlikte gecekondulaşma da artmaktadır (www.unfpa.org, 2019). Metropolitan kent yönetimleri hem rekabet edebilir hem sürdürülebilir hem de yaşanabilir, hayat niteliği yüksek kent hedeflerine varabilmek için kentsel sorunları çözmesi ve kentin gelişme olanaklarını da artırması gerekmektedir (Gürel Üçer, 2017).

Dünyada nüfusu 1 milyon ve üzeri olan 480 kent ya da bölgenin var olduğu söylenmektedir. Sürekli büyüyen ve gelişen şehirlerin sınırları pratikte anlamsızlaştığı ifade edilmektedir. Değişen bu koşullara uygun değerler dizisi arayışları ile kentler yeniden tanımlanmak istenmektedir. Bu tanımlar, kentler arası ilişkiler bağlamından öte bir oluşum olarak küresel kent, dünya kenti, bilgi kenti, megapolis/megakent, postmetropol, kozmopolis ve benzeri şekilde ifade edilmektedir (Polat, 2016).

Metropolitan kentlerle birlikte telaffuz edilen mega kentler, nüfusu 10 milyonun üzerindeki olan dünya ölçeğinde emek ve sermayenin yoğunlaştığı kentlerdir (Bal, 2015). Bugün itibariyle Dünya'daki 31 mega kentin beşi Hindistan'da iken altısı da Çin'dedir. Birleşmiş Milletler verilerine göre önümüzdeki on yılda nüfusu on milyonun üzerine çıkması beklenen mega kentlerin hemen hemen hepsi gelişmekte olan ülkeler içerisinde çıkacağı tahmin edilmektedir. Bu ülkelerin ise Asya kıtasında Pakistan, Tayland ve Vietnam; Afrika kıtasında Güney Afrika; Amerika kıtasında da Kolombiya olacağı öngörülmektedir (Köseoğlu, 2019).

Hiyerarşik oluşumlu küresel kentler kategorisinde değerlendirilmek için ise önce bölgesel anlamda ekonomik, siyasi ve kültürel güç merkezi olunması gerektiği ifade edilmektedir. Kapitalist dünya ekonomisindeki gelişmelerin, küresel bir iş bölümü ve egemen bir dünya kültürüne yol açtığına dikkat çekilmektedir. Bununla birlikte

küreselleşen dünyanın yönetim ve kontrol merkezlerinin ise küresel şehirler olduğu söylenmektedir. Dünya genelinde hizmet veren uluslararası hukuk, muhasebe, yönetim danışmanlığı ve finansal hizmet şirketlerinin küresel şehirlerde yoğunlaştığına vurgu yapılmaktadır (Sassen, 2001).

Bir kentin küresel kent olabilmesi için bazı ölçütler tanımlanmaktadır. İlk küresel sitemde bir kentsel sistem kurması ya da ağlar oluşturması gerektiği dile getirilmektedir. İkinci olarak küresel ölçekte mekânsal bileşen olması ve çok düzlemli yapıyla bütünleşmesinin gerektiği belirtilmektedir. Üçüncü olarak ulusu oluşturan yerleşim birimleri arsında ara yüzey olarak algılanmasına vurgu yapılmaktadır. Dördüncü olarak ise büyük ölçekli kentsel mekânlar ve bilgisayar mekânları olarak algılanması gerektiğine dikkat çekilmektedir (Polat, 2016).

P. Geddes, P. Hall ve J. Friedmann, yaptıkları çalışmalar ile ‘küresel kent’ kavramının oluşmasına katkı sağlayan kişiler olarak gösterilmektedir. P. Geddes, dünya kenti kavramıyla literatürde ilk kez tanımladığı bu şehirleri, dünyanın en önemli ticaret merkezleri olarak ele aldığı ifade edilmektedir. P. Hall da bu kentlerin politik işlevlerini ele alarak sınıflandırmıştır. J. Friedmann ise bu kentleri, küresel ekonomik sistemin kontrol merkezleri olarak nitelediği dile getirilmektedir. P. Taylor, J. Friedmann’ın ‘dünya kenti’ ile S. Sassen’in ‘küresel kent’ kavramlarını ‘küreselleşen şehirler’ ifadesiyle kavramsallaştırmıştır. Küresel kentlerin hiyerarşik ağ içerisindeki konumlarını ise başta ekonomik göstergeleri olmak üzere ulus ötesi politik rolleri, uluslararası bilgi dolaşımındaki payları, gelişmiş insan kaynağı potansiyelleri, geniş ölçekli kültürel bağlantırlık düzeyleri ve yaşam kalitesi seviyeleri belirlemektedir (Beritan, 2014).

1.3. Metropoliten Yönetim Yaklaşımları

Kent yaşamının politik, ekonomik ve sosyal sürecinin anlaşılması dünyadaki yerleşimlerin karmaşık yapısı nedeniyle bir hayli zordur. Ülkeden ülkeye ve zamana öre değişik anlamlar da ifade eden kent politikası, kentleşmeyi etkileyen faaliyetleri belirlemektedir. Kent hayatının anlaşılabilir sorunlarının tespiti ve çözümü için çok sayıda model ve teori geliştirilmiştir. Bunların, kent yaşamındaki değişimleri ve bazı temel fikirleri anlamamıza yardımcı olduğu dile getirilmektedir (Toprak, 2016).

Turan (2016) da “Yönetim” kavramını belirli bir hedefe varmak için temelde insan kaynaklarının olduğu, para, donanım, demirbaş, hammadde ve araç-gereç ile zaman etmeninin kendi içinde ahenkli ve etkin kullanımı sağlayacak kararlar alma ve bunları tatbik etme süreçlerinin birleşimi olarak açıklanmaktadır.

Bir ülkede yaşayan halkın tümü anlamında kullanılan kamu kelimesi, aynı zamanda halkın simgesi olarak devlet anlamıyla da kullanılmaktadır. Devletin örgütlü gücü olan kamu yönetimi ise kamusal politikaların oluşturulması sırasında politik karar organlarına teknik yardım sağlayan ve bu politikaları icra eden örgütler bütünü olarak nitelenmektedir. Son tahlilde kamu yönetimin amacı kamu yararına hizmet üretmek olduğu belirtilmektedir. Kamu hizmetleri hem merkezi düzeyde hem de yerel ve bölgesel ölçekte örgütlenmiş birimler eliyle icra edildiği ifade edilmektedir (Karakılıçık, 2016).

Dünya genelinde 1970’ler sonrası yaşanan ekonomik ve sosyal gelişmelere paralel metropoliten alanların idaresi ve düzenleniş biçimine dair yeni bir yaklaşım modelinin gelişmesine zemin hazırladı. Bölge odaklı ekonomik kalkınma ve küresel rekabet koşulları Yeni bölgecilik yaklaşımının doğmasına yol açtı. Yeni bölgecilik yaklaşımı, neoliberal politikaların hayata geçirilmesinin ardından 1990’larda sosyalist sistemin çözülüşü ile hız kazandı. Yeni bölgeler olarak tabir edilen bu yaklaşımı savunanlar, dikkatlerini metropoliten alanlardaki yerel yönetimlerin birbirine entegrasyonuna yoğunlaştırdığı görüldü. Mahalli idarelerin, özel teşebbüs ile işbirliği içine girilmesi ve aralarında bir ilişki ağı kurulması gerektiği savunuldu. Yeni bölgecilik yaklaşımı ile yönetimler arası isteğe bağlı birlikler, kamu ve özel teşebbüs ortaklıkları ya da otonom bölgeler arasında rekabet temelli bölgesel ağlar oluşturulması savunulmaktadır Bu yönetim yaklaşımı ile çeşitli bölgesel düzeydeki kurumlar ile özel teşebbüs ve sivil toplum arasında münasebetlerin ilerletilmesi ile yönetim kapasitesinin artırılacağı düşünülmektedir. Bu tarz bir gelişmenin ise daha güçlü metropoliten yönetimleri ortaya çıkaracağı ileri sürülmektedir. Bu durum yönetimden yönetişime geçiş olarak ifade edilmektedir (Oktay, 2016). Yeni bölgecilik yaklaşımıyla beraber kentsel yönetişimin hayata geçirilmesinde üç faktörün etkili olduğu

belirtilmektedir. Bunlar aktör davranışı, teşvik edici yapılar ve siyasi liderlik olarak ifade edilmektedir (Köseoğlu, 2019).

Bu dönemde yapılan çalışmalarda metropoliten şehirlerin daha iyi yönetilebilmesi için demokratik yönetim kavramının gerekliliği vurgulanmaktadır. Demokratik yönetim ile yerel yönetim süreçlerine vatandaşların daha fazla demokratik temsiline ve katılımının gerçekleşeceği ifade edilmektedir. Sivil toplum ve özel sektör işbirliği etkisiyle kurumsal faaliyetlerin idari ve mali olarak şeffaf şekilde yapılmasının sağlanacağı belirtilmektedir.

Bu sayede, belediyelerin yapacakları her türlü kaynak kullanımı stratejik planları ile uyumlu olmak zorundadır. Bu da yapılan faaliyetlerim, hizmetlerin ve harcamalar kayıt altına alınarak raporlanması demektir. Bu sayede yıllık olarak hazırlanan faaliyet raporları kamuoyuna erişimi sağlanmaktadır. Yönetim ve karar süreçlerinin kalitesi için stratejik planların bilgi bazlı, katılımcı, kapsayıcı ve uyumlu olması önemlidir (Argüden vd., 2018).

Metropoliten yönetim reformları, ekonomide yaşanmakta olan gelir dağılımındaki adaletsizlik, işsizlik ve toplumsal eşitsizliklerin yanı sıra fuar ve olimpiyat oyunları gibi uluslararası etkinlikler neticesinde de ülkelerin gündemine gelebilmektedir. Metropoliten Yönetişim reformları üniter devlet yapılarında daha çok merkezi hükümet eliyle gerçekleştirildiği belirtilmektedir. Metropoliten yönetim reformlarının başarısında uygulamada reformları savunan güçlü bir kişiye veya kuruma gereksinim duyulduğu da dikkat çekilmektedir. Yine vatandaşların karar verme süreçlerine dâhil edilmeleri ile uygulanan politikalara meşruiyetinin arttırılacağı dile getirilmektedir. Ayrıca bu sürecin kent yönetimlerine duyulan güveni de artıracığı ifade edilmektedir (Köseoğlu, 2019).

Günümüzde hızlı kentleşme nedeniyle metropoliten kentlerin karşılaştığı temel kriz ve sorunların çözülebilmesi için çeşitli yaklaşım ve uygulamalar halen tartışılmaktadır. Bu kapsamda güvenli kentler, akıllı kentler, dayanıklı kentler, ekolojik kentler, yeşil kentler, iklim değişikliği ile mücadele gündemi, kentsel yönetim, ağlar ve kent diplomasisi, e-demokrasi ve e-katılım uygulamaları gibi çok sayıda unsur dile

getirilmektedir (Köseoğlu, 2019). Aynı zamanda şehirlerin, çevresel, ekonomik ve sosyal vaziyetleri ile ilgili bilgilerden var olan politika ve uygulamaların, kentsel sürdürülebilirlik hedefine varmadaki tesirinin de ölçüldüğü belirtilmektedir (Gürel Üçer, 2017).

1.4. Metropoliten Şehirlerin Çocuklar Üzerine Etkileri

Çocuğun üstün yararını temel ilke edinen Birleşmiş Milletler (BM) Çocuk Hakları Sözleşmesi (ÇHS) perspektifinden bakıldığında dünya kentlerinde yaşayan çocukların ciddi tehlike altında oldukları görülmektedir. Çocuğun yüksek yararı, çocuğun güvenliği kavramıyla beraber ele alınması gereken bir kavram olup çocuğun bedensel, zihinsel, duygusal, sosyal, kültürel, ekonomik ve hukuksal bakımlardan korunması ve geliştirilmesidir. Buna göre çocuk; maddi, manevi, ekonomik ve hukuksal bakımlardan sağlıklı ve dengeli biçimde gelişebilme olanaklarına sahip kılınmışsa hakları ve güvenliği korunmuş olur. ÇHS, kamusal ya da özel kurumların bütün etkinliklerinde çocuğun yüksek yararının korunması doğrultusunda hareket etmesini zorunlu kılar ve çocuğun sağlıklı gelişimini çocuğun güvenliğinin en önemli unsuru olarak kabul eder (UNICEF, 2011).

Kentleşmenin ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel sonuçlarından dolayı birçok çocuğun, ÇHS ile belirlenen hayatta kalma, korunma, gelişme ve katılım hakları, yaşama geçememektedir. Kent yaşamında bu hakların ihlaline sebebiyet veren çok sayıda etken olmakla birlikte temelinde çocuğun birey olarak kabul edilmeyip, yetişkinler için tasarlanmış kentlerde yaşamak zorunda bırakılmaları yatmaktadır.

Dünyada ve Türkiye’de, kentlerde yaşayan çocukların sorunlarını ortaya koyan çalışmaların ortak bulgularında, çocukların her şeyden önce yaşamsal problemlerle karşı karşıya oldukları görülmektedir. Düşük ve orta gelirli gruplarda pek çok çocuk, barınma, sağlık, korunma gibi temel ihtiyaçlarını tam olarak karşılayamamaktadırlar. Pek çoğu, trafik, çevresel kirlilik, şiddet, tehlikeli hastalık tehdidi altındadırlar. Üst gelir grubundaki ailelerin çocukları ise aileleri tarafından belirlenmiş katı kuralları olan bir dünyada yaşatları ile özgür bir şekilde sosyalleşme, dolaşma ve oyun oynama haklarını ya hiç kullanamamakta ya da sınırlı olarak kullanabilmektedirler (Riggio, 2002).

ÇHS'nin 6. maddesinde “çocuğun hayatta kalma, güvenlik ve gelişme hakkı” yer almaktadır. Bu madde, sözleşmenin en önemli maddelerdendir ve her çocuğun temel yaşam hakkına sahip olduğunu vurgular. Devlet, çocuğun yaşamını ve gelişmesini güvence altına almakla yükümlüdür. Çocuğun yaşam hakkının korunması, yaşam süresinin uzatılması, bebek ve çocuk ölümlerinin azaltılması, hastalıklarla savaşma ve sağlığın rehabilitasyonu, yeterli besleyici nitelikteki besini ve temiz içme suyunu sağlayarak yaratılabilir (Polat, 2019). Ancak çarpık kentleşmeyle birlikte yasadışı yollarla, uygunsuz alanlarda yine insan yaşamı için uygunsuz şekillerde gelişen gecekondulaşma, sağlıksız alt yapı koşulları, işsizlik ve kent yoksulluğu ile birleştiğinde, kentsel yaşam koşulları daha da zorlaşmaktadır.

Prensipte, sağlık hizmetine ulaşımın, kentleşme ile kolaylaştığı söylenilebilir. Sağlık hizmetleri, temiz içme suyu ve hijyen kırsal kesime kıyasla kentsel alanlarda daha geniş imkanlarla sunulmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde, özellikle kalabalık, yoksul, gecekondu bölgelerinde, çocuğa bakmakla yükümlü olan kişiler, birçok nedenden, çocukları için sağlık hizmeti almakta gecikirler. Bu da çocuğun, çoğunlukla kolaylıkla önlenilecekken zamanında müdahale edilmediği için ciddi hastalıklara ve ölümcül tehditlere maruz kalmasına neden olmaktadır (Barlett, 2010).

Çocuklarda yetersiz beslenme de kentsel bir sorundur. Yetersiz beslenme, sağlıklarının bozulmasına ve gelişimlerinin etkilenmesine yol açmaktadır. Yoksul ülkelerdeki çocuklarda yetersiz beslenme oranı hem göreceli hem de mutlak anlamda artan bir şekilde kentsel bir sorundur (Barlett, 2010).

1.5. Çocukların Korunmasına Yönelik sosyal Politikalar

Sosyal politika, toplumu oluşturan tüm sınıfların ve grupların eğitim, sağlık, çalışma yaşamı gibi sorunlarını temel alan ve bu sorunlara yönelik çözümler getiren geniş bir araştırma alanını oluşturmaktadır. Bu açıdan sosyo-ekonomik gelişme ve sosyal refahla ilgili her unsur sosyal politikanın alanına girmektedir (Mamur Işıkcı, 2013). Hem sosyal yaşam hem de çalışma yaşamı içinde özel olarak korunması gereken, bakım ve gözetime ihtiyaç duyan yaşlılar, engelliler, kadınlar, çocuklar, gençler, eski hükümlüler, kimsesizler, tüketiciler vb. gruplar sosyal politikanın çalışma alanı içinde yer almaktadır (Altan, 2007). Risk gruplarına yönelik sosyal politikalar, kısa vadede

risk gruplarını hem sosyal yaşamda hem de çalışma yaşamında koruyucu nitelikteki uygulamaları içermektedir. Uzun vadede ise bu grupların risk grubu olarak değerlendirilmesine neden olan olumsuzlukları giderici yönde ekonomik ve sosyal hayata yönelik uygulamaları bir bütün olarak içermektedir (Gökbayrak, 2003).

Dünyada ortaya çıkan sosyal, siyasi ve ekonomik problemlerden en fazla çocuklar etkilenmektedir. Sosyal ve ekonomik haklardan faydalanmada yaşanan dengesizlikler çocukların eşit nitelikte eğitilmiş, sağlıklı bireyler olarak yetişebilmelerinin önünde engeller teşkil etmektedir. Bu açıdan sosyal devlet, çocukların mağduriyetlerini gidermek adına ekonomik, sosyal, kültürel ve hukuki tedbirleri almakla yükümlüdür (Mamur Işıkcı, 2013).

Aşağıda çocukların korunmasına yönelik Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın bazı sosyal politikalarına yer verilmiştir.

1.5.1. Aile Yanında Destek Hizmetleri

Aile yanında destek hizmetleri kapsamında sosyal ve ekonomik destekler, evlat edinme ve koruyucu aile hizmetleri yürütülmektedir. Sosyal ve ekonomik destek hizmeti; sosyal ve ekonomik yoksunluk içinde yaşayan kişi ve ailelerin çocuklarının ailesi ya da yakınları yanında bakılmasına olanak sağlayan bir uygulamadır (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Faaliyet Raporu, 2015). Sosyal destek hizmeti kapsamında sürekli ekonomik destek ve geçici ekonomik destek faaliyetleri bulunmaktadır. Sürekli ekonomik destek muhtaç durumda bulunan kişilere hayatta karşılaştıkları zorlukları gidermek için kurumun bütçe imkânları dâhilinde 1 yıl ve daha uzun süreli sosyal ve ekonomik yardımları ihtiva etmektedir. Aileler asgari 6 aylık süreler ile izlenmektedir. Ailelerin kurumdan destek durumları ortadan kalkmadığı sürece 2 yıllık süreçler hâlinde yardım yapılmaya devam edilmektedir. Geçici ekonomik destek; sosyal ve ekonomik bir sorunun çözümüne yardımcı olabilme gayesiyle yılda bir, en çok iki defa olmak üzere ailelere yapılan sosyal ve ekonomik yardımları kapsamaktadır (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Faaliyet Raporu, 2016).

Kurum bakımı, korunmaya ihtiyacı olan çocuklar için son tercih olarak değerlendirilmektedir. İhmal ve istismar riski bulunmadığı tespit edilen çocukların

sosyal veya ekonomik destek verilerek öz ailesi ya da yakını yanında yaşamasına olanak sağlanmaktadır (T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2016).

1.5.2. Bakım Hizmetleri

Bakım hizmetleri kapsamında 0-18 yaş arası korunmaya, bakıma ve yardıma ihtiyacı olduğu tespit edilen çocukların korunması, bakımı, yetiştirilmesi ve rehabilitasyonları sağlanmaktadır. Bu hizmetleri sunmak için çocuk yuvaları, yetiştirme yurtları, çocuk evleri, sevgi evleri vb. sosyal hizmet kuruluşları kurulmakta ve işletilmektedir (Tunç, 2013).

Çocuk yuvaları; 0-12 yaş arasındaki korunmaya ihtiyacı olan çocuklar ile 12 yaşını bitirmiş korunmaya muhtaç durumda bulunan kız çocuklarının yuvalarda, psiko-sosyal gelişimlerini, bedensel ve eğitsel gelişimlerini, sağlıklı bir kişilik yapısı ve iyi alışkanlıklar edinmesini sağlamakla yükümlü yatılı sosyal hizmet kuruluşlarıdır. Yetiştirme yurtları; 13-18 yaş arasındaki korunmaya muhtaç çocuklara koruma ve bakım sağlayarak onlara bir iş veya meslek kazandırılıp topluma yararlı kişiler olarak yetiştirilmelerini sağlamakla yükümlü olan yatılı sosyal hizmet kuruluşlarıdır (Yazıcı, 2012).

1.5.3. Koruyucu ve Önleyici Hizmetler

Koruyucu ve önleyici hizmetler kapsamında; 2828 sayılı Kanunun 3'üncü maddesinin üçüncü fıkrası gereğince çalışmakta olan anne-babanın 0-6 yaş grubunda bulunan çocuklarının bakımlarını gerçekleştirmek ve bu çocuklara temel değer ve alışkanlıkları kazandırmak gayesiyle kreş ve gündüz bakımevi hizmetleri yürütülmektedir (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Faaliyet Raporu, 2016). Özel Kreş ve Gündüz Bakımevleri ile Özel Çocuk Kulüplerinin Kuruluş ve İşleyiş Esasları Hakkında Yönetmeliğe göre kreş; 0-36 aylık çocuklara hizmet vermekte olan kuruluşu, gündüz bakımevi; 37-66 aylık çocuklara hizmet vermekte olan kuruluşu, çocuk kulübü; 6-12 yaş grubu çocuklara hizmet vermekte olan kuruluşu ifade etmektedir (T.C. Resmi Gazete, 2015: Md.4).

1.5.4. Sosyal Rehabilitasyon Hizmetleri

“Duygusal, cinsel ve/veya fiziksel istismara uğrayan çocuklara yaşadıkları olumsuz olayların sonucu olan travma ve/veya davranış bozukluklarını gidermek için rehabilitasyon sağlanmaktadır. Rehabilitasyon süreci boyunca bakım ve korunma sağlayan, bu süreçte aile, yakın çevre ve toplum ile ilişkilerinin düzelmesi için çalışmaların yapıldığı, üniversite veya devlet hastanelerinin psikiyatri servislerinden destek alınarak çocuklar için rehabilitasyon sağlanan yatılı sosyal hizmet kuruluşlarıdır” (Tuncer ve Erdoğan, 2018).

Çocuk Destek Merkezleri, çocukların suça sürüklenme, mağduriyet, sokakta yaşama, gebelik, madde bağımlılığı gibi alanlarda 11-14 ve 15-18 yaş gruplarına ve cinsiyetlere göre ihtisaslaştırılmaktadır. Benzer nedenlerle koruma altına alınan 11 yaş altındaki çocuklar ise öncelikle aile bakım modellerinden veya çocuk evleri ya da çocuk evleri sitelerinden yararlandırılmaktadırlar. Psiko-sosyal desteğe ihtiyaç duyduğu belirlenen suça sürüklenen çocuklar ve suç mağduru çocuklara çocuk destek merkezlerinde hizmet sunularak çocukların temel ihtiyaçları karşılanmakta, fiziksel, psikolojik ve sosyal ihtiyaçları belirlenerek gerekli müdahaleler gerçekleştirilmektedir (T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2014).

Korunma ihtiyacı içinde olup ilgili mahkeme gereğince haklarında bakım tedbir kararı verilen, uçucu ve uyuşturucu madde bağımlısı olan çocukların kısa ve uzun vadeli olarak tıbbi tedavi ve rehabilitasyon hizmetleri Sağlık Bakanlığı tarafından tamamlanmaktadır. Bu çocuklara, tıbbi tedavi ve rehabilitasyon süreci tamamlandıktan sonra psiko-sosyal destek hizmeti verilmektedir. Çocuk Destek Merkezlerinde çocuklar ve ailelerine psikososyal destek ve müdahale programı uygulanmaktadır (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Faaliyet Raporu, 2016).

Özel olarak korunması gereken gebe çocuklar ve çocuk annelere çocuk destek merkezlerinde temel ihtiyaçlarının karşılanması; fiziksel, psikolojik ve sosyal ihtiyaçlarının belirlenerek giderilmesine yönelik hizmetler sunulmaktadır. Ayrıca, üç yaşını doldurmamış bebeği olan çocuk anneler de merkezlere kabul edilmektedir (T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2014). Çocuk Destek Merkezlerinde suça sürüklenen çocuklara, suç mağduru çocuklara, sokakta yaşayan çocuklara, madde

bağımlısı çocuklara, gebe çocuklar ve çocuk annelere sosyal rehabilitasyon hizmetleri sunulmaktadır. Çocuk Destek Merkezlerinde yürütülen rehabilitasyon hizmetleri sunulduktan sonra çocuklar aile ve yakın çevrelerine dönmekte ya da diğer sosyal hizmet modellerine hazır duruma gelmektedirler.

1.6. Metropoliten Belediyelerin Çocukları Korumaya Yönelik sosyal Politikaları

5393 sayılı Kanun ve 5216 sayılı Kanun'da sosyal belediyeciliğe kanuni altyapı oluşturabilecek hükümler mevcuttur. Belediyelere sosyal hizmet, sosyal yardım vb. alanlarda yetkiler veren 5393 sayılı Kanun ve 5216 sayılı Kanun, belediyeleri yerel düzeyde sosyal politika ve sosyal refah hizmetlerinin yerine getirilmesinde ve belde sakinlerinin refahının artırılmasında temel kuruluşlar hâline getirmiştir (Çelik, 2014).

5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, bireylerin sosyal gereksinimlerinin karşılanması ve sosyal sorunlarının çözülmesi görevini belediyelere yüklemektedir. 5216 sayılı Kanun'da, yerelde yapılması gereken sosyal politikaların belediyeler tarafından geliştirileceği ifade edilmektedir (Çelik, 2014). 5216 sayılı Kanun sosyal politika alanına ilişkin hükümler içermektedir. Türkiye'de büyükşehir belediyelerinin ve büyükşehir belediyeleri sınırları içinde kalan ilçe belediyelerinin sosyal politika alanına ilişkin görev ve sorumlulukları, 10.7.2004 tarihli ve 5216 sayılı Kanun'da maddeler hâlinde belirtilmektedir.

5216 sayılı Kanunun büyükşehir belediyesi ve ilçe belediyesinin görev ve sorumlulukları başlıklı 7'nci maddesinin (n) bendinde büyükşehir belediyesinin eğitim, sağlık ve kültür hizmetlerine yönelik tesis ve binaların yapım, bakım ve onarımına ilişkin hizmetler yürütmek ve malzeme desteği sağlamak, (v) bendinde hastaneler, gezici sağlık üniteleri, sağlık merkezleri ile yaşlılar, engelliler, çocuklar, kadınlar, gençler ve yetişkinlere yönelik sosyal ve kültürel hizmetleri yürütmek ve bu amaçla sosyal tesisler kurmak, meslek kazandırma ve beceri geliştirme kursları açmak hükümleri büyükşehir belediyelerinin sosyal politika görevlerini belirtmektedir. İlçe belediyelerinin görev ve yetkileri başlıklı 7'nci maddenin (d) bendinde yaşlılar, engelliler, kadınlar, çocuklar ve gençlere yönelik sosyal ve kültürel hizmetler yürütmek, eğitim, sağlık, kültür hizmetlerine yönelik tesis ve binaların yapım, bakım ve onarımına

ilişkin hizmetler yürütmek, mesleki eğitim ve beceri geliştirme kursları açmak hükümleri ilçe belediyelerinin sosyal politika alanına ilişkin görevlerini ifade etmektedir (T.C. Resmi Gazete, 2004).

5216 sayılı Kanunun 18'inci maddesinin (m) bendinde bütçede yoksul ve ihtiyaç sahibi kişiler için ayrılan ödeneği kullanmak, engelli merkezleri oluşturmak hükmü büyükşehir belediye başkanına sosyal politika alanına ilişkin görev yüklemektedir (T.C. Resmi Gazete, 2004).

Temel ihtiyaçlarını karşılayabilecek düzeyde fiziksel ve ruhsal yetişkinliğe sahip olmadıkları için ekonomik, sosyal ve siyasi sorunlardan en çok çocuklar etkilenmektedir. Sosyal devlet, çocukların ekonomik, sosyal, kültürel, eğitim, sağlık gibi temel haklardan yararlanabilmesi konusunda sorumluluk sahibidir. Bu anlayışla, sosyal devletin yereldeki uygulayıcısı olan yerel yönetimlerden çocuklara yönelik uygulamaları oluşturması ve sürdürmesi beklenmektedir (Aka, 2018).

Yerel yönetim birimleri olarak metropoliten belediyeler sınırları içinde yaşamını sürdüren çocukların sorunlarını çözmek için eğitim, sağlık, kültür, spor, sosyal hizmet ve sosyal yardım alanlarında sosyal politikalar uygulamaktadır. Aşağıda metropoliten belediyelerin çocuklara yönelik gerçekleştirdiği uygulamalar açıklanmıştır.

1.6.1. Kreş ve Gündüz Bakımevleri

Kreşler; 0-36 aylık çocuklara, gündüz bakımevleri ise 37-66 aylık çocuklara hizmet veren kuruluşlardır. Çocukların konuşma becerilerini geliştirmek, yaratıcı düşünebilmelerini sağlamak, çocukları ilköğretime hazırlamak, çocukların bedensel, zihinsel, duygusal ve sosyal gelişimlerine katkı sağlayarak sağlıklı bireyler olarak yetişmelerine yardımcı olmak ve çocuklara temel değer ve alışkanlıklar kazandırmak amacıyla kreş ve gündüz bakımevlerinde hizmet verilmektedir (Aka, 2018).

1.6.2. Örgün Eğitime Destek Kursları

5580 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu'na göre, belediyeler il millî eğitim müdürlükleri ile yapılan ve Milli Eğitim Bakanlığı tarafından onaylanan eğitim işbirliği protokolleri çerçevesinde örgün eğitim programlarına destek olmak amacıyla

ücretsiz kurslar açmaktadır (T.C. Resmi Gazete, 2007: Ek Md. 2). 06.12.2016 tarihli İşbirliği Protokolü hükümlerine göre, örgün eğitim kapsamında ilköğretim ve ortaöğretime devam eden kursiyerler okullarındaki ders saatlerinin dışında kurslara devam etmektedirler. Kurslar, ders yılı içinde hafta içi ve cumartesi günleri faaliyet göstermektedir. Bir derslikte en fazla 24 kursiyer öğrenim görmektedir (T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, 2016). Belediyeler, eğitime destek kursları açarak ilkokul, ortaokul ve lise öğrencilerinin örgün eğitim programlarına destek olmaktadır.

Eğitime destek kurslarının genel olarak amacı; ilk ve ortaöğretim öğrencilerine derslerinde ve soru çözme teknikleri konusunda yardımcı olmak, eğitimin yanı sıra kültürel ve sportif etkinliklerle öğrencilerin gelişimlerine destek olmak ve öğrencilere kültürel okuma yapmalarını teşvik etmektir (Aka, 2018).

1.6.3. Bilim Merkezleri

İlköğretim ve ortaöğretim öğrencilerine okullarında teorik olarak öğrendikleri bilgileri uygulayarak başarılı olmalarını sağlamak amacıyla bilim merkezlerinde hizmet verilmektedir. Belediyelerin hizmetleri kapsamında bilim merkezleri, çocukların okulda öğrendikleri teorik bilgileri uygulamaları için deneysel faaliyetlerin yapıldığı merkezlerdir. Bilim merkezleri, çocukların bilimsel araştırmalara olan ilgilerini arttırmaktadır. Çocuklar bilim merkezlerinde eğlenceli vakit geçirmekte ve uygulamalı bilgiler edinmektedirler (Aka, 2018).

1.6.4. Bilgi Evleri

Bilgi evleri genellikle 7-13 yaş grubundaki çocuklara yönelik hizmet veren kuruluşlardır. Çocukların okul dışındaki vakitlerini verimli geçirebilmeleri için ders takviesinin verildiği kursların, yeni hobiler edinebilecekleri kültürel ve sportif etkinliklerin mevcut olduğu merkezlerdir. Ayrıca, bilgi evlerinde çocukların okul derslerine yardımcı olmayı ve çocuklara psiko-sosyal destek sağlamayı kapsayan rehberlik hizmeti de verilmektedir (Aka, 2018).

Bilgi evlerinde ilköğretim ve ortaöğretim öğrencilerine; ödevlerini ve projelerini bilgisayar ortamında hazırlama, okuldan çıktıktan sonra ders çalışma, kütüphaneden ödünç kitap alıp yararlanma, internet ortamında araştırma yapma,

bilgisayar bilgilerini geliştirme ve pratik yapma, sinema filmi izleme, düzenlenen yarışma ve faaliyetlere, satranç kurslarına ve diğer sosyal faaliyetlere katılma imkânları sunulmaktadır. Bilgi evleri, dershaneye gidemeyen veya özel öğretmen ile çalışamayan öğrencilerin uzman öğretmenler vasıtasıyla başarısız oldukları ya da kendilerini geliştirmek istedikleri alanlarda fırsat elde etmelerine ücretsiz sunduğu eğitimler yoluyla imkân sağlamaktadır. Okulda anlaşılamayan konuların tekrar anlatılması, okul öğretmenleri tarafından verilen ödevleri hazırlama rehberliğinde bulunulması, öğrencilerin zekalarını ve yeteneklerini geliştirmeleri için gerekli olan imkânların konularında uzman branş öğretmenleri tarafından sunulması öğrencinin başarısına katkıda bulunulması bilgi evlerinin başta gelen görevlerindendir. Ayrıca, bilgisayar ve internete veya şehir merkezlerinde bulunan kütüphanelere ulaşma olanağı olmayan çocuklara destek olmak da bilgi evlerinin öne çıkan görevlerindendir (Kavi ve Koçak, 2010).

1.6.5. Çocuk Kulüpleri

Çocuk kulüpleri; okul saatleri dışında 6-12 yaş grubundaki çocuklara sorumluluk duygusu ile beceriler kazandırmaya, çocukların mevcut ilgi alanlarını geliştirmeye ve yeni ilgi alanları oluşturmaya yönelik bilimsel, sosyal, kültürel, sportif ve sanatsal etkinliklerin gerçekleştirilmesi amacıyla kurulmuş kurumlar şeklinde tanımlanmaktadır (T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, 2014).

1.6.6. Sağlık Hizmetleri

Belediyelerin çocuklara yönelik sağlık hizmetleri, poliklinik hizmetleri ve sağlık taramaları olarak gerçekleştirilmektedir. Çocuklara sunulan sağlık hizmetleri kapsamında ayakta teşhis ve tedavi, ağız ve diş sağlığı ve psikolojik destek hizmetleri ön plana çıkmaktadır.

Çocukların yaşadığı sorunlar ve bu sorunların ruhsal yönden onlarda bıraktığı olumsuz etkiyi çözüme kavuşturmak için psikolojik destek hizmetleri önemli bir yer tutmaktadır. Çocukların yaşadığı sorunlar genellikle davranışsal bağımlılık, öfke kontrolsüzlüğü, içe kapanma, alt ıslatma, kekemelik vb. çok geniş bir alan

oluşturabilmektedir. Bu durumda halka en yakın birimler olan belediyelerin psikolojik destek hizmetleri çocukların yararına olmaktadır (Aka, 2018).

1.6.7. Kültür ve Spor Hizmetleri

Yerel yönetimler yerel toplumun değerlerini yaşatmak ve geliştirmek işlevini yüklenerek kültür ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlamaktadır. Yerel yönetimler, herkes için spor şartının hükümleri uyarınca sosyo-ekonomik durum, yaş ya da etnik grup ayrımı gözetilmeksizin herkesin spor faaliyetlerinden ve spor tesislerinden faydalanmasını sağlama zorunluluğuna sahiptir (Zengin ve Öztaş, 2008).

Belediyelerin çocuklara yönelik yürüttüğü spor hizmetleri ile çocukların sağlıklı yaşam sürmeleri, zihinsel ve bedensel gelişimlerinin desteklenmesi, yeteneklerini keşfetmeleri ve kötü alışkanlıklardan uzak tutulması amaçlanmaktadır. Özellikle belediyelerin düzenlediği yaz ve kış spor kursları, çocukların okul dışında spor faaliyetleriyle ilgilenmelerini sağlayarak çocukların madde bağımlılığı, suça sürüklenme, çocuk istismarı gibi karşı karşıya kalabilecekleri olumsuz durumların önüne geçmek bakımından önemlidir (Aka, 2018).

1.6.8. Sosyal Hizmet Uygulamaları

Toplumun en savunmasız kesimi olan çocuklar çeşitli nedenlerden dolayı dezavantajlı duruma düşebilmektedir. Bu durumda sosyal hizmet uygulamaları, dezavantajlı durumda olan çocukların iyilik hallerinin artırılmasında önem arz etmektedir. Halka en yakın birimler olarak belediyeler, sınırları içinde yaşayan çocuklara yönelik sosyal hizmet uygulamaları gerçekleştirmektedir.

Çocuk bakımevleri: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü Çocuk Evleri Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliğinde çocuk evleri, her ilin sosyal, kültürel yönden çocuk yetiştirmeye uygun bölgelerinde apartman dairesi ya da müstakil dairelerde 5 ila 8 çocuğun bakımının sağlandığı evleri ifade etmektedir (T.C. Resmi Gazete, 2008: Md.4). “Çocuk bakımevleri; her iki ebeveyni ya da ebeveynlerinden biri vefat etmiş, ebeveynleri tarafından terk edilmiş, maddi durumu elverişsiz, sağlıksız ortamlarda çalıştırılan, sağlıksız beslenen ve uygun olmayan

ortamlarda yaşamak zorunda kalan çocuklara yönelik oluşturulan ev tipi kuruluşlardır” (Aka, 2018).

Sokakta çalışan çocuklara yönelik merkezler: Belediyeler sokakta çalışan çocuklara eğitim, sağlık, beslenme ve psiko-sosyal destek hizmetleri sunarak ve sosyal, kültürel ve sportif etkinlikler gerçekleştirerek sokakta çalışan çocukların sayısının azalmasına katkı sağlayabilmektedir. Bu merkezlerde sokakta çalışan çocukların aileleriyle olan sorunlarını çözmek, okula gitmeyen çocukların eğitime başlamalarını sağlamak, eğitim süreçleri kesintiye uğrayanları ise tekrar okula yönlendirmek, çocuklara eğitim ile ilgili maddi destekte bulunmak gibi çalışmalar yürütülerek çocuğun ihmal ve istismarını önlemek amaçlanmaktadır (Aka, 2018).

Kadın konukevlerinde çocuklara yönelik hizmetler: Kadın Konukevlerinin Açılması ve İşletilmesi Hakkında Yönetmeliğe göre kadın konukevleri, her türlü istismar ya da şiddete maruz kalan kadınların korunması, ekonomik ve psiko-sosyal sorunlarının çözülmesi ve varsa çocuklarıyla birlikte ihtiyaçlarının karşılanması suretiyle geçici bir süre kalabilecekleri yatılı sosyal hizmet kuruluşlarını ifade etmektedir (T.C. Resmi Gazete, 2013: Md.3). Kadın konukevlerinde çocuklar için kreş, eğitim ve rehabilitasyon, oyun ve etkinlik odaları ile çalışma odaları bulundurulması hükmüne yer verilmiştir (T.C. Resmi Gazete, 2013: Md.8). Bu sosyal hizmet kuruluşlarında kalan çocuklar için genel olarak psikolojik destek hizmetleri verilmektedir. Biyolojik ve zihinsel gelişimleri için etkinlikler düzenlenmektedir. Eğitim takipleri ve kırtasiye yardımları yapılmaktadır. Büyükşehir belediyeleri ile nüfusu 100.000’in üzerinde olan belediyeler, her türlü istismar ve şiddete maruz kalan kadınlar ve beraberindeki çocukları için konukevi açmakla yükümlüdür. Erişilebilirlik bakımından halka en yakın birimler olması bakımından belediyeler, her türlü istismar ve şiddete maruz kalan kadınların ve çocuklarının korunması için önem arz etmektedir.

Çocuk meclisleri: Belediyelerin çocuklar hakkında alacakları kararlarda çocukların fikrini öğrenmeleri bakımından çocuk meclisleri önemlidir. Geleceğin toplumunu oluşturacak olan çocuklara yönelik önemli bir hizmeti oluşturan çocuk meclisleri, çocukları sorunlar üzerinde düşünme ve çözüm yolları geliştirmeye teşvik etmektedir (Aka, 2018).

1.6.9. Sosyal Yardım Uygulamaları

Aşağıda belediyelerin çocuklara yönelik gerçekleştirdiği sosyal yardım uygulamaları açıklanmıştır.

Burs yardımı: Belediyeler maddi gücü yetersiz olan ailelerin çocuklarına eğitim öğretim hayatlarına iyi şartlarda devam edebilmeleri için nakdi yardım yapmaktadır. Burs yardımı yapılırken yetim, öksüz, engelli çocuklar, şehit ve gazi çocukları ile boşanmış ailelerin çocukları genellikle ön planda tutulmaktadır (Aka, 2018).

Giyim ve kırtasiye yardımı: Belediyelerin maddi gücü yetersiz olan ailelerin çocuklarına yönelik yaptığı giyim ve kırtasiye yardımları sosyal yardım kapsamında yürüttüğü uygulamalardır. Belediyelerin giyim yardımı kapsamında ihtiyacı olan çocuklara mont, hırka, bot, ayakkabı, eşofman vb. günlük kıyafetler temin etmeleri çocuklar için önem teşkil etmektedir. Belediyeler kırtasiye yardımı kapsamında çocukların eğitim hayatlarında ihtiyaç duydukları kırtasiye malzemesi, okul üniforması, okul çantası vb. eğitim materyallerini temin ederek ihtiyacı olan çocuklara destek sağlamaktadır (Aka, 2018).

Yetim ve öksüz çocuklara yönelik yardımlar: Belediyeler, yetim ve öksüz çocukların toplumdan soyutlanmamaları ve benlik saygılarının arttırılmasını sağlamak amacıyla yetim ve öksüz çocuklara sosyal yardım yapmaktadır. Belediyeler genellikle kırtasiye, giyim, rehberlik, aile danışmanlığı, psikolojik destek, sportif etkinlikler vb. alanlarda yetim ve öksüz çocuklara destek sağlayabilmektedir (Aka, 2018)

İKİNCİ BÖLÜM

ÇOCUK, SUÇ VE SUÇA İTİLEN ÇOCUK

2.1. Çocuk Kavramı

Genel olarak yalın ve basit bir bakış açısı ile çocuk, küçük insan veya büyüyen insan olarak ifade edebilir. Ya da fiziksel, ekonomik, psikolojik, toplumsal olarak başka birisinin yardım ve desteğine ihtiyaç duyan ve bu nedenlerden dolayı da çoğunlukla ebeveynlerine bağımlı, kendi kendine yetecek ve bakacak seviyeye ulaşamamış kişi olarak değerlendirilebilir. Çocukluğu ise, küçük insanın yetişkin birey olma yolundaki gelişim evrelerinin bütünü olarak anlatılabilir (Öğüt, 2017). Ancak bu tanımlar çocuk ve çocukluğu ifade etmede yetmeyebilir hatta bazen yanlış anlaşılmaya da sebep olabilir. Çünkü çocuk ve çocukluk toplumun kültürel özellikleriyle yakından ilişkilidir. Toplumun beklentileri, ihtiyaçları ve çocukluğa yönelik oluşturulmuş algıları ortak olarak kabul gören çocuk ve çocukluk fikrinin meydana gelmesine engel oluşturmaktadır.

Farklı bilim dallarına göre çocuk ve çocuklukla ilgili tanım ve anlatımlar değişiklik gösterebilir. Tarihsel süreçte, toplumlarda çocukluk döneminin yetişkinlikten ayrıldığına fark edilmesiyle önemli gelişmeler yaşanmış olup geçmişten günümüze kadar uzun bir süre geçmesine rağmen çocukluk yeni yeni tanımlanmaya başlanmıştır. Çocukları insanların küçük görünüşleri şeklinde görülse de aslında bu doğru değildir. Çünkü çocukları düşünürken onların küçüklüklerini daha büyümemişlik olarak görülmesi duygu, düşünce ve davranışlarının altındaki etkenleri ya da içinde bulundukları dönemin özelliklerini dikkate almamak doğru bir bakış açısı oluşturmaz. Tarihsel olarak bakıldığında çocuk ve çocukluk kavramı, toplumların sahip oldukları değişik kültür, düşünce ve yaşam tarzları nedeniyle farklı manalar ifade etmiştir. Öyle ki çocuk döneminin sınırları konusunda kesin bir anlaşma olmayıp çocukluk, kimi zaman biyolojik bir durumu, kimi zaman sosyal bir düşünce ya da amacı anlatır. Sormaz ve Yüksel (2012), çocukluk kavramını anlamak için teorik olarak tarifini yapmak gerekir şeklinde konuya yaklaşmıştır. Bu düşünceden hareketle çocuk yaşamla birlikte doğal olarak ortaya çıkarken çocukluk ise, "tarih, kültür, din, zaman ve mekan" gibi dinamikler değerlendirildiğinde nevillek gösterdiği ifade edilebilir.

Dolayısıyla çocuk ve çocukluk kavramlarına yaklaşırken çok yönlü düşünüp, kültürel, zaman ve mekan yönünden değerlendirmenin isabetli fikir oluşturma konusunda yarar sağlayacaktır.

Çocukluk, fiziksel ve psikolojik açıdan bir gelişmemişliği ifade eder. Böyle bakıldığında fiziksel ve ruhsal gelişimini tamamlamamış olan bireye “çocuk” denir. Bu bağlamda değerlendirildiği zaman söz konusu kavram net bir şekilde tanımlanmış ve gerekli kapsamı işaret etmiş olur. Çocuğun gelişmesi belli bir süreç gerektirir. Bu nedenle de çocukluk devresinin sınırları ile ilgili tartışmaların nedeni, büyük ölçüde bireyin zihinsel, sosyal, fiziksel, duygusal gelişim özelliklerinin birbirinden farklı zaman dilimlerinde gerçekleşmesidir (Sarpdağ, 2008).

Çocuklara ilişkin özel kurallar doğum öncesinden itibaren 18 yaşını dolduruncaya kadar olan döneme uygulanır. Türkiye’de çocuk hakları ihlallerini önleme, onlara saygıyı sağlama ve onları ilerletme amacına yönelik, ceza hukuku, medeni hukuk, iş hukuku ve sosyal hizmetler alanlarında yasal düzenlemeler bulunmaktadır (Kaboğlu, 2018).

Ortaçağ dikkate alındığında çocukluk dönemi hayatın özel bir aşaması olarak görülmediği ifade edilebilir. Çocuğun fiziksel ve sosyal ihtiyaçlarını karşılama konusunda hassas davranmamakla birlikte günümüz dünyasının bakışıyla çocuk ve çocukluk kavramları yer almamaktadır. Bu devirde bebek ve çocuklarda ölüm oranının yüksek olduğu bilimsel veriler göstermektedir. Bu durumun sebepleri olarak bilgisizlik, cahillik ve bebek ve çocukların sağlıklı büyümelerinde gerekli ihtiyaçlarını anlayamamaktan ileri geldiği ortaya konmuştur (Gander ve Gandiner, 2004).

Ortaçağ döneminde çocuklara küçük yetişkinler olarak bakılmıştır (Adalet Bakanlığı Hukukçular Eğitim Kitabı, 2013:14). Ayrıca hayatın hangi aralığının çocukluk olarak görüldüğüne yönelik bilgiler de mevcut değildir (Dinç vd., 2012). Gander ve Gardiner (2004), çocukların yetişkinler kadar duygu, düşünce ve güdülere sahip olduklarını ancak onlardan akıllı olmayıp aptalca davranışlar sergiledikleri şeklinde açıklamada bulunmuştur.

Kunt (2003)'un görüşü, ilkel dönemlerden 17. yüzyıla değin çocuk ve yetişkinleri ayrı bir kefeye koyma noktasında açık bir farkın olmadığıdır. Zaman içerisinde insani düşünce yapısındaki ilerlemeler çocuk ve çocukluk kavramlarını da etkilemiştir. En büyük gelişme Fransız İhtilali ve Rönesans ile başlamıştır. Bu devrimlerden sonra ortaya yeni tanım ve ifadeler çıkmıştır. Neticede çocukluk, toplum içinde yaşam evresi olarak yer almaya başlamıştır. (Dinç vd, 2012).

Çocukluğun yaşamın bir evresi olarak kabul görmesi sadece çocukların değil bütün insanların değerli olduğu fikrinin filizlendiği tarihi bir sürecin başlamasının kapısını açmıştır. Bu durum beraberinde insan haklarını olgusunun gelişimini hızlandırarak zaman içinde insan hakları evrensel düzeyde ele alınarak kabul görmüş ve yazılı kurallara yani hukuk içine girmiştir. Çocuk haklarının uluslararası düzeyde geçirdiği aşamalar şöyle sıralanabilir; (1921) Uluslararası Çocuk Koruma Birliği, (1924) Cenevre Çocuk Hakları Beyannamesi, (1959) Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi, (1979) Uluslararası Çocuk Yılı, (1985) Pekin Kuralları, (1989) Çocuk Hakları Sözleşmesi, (1990) Riyad Kuralları, (1990) Havana Kuralları, (1996) Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi, (2000) Avrupa Konseyi Çocukların Cinsel Sömürü ve İstismara Karşı Korunması Sözleşmesi, (2010) Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin Çocuk Dostu Adalet Dair Rehber İlkeleri (Adalet Bakanlığı Hukukçular Eğitim Kitabı, 2013).

Çocukluk kavramının keşfi, günümüzün önemli buluşlarından biri olarak görülebilir. Fakat kavram içinde barındırdığı dinamikler sebebiyle toplumsal düzeyde sürekli bir değişiklik göstererek kültürel açıdan farklı bakış açıları oluşturmaktadır. Çocukluk döneminin kendine has bazı özellikleri barındırması, yaşamın özel bir bölümü olması aynı zamanda çocukların yetişkinlerden ayrı olarak yardım ve desteğe ihtiyaç duymaları günümüz modern çocukluk bakış açısını oluşturmaktadır (Adalet Bakanlığı Sosyal Çalışmacılar Eğitim Kitabı, 2013).

Bireyin çocuk olarak kabul gördüğü dönemde zihinsel ve bedensel gelişimi son bulmamıştır. Bu nedenle çocukların özel ilgi ve korunmaya ihtiyaçları vardır. Çocukların da temel insan haklarından yararlanmalarının sağlanabilmesi için tüm alanlarda hem ulusal hem de uluslar arası çapta ayarlamalar yapılmıştır. “Çocukluk”

çağının gelecekteki yaşama hazırlanan bir zaman dilimi olarak benimsenmesiyle, çocuğun kendine has bir şahsiyet olduğuna, bir birey olduğuna dikkat edilerek, çocukların bilgi alması, zihinsel ve bedensel gelişiminin güvenceye alınması, sevgi dolu ve mutlu bir ortamın sağlanmasına yönelik çalışmalar hukuksal alanda da gerçekleştirilmektedir (Moroğlu, 2003).

Çocukluk dönemleri aşağıdaki şekilde sınıflandırılabilir:

1. Bebeklik dönemi 0-2 yaş: Bu devrede, bebeğin ihtiyaçları, algıları ve kendini ifade yolları ağız bölgesinde yoğunlaşmıştır.
2. İlk Çocukluk Dönemi 2-6 yaş: Bazen okul öncesi dönemi olarak isimlendirilen bu devre sosyal ilişkilerde olduğu kadar bilinçli döneme girme, dilde, kişilik gelişiminde de önemli değişimlerin olduğu bir dönemdir.
3. Orta Çocukluk Dönemi-okul çağı 6-12 yaş: Okul çağı ya da orta çocukluk, öncesi dönemden değişik olarak, toplumda gittikçe artan bir rol aldığı sakin ve düzenli bir büyüme dönemidir.
4. Ergenlik Dönemi 12-18 yaş: Ergenlik, zihinsel, psikolojik, sosyal, biyolojik açıdan bir gelişme ve olgunlaşmanın yer aldığı çocukluktan yetişkinliğe geçiş dönemidir. Bu dönemde çocuk duygusal, coşkun ve taşkındır; ilişkilere çabuk girer ve bunlar çabuk bozulur; çevresinden kolay etkilenir, sürekli olarak ilgiyi üzerine çekmeye çalışır. Ayrıca, meslek seçimi, karşı cinsle ilişki kurma, bağımsızlık kazanma, anne-babadan uzaklaşma gibi önemli birçok problem de bu dönemde meydana gelir (Akyüz, 2000).

Ergenlik evresi, Yörükoğlu'nun (2000) ifadesiyle gençlik, içindeki dönemlere baktığımızda, çoğu uzman 12-15 yaş dolaylarını karışıklık, dengesizlik olgularıyla geçen olumsuz bir süreç olarak değerlendirmiştir. Sonrasında gelen 16-21 yaş evresi olumluluk dönemi olarak nitelendirilir (Yavuzer, 1986).

Çeşitli unsurlar her yazar ve kaynak açısından farklı tanımlanmakla birlikte, 12-25 yaş aralığındaki gençlik dönemi kişinin toplumsal nitelik kazandığı bir arayış

dönemidir. Bu dönemde ergen neye değer vereceğini, kim olduğunu, amacını, kime bağlanıp inanacağını keşfetmeye çalışır (Yavuzer, 1986). Ergenlik döneminden yetişkinliğe geçerken çocuk, yetişkinliğin eşiği olacak pek çok biyolojik değişimi deneyimlemekte ve yeni davranışlar, değerler ve beceriler geliştirmektedir (Bartollas ve Schmallegger, 2017).

Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlüğünde Çocuğu; "Küçük yaştaki erkek veya kız" şeklinde tanımlamıştır. Çocukluk kavramı aynı sözlükte; "Çocuk olma durumu" olarak tarif edilmiştir (TDK, 2019).

Sözlüklerde “insan yavrusu” olarak geçen çocuk erişkin insanın “küçüğü” değildir. Farklı bir varlık, farklı bir dünyadır (Sevük 1998). Bu kavram hukuksal açıdan değerlendirildiği zaman, kavramın geçerli olduğu ülkenin yasaları ön plana çıkmaktadır. Hangi yaşın altındaki kişilerin çocuk sayılacağı o ülkenin yasalarıyla şekillenir. Ülkemizde, kanunlarımızda belirlendiği şekliyle, 18 yaşın altındaki bireyler çocuk olarak sayılmakla beraber bu yaş sınırı dünya üzerinde 16 ile 21 arasında değişmektedir (Attar, 2010).

Psikoloji ise, çocuğun ruhsal gelişimi konusunda konuya daha çok değerlendirmiştir. Çocuk ve ergen ruh sağlığı, onların özel durum ve dönemlerini dikkate almaktadır. Çocuk ve gençlerin sağlıklı bir yaşam oluşturmaları, oryantasyon ve başarı kazanması için onlara destek olmaktadır. Bunlara ek olarak onlara ruh sağlığı hizmeti sunmaktadır (Bakırcıoğlu, 2011). Bilindiği üzere gelişim psikolojisi, döllenme ile ölüm arasında kalan bütün dönemleri kapsamaktadır. Bu dönemlerde özellikle çocuğun oluşumundan yetişkin olma yolundaki farklı aşamaları (bilişsel, sosyal, motor gelişim özellikleri) detaylı bir şekilde ele alarak açıklama yoluna gitmektedir (Aydın, 2010).

Sosyoloji alanında çocuk ve toplumsallaşma en önemli kavramlar olup çocuk sosyolojinin temel modelidir. Bu kavram içine okul, aile, sosyal çevre vb. birçok kavram dahil edilebilmektedir. Günümüzde "çocukluk sosyolojisinin" temel yönlerini; toplumların özel ve kültürel bir ögesi, evrensel bir durumunun olmadığı ve değişkenlikler arz ettiği, çocuklara özgü iletişim ve kültür öğelerinin olduğu, çocuk ve

çocukluğun durağan değil aktif olduğu, yaşadıkları çevreyi ve toplumu etkileyebildiği ve sosyal bir aktör oldukları şeklinde özetlenebilir (Gürdal, 2013).

Dini olarak konu ele alınırsa; dinlerin, toplumlar üzerinde duygu, düşünce, inanç oluşturmakla yetinmeyip bunları gündelik yaşama somut bir davranış olarak yansımalarının zeminini oluşturmuştur açıklaması bize farklı bir bakış açısı sunmaktadır (Sezal, 2012).

Din çoğunlukla çocuk ve günah kavramlarını yan yana getirerek açıklamaya çalışmıştır. Özellikle bu görüş on dördüncü yüzyıldan on sekizinci yüzyıl arasında oldukça etkili olmuştur. Öyle ki bu dönemde toplum tarafından tasvip edilmeyen, uygun görülmeyen davranışları sergilemenin günah olduğu düşüncesi hakimdir. Günah işleyen çocukların fiziksel cezalara maruz bırakılması aynı zamanda bu davranışa itenin şeytan olduğu inancından hareketle içindeki bu şeytanın çıkartılması gerekliliği düşüncesi belirgindir. Doğuştan günah işlemeye meyilli özellikleri bulunan çocukların ağır ve sert tedbirler alınarak kontrol altına alınması şartı mevcuttur. Çocukların mutlak suretle yetişkinlere itaati mecburidir. Ebeveynler kabul gören davranışlar edinebilmeleri için onların dini eğitim veren kurumlara devamını sağlamışlardır. Bu kurumlar çocuklara ve ailelerine toplumun ortak olarak kabul ettiği davranışları öğretmektedirler. Kurallara uymama, başkaldırma günahla eş değer olduğundan cezalara, itaat ödülle karşılık bulmaktadır (Dinç vd., 2012).

Başka bir yaklaşım tarzı ile yaklaşılsa çocukluğu; biliş, duygu ve din özellikleri açısından en temiz dönem olarak görüp, doğumdan ölüme kadar süren süreçte bir bütün olarak bireysel gelişimine tesir edecek niteliklerinin temelini oluşturulduğu özel bir gelişimsel bölüm olarak tarif edebilir (Nas, 2018).

Karadağ (2013), bireysel gelişimine yön verebilen, sosyal çevresine etkileyebilen güçlü bir varlık olarak gördüğü çocuğu, yaşı küçük kız veya erkek şeklinde ifade etmiştir.

Diğer bir yaklaşıma göre Erdoğan (2011), çocuk kavramını, basit bir bakış açısıyla insan yavrusu olarak ele almıştır. Buna ek olarak çocukluğu, doğumla başlayıp belirli sınırları olan yaşam aralığı olarak tarif etmiştir. Çocukluk dönemlerini; 0-4 hafta

arası dönem yeni doğmuş, 12-18 ay arası dönem süt çocuğu, 12/18 ay-3 yaş arası dönem oyun çocuğu, 3-6 yaş arası dönem okul öncesi çocuğu, 6-12 yaş arası dönem okul çocuğu ve son olarak 12 yaşından başlayıp 18-20'li yaşlara kadar ergenlik olarak açıklamıştır.

2.1.1. Türk Hukuk Sisteminde Çocuk Kavramı

Hukuki olarak konuya yaklaşılsa şu sonuçlara varılabilir. Kişi 18 yaşını doldurmamışsa çocuk olarak değerlendirilmektedir (TCK, 2004: Madde 6/1c). Çocuk Koruma Kanunu da dikkate alarak çocuğu; bazı özel sebeplerden dolayı yetişkinliğe ulaşsa bile kimlik yaşı itibariyle on sekiz yaşını doldurmamış kişi şeklinde tarif edebilir (Tarımeri, 2007).

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi, 0-18 yaş grubundaki tüm bireyleri çocuk olarak dikkate almaktadır. Mezkur sözleşmede madde 1'de; Ülkelerin kendi kanunlarında özel nedenlerden dolayı yetişkin sayması haricinde, 18 yaşını doldurmamış her birey çocuk olarak kabul görür ibaresi bulunmaktadır. Ek olarak Çocuk Hakları Bildirisinde de çocuğun fiziksel ve zihinsel açıdan yetişkin olmaması sebebiyle doğumdan sonraki süreç kadar, doğum öncesi sürecinde yasal korumayı kapsayan hassas koruma ve güvence ihtiyacının mevcut olduğu bir dönem olduğu hatırlatılmıştır (Avrupa Birliğinin Mali Destek Programı Kaynak Belge, 2004).

5237 sayılı TCK'daki ve Çocuk Koruma Kanunu (ÇKK)'ndaki çocuk tanımı, ÇHS'deki çocuk tanımı ile uyumludur. Çocuk, TCK'nın 6/1-c bendinde, henüz on sekiz yaşını doldurmamış kişiyi; Çocuk Koruma Kanunu'nun 3/1-a bendinde, evlilikle ya da mahkeme kararıyla daha erken yaşta reşit olsa dahi, on sekiz yaşını doldurmamış kişiyi ifade etmektedir. Mevzuata göre, on sekiz yaşını doldurmamış ancak evlilik ya da mahkeme kararıyla reşit olan kişi de çocuk sayılmaktadır. ÇKK, erken yaşta ergin olan on sekiz yaşını doldurmamış kişileri de çocuk sayarak ÇHS'ye göre daha kapsamlı bir düzenleme getirmektedir.

Mevzuatta, “çocuk” teriminin yanında, “küçük” ve “genç” terimleri de kullanılmıştır. Ancak bu terimlerden hangisinin hangi yaş aralığı için kullanıldığı anlaşılamamaktadır. Bunun sebebi, terimlerin hukuk düzeni ile değil, günlük konuşma

dilinden doğrudan aktarılmış olmasıdır (Gören, 1998). Terimler rastgele kullanılmış olsa da netice itibariyle tamamı, on sekiz yaşın altındaki kişileri ifade etmektedir. Ancak, öğretilerde yargılamanın uluslararası ilkelere uygun olması açısından, karşılaştırmalı hukukta karşımıza çıkan “genç” ve “çocuk” ayrımının, Türk hukuk sistemine alınmasının yerinde olacağı düşünülmektedir (Yenisey, 2007).

ÇKK, çocukları korunma ihtiyacı olan çocuk ve suça sürüklenen çocuk olmak üzere ikiye ayırmıştır. Kanunun çıkartılma amacı ise çocukların “korunmasına, haklarının ve esenliklerinin güvence altına alınmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemektir” (ÇKK 1). Her iki grup çocuklar için çıkartıldığı ifade edilen ÇKK’nın hükümlerine baktığımızda, ağırlıklı olarak suça sürüklenen çocukların yargılamaına ilişkin usulü hükümler olduğunu görürüz. 50 maddeden oluşan ÇKK’nın 15. maddesinden itibaren hükümler, suça sürüklenen çocukların yargılanması ve çocuk adalet sistemindeki kurum ve makamların işleyişine ilişkindir. Bu itibarla, Kanun, korunma ihtiyacı içerisindeki çocukların haklarını koruma konusunda oldukça yetersizdir. Bununla birlikte, suça sürüklenen çocuklar hakkında fazlaca hüküm bulunması, onların haklarının yeterince korunduğu anlamına da gelmemelidir.

A. Korunma İhtiyacı Olan Çocuk

ÇKK’nın 3. maddesinde, korunma ihtiyacı olan çocuk, şu şekilde tanımlanmıştır:

1. Bedensel, zihinsel, ahlaki ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan çocuk,
2. İhmal edilen çocuk,
3. İstismar edilen çocuk,
4. Suç mağduru çocuk.

Bazı çocuklar, ana babaları, başkaları ya da kurumlar tarafından kötü muameleye veya şiddete maruz kalmakta, bunun sonucunda duygusal ve fiziksel bakımdan zarar görmekte, sömürülmekte, fuhşa sürüklenmekte ve hatta ölmektedir (Akyüz, 2012). Çocukların karşılaştığı bu durumlar, “çocuk ihmal ve istismarı” olarak nitelendirilmektedir. İhmal, çocuğun yeme, içme, giyinme, barınma ve tedavi gibi temel

ihtiyaçlarının karşılanmaması; istismar ise çocuklara karşı aktif olarak girişilen (Akyüz, 2012) ve onların fiziksel, duygusal ve toplumsal gelişimlerini olumsuz yönde etkileyen her türlü davranış olarak tanımlanmaktadır.

İhmal ile istismarın en temel farkı, istismarın aktif, ihmalin ise pasif olmasıdır (Sokullu Akıncı, 2008). İstismarda, ocuklara fiili olarak şiddet uygulanırken; ihmalde, yapılması gereken bir davranışın yapılmadığı görölmektedir. İhmal ve istismar edilen ocuk aynı zamanda suç mağdurudur ancak kanun koyucunun ayrıca istismar ve ihmal edilen ocuk ayrımı yapması, bu çocukların durumunu vurgulamak içindir (Sokullu Akıncı, 2013).

B. Suça Süröklenen ocuk

Uluslararası insan hakları hukuku belgelerinden biri olan Pekin Kuralları'nın 2/2-c bendinde, suça süröklenen ocuk şu şekilde ifade edilmiştir: Suç işlediği “iddia edilen” ya da “tespit edilen” kişiler, “küçük suçlu” dur. KK'nın 3/2. fıkrasına göre, suça süröklenen ocuk, kanunun açıkça suç saydığı bir fiili işlediği iddiasıyla hakkında soruştırma veya kovuştırma yapılan ya da bu fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine hükmedilen kişiyi ifade etmektedir.

Öğretide, “suça süröklenen”, “suça yönelmiş”, “kanunla ihtilaf halinde olan”, “suç isnat edilen”, “suça itilen” terimlerinin kullanıldığı da görölmektedir (Erdoğan, 2012).

KK'dan önce yürürlükte olan, 1979 tarih ve 2253 sayılı Mülga Kanun'un 40. maddesinde, “suç işlemiş küçük” terimi geçmekteydi. 1979 yılında tartışmalı bir oturumda, Veli Develioğlu, “suçlu ocuk yoktur, suç işlemiş ocuk vardır” ifadesini kullanmaktadır (Devecioğlu, 1979). Suçlu ocuk ifadesinde odaklanılan çocukken; suç işlemiş ocuk ifadesinde odaklanılan fiildir. 2005 tarihli KK'da kullanılan terim ise “suça süröklenen ocuk”tur. Bu terimler, ocuk haklarının gelişmesiyle şekillenmektedir. İleride “suça süröklenen ocuk” yerine, çocukların daha lehine olacağı düşünölen bir terim kullanılması muhtemeldir.

Kanunda, suça sürüklenen çocuk teriminin kullanılması, çocuğun aynı zamanda korunma ihtiyacı içinde olduğunu göstermektedir (Balo, 2013). Ancak, suça sürüklenen çocuğun korunma ihtiyacı içinde olması, çocuğun fiilinin yaptırımsız kalacağı anlamına da gelmemektedir (Akarca, 2014).

Tüm bu tanımlamalar ve görüşler ışığında modern yaşamda yani günümüzde çocuk ve çocukluk kavramlarının ne kadar önemli ve üzerinde detaylı bir şekilde durulması gereken konular olduğu rahatlıkla söylenebilir. Sonuç olarak çocuk ve çocukluk konusuna önem veren toplumların sağlıklı temeller üzerine toplumsal düzenlerini inşa edebilecekleri, sağlıklı nesiller yetiştirebilecekleri düşüncesi ortaya çıkmaktadır. Modern dönemle birlikte her konuda olduğu gibi çocuk ve çocukluk konularında da gerçekleşen ilerleme (pozitif anlamda) bize yeni ufuklar açmaktadır.

2.2. Suç Kavramı

Suç, topluma zarar verdiği ya da tehlikeli olduğu kanun koyucu tarafından kabul edilen ve belirtilen eylemdir. Buradan hareketle, Gillin suçu şu şekilde tarif etmektedir: “Suç sosyal bakımdan zararlı olduğuna, kanaat ve düşüncelerini uygulamak gücüne sahip bulunan bir grup tarafından inanılan hareketlerdir.” (Dönmezer, 1994).

Birey diğer insanlarla sürekli etkileşim halindedir. Bu yönüyle insan sosyal bir varlıktır. Bununla birlikte birey zaman zaman içinde yaşadığı topluluğa ters düşen hareketlerde bulunabilir. Aynı zamanda kimileri de bu davranış şeklini alışkanlık haline getirebilir. Suç olarak tanımlanan bu tutumlar, farklı şekillerde yaptırımlarla karşılık bulurlar. Bu yaptırımlar toplum içinde kınama, devlet eliyle kanunlar, yönetmelikler ve cezalar, küçük ve resmi olmayan gruplar içinde de o grubun kurallarıyla vücut bulurlar (Kaner, 1992).

İşsevenler (2012), suç durumunun ortaya çıkmasında suçu işleyenin yani failin eyleminden daha önemli olan, geçerli bir suç tarifinin ortaya konmasıdır; tam ve açık tarif yoksa eylem suç olmaktan çıkar ve sadece davranış olarak kalır şeklinde konuyu ele almıştır. Rahimov (2014) ise, suç olgusunu bilimsel olarak daha iyi idrak edilmesi için bu kavramın ne anlama geldiğini iyi saptamak gerekir görüşünü ortaya koymuştur. Gerçekte insanların suç kavramını kullanarak hayal ve düşüncesinde oluşturduğu algıyı

anlama çabasına girdiğini belirtmiştir. Böylece suçu yalnızca hukuki olarak görüp tarifini yapmak yeterli olmaz aynı zamanda durum gibi felsefe bakış açısıyla görüp ifade etmek gerekir demiştir.

Tarihsel süreçte ilk olarak Mısır yazıtlarında, Hipokrat'ın tıp çalışmalarında, bazı din kitaplarında bile bu düşüncelerin olduğu yönünde iddialar ortaya atılmıştır. Bu görüşten hareketle suçun ortaya çıkmasıyla birlikte suç ve suçluluk kavramlarını anlatma ve incelemek için biyoloji, antropoloji gibi birçok bilim dalından faydalanılmıştır (Dönmezer, 1994).

Öğüt (2017) "Din adamları, filozoflar, eğitimciler, antropologlar, doktorlar, hukukçular suç kavramı ile ilgilenmiştir" düşüncesiyle konunun farklılık arz ettiğini ortaya koymuştur.

Yavuzer (2001) suçluluğu; bireyi üyesi olduğu toplum içinde diğer insanlarla karşı karşıya getiren bir anlaşmazlığın, mücadelenin bir sonucudur şeklinde açıklamıştır. Aynı zamanda Ceza Hukuku suçu; kanunların cezai müeyyide uyguladığı bir hareket şeklinde tanımlamıştır. Bu tanıma göre; kişi ya da çocuk, suça sebep olan bir davranış sergilemiş bir birey olarak görülmektedir. Basit bir düşünceyle konuyu ele alan bu bakış açısı birbirinden ayrı konuları içermektedir. Örneğin cinayet işleyen kişi suçludur, bisiklet, ekmek çalan birey de suçludur diyerek görüş beyan etmiştir.

Suç davranışı hukuk içinde yalın ifadeyle; toplum içindeki kanuni kurum ve kuruluşlar tarafından eylemlerin güvenlik ve ceza yaptırımına tabi tutulmasıdır. Yaptırımlar ve cezalar; kanuni maddelerle ortaya konmuştur (Akıntürk ve Okan, 2002). Ferah (2013) ise, Psiko-sosyal yönü açısından bakıldığında içerdiği kişisel ve sosyal özellikler açısından psikoloji ve sosyoloji bilimlerinin içine dahil olduğunu bu nedenle konuyla alakalı kişiyi ve sosyal çevresini ele alan birçok teori gündeme gelmiştir şeklinde konuyu ele almıştır.

Suçların oluşumu, işleyenleri, suç işleyenlerin rehabilitesi vb. konularında ortaya konan çalışmalar incelendiğinde Klasik ve Pozitivist Okulların olduğu görülmektedir. Klasik Okul, kanuni bir varlık olarak suçu görürken, Pozitif Okul, kanuni tanımını veya tarifini reddederek, davranışı psikolojik bir bakış açısıyla

değerlendirmektedir. Klasik Okul özgür düşünce kavramı üzerinde sıkça dururken, Pozitif Okul ise suçun sebepleri yani determinizmi dikkate almıştır. Pozitif Okul, ana hedefin toplumu korumak olduğu fikrinden yola çıkarak suça karşılık gelen cezaların bilimsel açıdan iyileştirici özelliği üzerinden gidilmesi zorunluluğunu dile getirmiştir (Yücel, 2007).

Klasik Okul görüşünde kişi içinde yer aldığı eylemin sonucunda ortaya çıkacak durumla yüzleşebilecek güce sahip olduğunu kabul etmektedir. Kişinin özgür iradesi temel fikri oluşturmaktadır. Kişi davranışa yönelmeden önce, durup düşünür. Bilgilerini, sezgilerini hesaba katarak kâr-zarar dengesi oluşturmaya ya da hesap yapmaya çalışır. Buradan elde ettiği sonuçla bilinçli bir düşünce ortaya koyarak keyif alma seviyesini yükseltme ya da acı seviyesini aşağı çekme yoluyla bir davranış sergilemektedir. Bu düşünce üzerinde değerlendirme yapılacak olursa, kabul görmeyen, sapma ya da suç davranışlarını engellemek için temel noktanın maliyet analizi oluşturmaktır. Bu sayede rasyonel bir seçenek olmasından ayırarak maliyeti yüksek bir durum algısı oluşturmaya çalışılacaktır. Adalet sistemi içinde suç davranışlarının önüne geçebilmek için ortaya konan suç davranışı ile bu davranışa karşılık gelebilecek orantıda bir cezai yaptırım uygulanması lazımdır. Tabi burada kişisel özellikler, inançlar, kültür ve diğer öğeleri dikkate alarak caydırıcılık düşüncesinin kesin bir sonuca ulaştıramayacağı yani sınırlarının iyi analiz edilmesi gerektiği dikkate alınmalıdır (Dolu, 2009).

Pozitif Okul, Klasik okulun merkezine koyduğu irade ve sorumluluk olgularından yola çıkarak sert eleştiriler ortaya koymuştur. İrade ve sorumluluk olgularının somut değil soyut olduğuna dikkat çekerek bu kavramlarla suça yönelimin izah edilemeyeceğini savunmuştur. Lombroso, hayvanlarla birlikte bitkilerde bile suç kavramından bahsedilebileceğini belirterek suçun doğal bir durum olduğunu ileri sürmüştür. Çünkü bazı insanların doğuştan mevcut olan özellikleri onları bir şekilde suç olayının içine itildiğinden bahsetmiştir. Hayvanların yaşamları incelendiğinde yaşam mücadelesi içinde hayatta kalabilmek için yırtıcı özelliklerini kullanmak zorunda kalıyorlarsa doğuştan bazı özelliklere sahip olan kişilerinde suç işleme durumlarının olduğunu iddia etmiştir (Dönmezer,1994).

Suç, bireyde genetik olarak bulunan sıra dışı özelliklerin, çevre etkenleriyle sentezlenerek ortaya çıkan bir durum olarak açıklanırken, suçlu kişi ise bünyesinde barındırdığı sıra dışı özellikleriyle yaşam mücadelesi içinde sağlıklı bir oryantasyon kuramaması şeklinde izah edilmektedir (Rahimov, 2014). Bu bilgiler ışığında iradenin tek başına suç ve suçluyu açıklamaya yetmeyeceği, özgür iradede başka dış etmenlerin yani çevresel etkenlerinde bu süreçte etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum günümüzde de sıkça kullanılan arkadaş, çevre, öğrenme, eğitim vb. kavramların suç ve suçlu birey üzerindeki etkileri akla getirmektedir. Sosyal hayata bakıldığında zaman bu kavram ve içeriklerinin bazı ata sözleri ve deyimlerle de toplum içinde sıkça kullanıldığı görülebilmektedir. Öyle ki "Arkadaşını söyle sana kim olduğunu söyleyeyim", "İnsan insanın şeytanıdır", "Ateşle barut yan yana durmaz" gibi deyim ve atasözleri sosyal yaşam içinde birçok insan tarafından kullanılan ifadelerdir.

Konunun değişik bakış açılarıyla incelenmesine devam edilirse; kliniksel kişilik yaklaşımlarında da suçluluk, daha çok, ruhsal denge arızasının ortaya çıkardığı normal olmayan davranış örnekleriyle açıklanmaktadır (İmamoğlu, 2012). Sosyolojik olarak konu ele alındığında, dinamiklere dayandırılan açıklamalar yapılmaya çalışılmış ve savlar oluşturulmuştur. Alt sınıf kategorisinde yer alan insanların, suç ve anormal tutum ve davranışlarda daha fazla yer aldığı düşüncesine dayanılarak sosyal yapı teorileriyle birlikte çoğunlukla sosyal olanaklara odaklanan sosyal-psikolojik savlar veya sosyal etkileşim görüşleri ortaya konmuştur (Ayan, 2011).

Suç işleyen kişi olarak bakıldığında suçun kişiselliğinden, eylem açısından bakıldığında sosyal olgu durumundan bahsedilebilir. Bu bakış açısıyla suçun sosyolojik özellikleri dikkate alınarak yapılacak tahlille konuya birçok yararlı bakış açısı oluşturabilecektir (Göver ve Şenol, 2017). Durkheim'in bakışını dikkate alınırsa; ahlaki sorumluluklar ve sosyal kurallar bulunmaz ise hayat katlanılmaz bir hal alır ve anomi meydana gelir. Kanunsuzluk, normsuzluk yani anomi, yıkıcı bir etkiye sonra da suçun oluşmasına neden olur. Sutherland, suçu insanların birbirleriyle duygu, düşüncelerini, kültürünü aktarması yani etkileşim ile öğrenileceğini iddia etmiştir (İmamoğlu, 2012).

Suç çok yönlü bir kavram olduğu için farklı bilim dalları değişik tarzlarda konuyu ele almaya çalışmıştır. Suçu, psikolojik ve sosyolojik açıdan çıkıp hukuki olarak

bakılacak olursa; Yavuzer (1998) Ceza hukukunu dikkate alarak kanun yasak saydığı davranış ve karşılığında cezai müeyyide uygulanan davranış olarak anlatmıştır. Suç basit bir düşünce ile yasa ile belirlenen kuralların dışına çıkma ve toplumun kabul ettiği ahlaki kural ve değerlerle örtüşmeyecek durumlar içinde yer alma olarak düşünülebilir.

Din yönüyle konu hakkında şöyle değerlendirmelerde bulunabilir. Esas olan inanç düzeyi ile suçluluk kavramı arasındaki ilişki, inanç düzeyinin fazla olması ve yaygınlaşması suçun önüne geçmede etkisi gibi konulardır. Pek çok araştırma dini inançlar ve mezheplerle suçu yan yana getirip kayda değer bir ilişki olup olmadığını sorgulamaya çalışmıştır.

Hollanda ve Almanya'da yürütülen çalışmalarda, Katolik mezhebine mensupların suçluluk yüzdelerinin fazla olduğu, ardından Protestan mezhebine mensup olanların geldiği, Musevilerin daha az yüzdede oldukları ortaya konulmuştur. Hollanda yürütülen bazı araştırmalarda dine inanmayanlar yani dinsizlerin en az suçluluk yüzdesine sahip oldukları saptanmıştır. Amerika da yürütülen çalışmalarda bu tespitlerin tam aksi yönünde analizler ortaya konmuştur. Amerikan araştırmaları Katolikler ve Baptistlerin suça karışma yüzdelerinin yüksek olduğunu göstermektedir. Ancak yapılan araştırmalar Amerika'da buluna zencilerin büyük çoğunluğunun Katolik veya Baptist olması, göç yoluyla gelen insanların çoğunluğunun da Katolik olması yüzdenin artmasına sebep olduğunu ortaya koymuştur. Bazı araştırmacılar suçluluk oranının yüksek olmasının günah çıkarma kavramıyla ilişkisinden bahsetmektedir. Suç işledikten sonra papaza eylemini anlatıp günah çıkartmak suretiyle huzura ererek ilerde başka bir suç işleyebilme motivasyonu elde ettiğini ortaya koymuştur. Tabi bu durumu açıklamakta tereddütlerin olabileceği ihtimalini de gözden kaçırmamak gerekir. Yapılan çalışmalara göre dinsizlerin en az suça karışma durumları değerlendirildiğinde bu durumun eğitim düzeylerinin yüksek oluşuyla ilişkilendirilmiştir. Musevilikteki durumu bir arada dayanışma içinde yaşamalarının getirdiği sosyal kontrolün etkisinin büyük olduğu şeklinde açıklanabilir (Dönmezer, 1994).

Son olarak suç, suçluluk ve ceza kavramları İslami açıdan genel olarak değerlendirilirse şunlar söylenebilir; İslam'da sevap ve günah kavramlarıyla suç ilişkilendirilmiştir. İyi davranışlar sevapla ödüllendirilirken suç davranışlarının günahla

cezalandırıldığı felsefesi mevcuttur. Yani iyi davranırsan sevap alırsın, çok sevap ise seni öteki dünyada güzel bir hayata ulaştırmaya vesile olur. Suç işlersen, kötü davranırsan günah kazanırsın. Günah seni öbür dünyada cehennem hayatına yani elem ve kedere götürür. Bu konuyla ilgili olarak İslam'da hadis ve ayetler bulunmaktadır. Bu şekilde insanın vicdanı ve iradesi üzerinde sıkça durulmaktadır. Şöyle ki Allah'ı yok saymak ya da onun eşi olduğunu iddia etmek, emirlerine uymamak, yarattığı canlıları incitip zarar vermek hatta zulmetmek gibi kötü suç öğeleri içeren davranışların karşılıksız kalmayacağı felsefesi hakimdir (Uslu, 2015).

İslam suç ve suçluluğu üç kategoride değerlendirmiştir. Birinci kısımda adam öldürme, yaralama gibi kişiye zarar veren suçlar kısmı yer almıştır. İkinci kısımda Kuran tarafından belirlenmiş Allah emir ve buyruklarına karşı gelme suçları, çoğunlukla da İslam dini mensuplarına olumsuz yönde etkileyen davranışlardır. Üçüncü kısımda ise tutum ve davranışlarla ilgili hakkında ayet ve hadis bulunmayan durumlarda takdir yetkisini kullanarak Hakim'in ceza verdiği durumlar olarak değerlendirilmiştir (Akbulut, 2003).

2.3. Suça Sürüklenen Çocuk Kavramı

Bu kavram suçlu çocuklarla ilgili uygulamalar açısından yüzyılın buluşudur demek aslında çok da abartı olmayabilir. Çünkü yapılan birçok bilimsel çalışmada çocukların zihinsel ve bilişsel düzeylerinin suçu yetişkin bir bireyin algılama düzeyinden çok farklı olduğu anlaşılmıştır. Böyle bir durumda suç gibi soğuk ve yoğun negatif içermelerin bulunduğu bir kavramı salt bir şekilde çocuğa yüklemek büyük bir haksızlık olurdu. 2005 yılında ÇKK'nın kabul edilip uygulanmasıyla birlikte çocuğun adli sistem içerisinde yeri, konumu değişmiş, eski uygulamalara göre daha sistemli bir yapı içinde yargılama sürecine katılımı sağlanmıştır. Yakın zamanda Adalet Bakanlığı bünyesinde kurulan Mağdur Hakları Daire Başkanlığının kurulmasıyla birlikte adli yargılama içinde yer alan çocukların özel durumları dikkate alarak sürece dahil olunmaları konusunda özel projeler yapıp daha sonra kısa süre içinde yasalaşacağı düşünülmektedir.

Hiçbir çocuk sosyal, antisosyal veya suçlu olarak dünyaya gelmez. Toplumsallaşma sürecinde çocuğun yaşadığı bir problem iyi bir sosyal uyumu

engelleyebilir. İyi bir sosyal uyumu engelleyen birçok etken vardır. En önemlisi aileden gelen olumsuz etkilerdir. Sosyal davranış biçimlerinin yetersiz ve olumsuz olduğu ailelerde çocuklar, ev dışında da sosyal uyum gösteremezler. Ailelerde çocukların model alacağı kişiler zayıf ve yetersiz ise ev dışındaki sosyal uyumları ciddi bir biçimde engellenir (Yavuzer, 2016).

Suç işleme oranı genellikle onlu yaşlarda (13-19) tavan yaparken, yirmili yaşlarda düşüşe geçmektedir. Bu konu hem kesitsel araştırmalarda hem de uzun dönemli araştırmalarda teyit edilmiştir. Ayrıca İngiltere’de yapılan araştırmalar da konuyu destekler niteliktedir (Seyhan ve Bahar, 2006).

Genç suçlular çoğunlukla bir suç türünde uzmanlaşmaktansa kolaylıkla başka suç türleri arasında geçiş yapabilmektedir. Yani, herhangi bir suç türünde deneyim kazanma, başka bir suç türünün kapısını aralayabilmektedir (Seyhan ve Bahar, 2006).

Yavuzer (2001) "Suçlu çocuk yoktur suça itilmiş çocuk vardır" görüşü ile yukarıda bahsedilen bilgilerle birlikte konuya ışık tutmaktadır. "Çocukluğun kendine özgü bir gelişimsel dönem olduğu ve çocukların özel olarak korunma ve desteklenme gereksinimi bulunduğu modern çocukluk anlayışının temel varsayımıdır" (Adalet Bakanlığı, Hukukçular İçin Eğitim Kitabı, 2013). Buradaki temel amaç çocuğu üyesi olduğu toplumun ayrılmaz bir parçası olarak görüp aynı zamanda özel durumunun dikkate alınarak korunmasının sağlanması düşüncesidir. Gelişmekte olan, korunuma, yardım ve desteğe ihtiyaç duyan çocuğun toplum için faydalı bir yetişkin olabilmesi için aile, çevre, toplum ve devlet olarak rol ve görev paylaşımının yapılması önemli bir konudur.

Pekin Kuralları çocukla ilgili olarak yaş konusunda net bir sınırlama getirmemekle birlikte 2. maddesinde; "Mevcut hukuk sistemi içinde işleyebileceği bir suçtan ötürü, kendisine büyük insanlardan farklı davranılması gereken kişi" şeklinde çocuğu tarif etmiştir (Uluslararası Çocuk Mevzuatı, 2013).

Suçlu çocuğun, suçlu yetişkinlerden ayrı olarak değerlendirilmesi ve onları yeniden eğiterek topluma kazandırma düşüncesi oldukça yenidir. Çocukların gelişimlerinin ilk aşamalarında anti-sosyal sayılabilecek düzeyde dürtülerle hareket

ederek tamamen haz ve doyum sağlama amacı taşıyan varlıklar durumundadırlar. Hemen hemen her birey çocukken ufak tefek suçlar içinde yer alıp küçük çaplı suç işlemiştir. Bununla beraber bunu yaparken de neden ve niçin yaptıklarını sorgulayacak bilişsel, ahlaki, ruhsal gelişim düzeyinde değildirler bir nevi a-sosyal varlıklardır. Daha sonra uygun bir fiziksel, zihinsel, bilişsel düzeye ulaştıktan sonra yetişkinler ve üyesi oldukları toplum tarafından gözlem ve taklit yoluyla öğrenilerek toplumsal uyum süreçlerini tamamlarlar. Adolesan dönemiyle birlikte suça iten sebepler, hızlı fiziksel ve ruhsal değişimler, zeka sorunlarından, kalıtsal nedenlere, sevgisizlik, eksik eğitim gibi birçok sebep olabilir. Ahlaki normların meydan getirdiği kaos, düzensiz ve hızlı kentleşme, fabrikalaşma, göç dalgaları, ekonomik buhranlar gibi nedenlerden de çocuğu suça itebilir (Yavuzer, 2001).

SSÇ, barındırdığı özellikler bakımından teknik ve literal yapıya sahip bir kavramdır. SSÇ, çocuk olması, içinde yetiştiği ebeveynlerinin tutumlarıyla şekillenmesi, sosyal çevresini etkilemesi ve etkilenmesi ile suç işleme riski taşıyan bir varlıktır (İmamoğlu, 2012). Sürüklenme olgusu; literal olarak, çocukların psikolojik durumlarına, duygu ve düşüncelerine göre suç davranışının içerisine yönelebildiklerini açıklamak için kullanılmaktadır (Ayan, 2011).

Çocuk suçluluğu ilerleyen yıllarda, toplumsal öğrenme kuramının da ışığında, yetişkin suçluluğuna dönüşebilme ihtimali açısından tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de büyük bir sorundur. Küçükler tarafından zanlısı olunan gasp, kapkaç, kavg, cinayet, yaralama gibi şiddet içerikli suçlar ülkemizde de nitelik ve nicelik itibarıyla artış göstermektedir. Gerekli önlemlere başvurulmadığında çığ gibi büyüyen bu gidişatla baş etmek çok zor olacaktır (Seyhan ve Bahar, 2006).

Adli sistem içerisinde yapılan bir ihbar ve taleple savcı gerekli resmi işlemleri başlatıp konu hakkında araştırma ile bilgi, belge ve kanıt toplanmaya çalışır. Konu hakkında yeterli delil ve suç şüphesi varsa savcı elde ettiği bilgileri ve kanıtları işleyerek iddianamesini oluşturup ilgili mahkemeye sunar. İddianame içinde fail ile ilgili olarak şüpheli kavramı kullanılır. Mahkeme yeterli suç şüphesi ve yeterli delillerin mevcut olduğunu değerlendirdikten sonra yargılamaya ihtiyaç olduğuna karar verirse artık süreç kovuşturma aşamasına dönüşür. Kovuşturma ile fail şüpheli kavramından

sıyrılarak sanık durumuna gelir. Çünkü artık hakkında ciddi suç şüphesini doğrulayabilecek delillerin olduğu kabul edilir. Kovuşturma yani mahkeme aşamasında beraat kararı verilmeyip ceza kararına gidilmesi durumunda hükümlü kavramına dönüşecektir. Uluslararası belgeler ve yasalarımız dikkate alındığında genel olarak 18 yaşının altındaki her birey çocuk olarak kabul edilmektedir. Suç olayları içerisinde yer alan çocuklar açısından değerlendirildiğinde şüpheli, sanık, hükümlü gibi kavramların kullanılması çocuklar açısından uygunluk arz etmeyip bunun yerine suça sürüklenen çocuk kavramı çoğunlukla kullanılır (Limoncu, 2017).

Aydın'a (2013) göre, çocuk adalet sisteminin hedefi çocuk olmalıdır. Amaç cezai yaptırımlar yerine rehabilite edici tedbirleri uygulamaktır. Yine bu sistem içinde bulunan önemli öğelerden biri olan sosyal çalışma görevlilerinin bulunması ve bu görevlilerin sürecin başından sonuna kadar tam olarak çocuğun katılımının sağlanarak çocuk yararına çalışma yapmaları açısından önemli olduğunu vurgulamıştır.

Çocuk suçluluğu konusundaki tüm teorilerin bazı ortak noktaları vardır:

- 1- Kolluk kuvvetleri ve yargı organlarıyla muhatap olan çocuklar, genelde ciddi bir suç işlemiş olan kişilerdir ve onların 'suçlu' olarak etiketlenmeleri bahsi geçen kurumların özelliklerine bağlıdır
- 2- Suçlu çocukların çoğu kişilik yapısı bakımından engeli olmayan kişilerdir. Her ne kadar haklarında işlem yapılmış olan çocuklar, otoriteye isyan ve düşmanca tavırlar sergileseler de bu tavır şeklini yasal işlemler sürecinde edinmiş olabilirler.
- 3- Suçluluk çok faktörlü bir olgudur. Her bir suç çeşidi için farklı nedensellik süreçleri ortaya konabilir.
- 4- Suçlu davranış sosyalizasyon süreci boyunca öğrenilir.
- 5- Suçlu rolünün öğrenilmesi, suçun yoğun olduğu toplumlarda daha kolaydır ve daha sık görülür.
- 6- Bazı suçlu rolleri, diğer sosyal-yapısal değişkenler yanında sosyal sınıfların sosyalizasyonundaki değişimlerin ve yaşam deneyimlerinin sonucudur.

- 7- Bazı suçlu rolleri, sosyal sınıfa bağılı olmaksızın aile ve diğer sosyalizasyon deneyimleri tarafından üretilir. Bu konuda ebeveynin reddi ya da sapmış cinsel sosyalizasyon gibi örnekler verilebilir.
- 8- Kolluk kuvvetleri ve yargı organları hem sapmış bireyin tanımlanmasında hem de sapmış rollerin devamlılığında önemli rol oynarlar (İçli, 2004).

Çocuk suçluluğunda önemli bir etken olan aile içi iletişimde başrol ebeveynlerindir. Anne-babaların çocuklara karşı olumsuz tavırları çocukta sosyal uyum bozukluklarına sebep olabilir. Anne-babaların çocukluklarında yaşadıkları olumsuzluklar, içinde yaşadıkları toplumun kültürel değerleri, anne-babaların çocuk anlayışı, çocuk yetiştirme konusundaki güven, bilgi, tecrübe eksikliği ya da yoksunluğu ve çocuk sayısı gibi unsurlar anne-babanın çocuklara karşı takındıkları tavırlarda etkili olmaktadır (Yavuzer, 2016).

Parçalanmış ailede çocuğun bakımı ile ilgilenen kişiler önem arz eder. Yapı bakımından bozulmuş ailede yetişen çocuk, bulunduğu aile gerekli işlevi yerine getiremediği için birçok fırsattan yoksun yetişmektedir. Yanlış davranışlar ve işlediği kusurlar nedeniyle kanunla ihtilafa düşmektedir. Sosyal bilimciler ve eğitimcilerin suçluluğun öğrenilen bir süreç olduğunu kabul etmesiyle birlikte çocuğun suça sürüklenmesinde ailedeki kötü örneklerin rolü ortaya çıkmıştır. Kendi davranışlarını yönlendirebilen, eleştirebilen ve denetleyebilen ve bu şekilde çocuklarına örnek olan, onları eğiten ebeveynler ve ailenin öğrenim durumunun önemi büyüktür. Ailenin çekirdek, geniş vb. yapıda olması da çocuğun sosyal uyumunu etkileyen bir diğer etkindir (Yavuzer, 2016).

Okul çocuğun örgütlü, kurumsal ve toplumsallaştırma tekniği yüksek yapıyla karşılaştığı ilk yerdir. Okulda roller, sorumluluklar ve uyulması gereken yazılı kurallar vardır. Yapılan araştırmalar göstermiştir ki; okulda uygulanacak yanlış pedagojik yöntemler ve kurallar, çocuğun karakterinde devamlı bir zarar meydana getirebilir (Harmancı ve Terkeşli, 2006).

2.4. Türk Hukuk Sisteminde Suça Sürüklenen Çocukların Ceza Sorumluluğu

Suça sürüklenen çocuğun ceza sorumluluğu, isnat yeteneğine sahip olmasıyla başlamaktadır. Bir çocuk ancak belirli bir yaştan sonra, yaptığı fiilin haksız olduğunu algılayabilir ve davranışlarını yönlendirme yeteneğine sahip olabilir (Yenisey, 2007). İnsan, belirli bir yaşa kadar iyiyi kötüden, doğruyu yanlıştan ayırt edemez, bu yüzden ceza sorumluluğu için insanın yaşı ve yeteneklerine göre bir başlangıç noktası belirlenmelidir. Bu yaştan altındakiler, eylemlerinden dolayı sorumsuz kabul edilmeliyken; üstündekiler, kademeli sorumluluğa sahip olmalıdır. Cezai sorumluluğa dair asgari yaştaki kıstas, toplumların tarih ve kültürlerine bağlı olarak değişmektedir. Örneğin, çocuğun ceza sorumluluğu, Roma hukukunda cinsel gelişim düzeyine bağlıyken; İslam hukukunda cinsel gelişimle birlikte zihin gelişimine bağlıdır (Erdoğan, 2012).

ÇHS’de, yaşa ilişkin alt sınır devletlerin takdirine bırakılırken, asgari üst sınır on sekiz olarak belirlenmiştir (ÇHS 40/3-a). Pekin Kurallarında, ceza sorumluluğuna dair asgari herhangi bir yaş sınırı belirtilmemiştir. Ancak bu sınırın, çocuğun duygusal, zihinsel ve entelektüel açılarından olgunluğa eriştiği yaştan altında tutulması gerektiği vurgulanmıştır (Pekin Kuralları 4/1). Bu yaş sınırı, toplumların tarih ve kültürüne göre değişkenlik göstereceği düşüncesiyle, ölçülülük ilkesi çerçevesinde devletlerin takdirine bırakılmıştır. Gemalmaz’a (2010) göre, uluslararası ölçekte uygun en düşük yaş sınırı üzerinde uzlaşma için çaba harcanması gerekmektedir. Genel Yorum (GY) No. 10’un 16. maddesi, üye devletlerin ceza sorumluluk yaşının alt sınırını, mutlak asgari yaş olarak on ikiye çıkarmalarını ve bu sınırı daha yukarı düzeylere çıkarmaya devam etmelerini tavsiye etmektedir.

Türk hukuk mevzuatında, suça sürüklenen çocukların ceza sorumluluğuna ilişkin yaş sınırı TCK’da düzenlenmiştir. Kanun’un 31. maddesi, 0-12 yaş grubu, 12- 15 yaş grubu ve 15-18 yaş grubu olmak üzere üç yaş grubu öngörmektedir¹. Görüldüğü gibi, Türk hukuk sistemindeki bu ayırım, üst sınırın 18 olması gerektiğinin belirtildiği

¹ Mülga 765 sayılı TCK’da cezai sorumluluk yaşı, yürürlükte olan 5237 sayılı TCK’da olduğu gibi üç gruba ayrılmıştı. Ancak 765 sayılı Mülga Kanunda 11 olan ceza sorumluk yaşı, 5237 sayılı Kanunda 12’ye çıkartılmıştır.

ÇHS'nin 40/3-a bendine; alt sınırın 12 olmasının tavsiye edildiği GY'nin 10. maddesine uygundur.

2.4.1. 12 Yaşını Doldurmamış Çocuklar

Bu yaş grubundaki çocuklar, suç tarihinde on iki yaşını doldurmamış çocuklar ile on beş yaşını doldurmamış olan sağır ve dilsizlerdir. Bu çocukların ceza sorumluluğu yoktur ve haklarında ceza kovuşturması yapılamaz ancak çocuk hâkimi, gerekli gördüğü takdirde güvenlik tedbirine hükmedebilir (TCK 31/1- 33). Hükümden anlaşılabacağı üzere, bu yaş grubu çocukların ceza sorumluluğuna sahip olup olmadıklarıyla ilgili herhangi bir araştırma yapılamaz ve dolayısıyla haklarında kamu davası açılamaz. Cumhuriyet savcısı, bu yaş grubundaki çocuklar hakkında CMK'nın 172/1. fıkrası gereği kovuşturmaya yer olmadığı kararı verir.

TCK'nın 31. maddesinin gerekçesinde, bu yaş grubundaki çocuklara ceza verilmesi, cezanın suçu önleme ve çocuğu yeniden topluma kazandırma işlevi bakımından tamamen ters etki göstereceği vurgulanmıştır. Ceza kovuşturmasına ilişkin işlemlerin yapılması ise çocuğun psikolojik gelişimini olumsuz yönde etkileyeceği belirtilmiştir.

İşitme engelli çocukların zihin gelişimi yaşlarına göre daha az geliştiğinden kanun koyucu, bu yaş grubundaki çocuklar için ceza sorumluluk yaşını on beşe çekmiştir. TCK'nın 33. maddesinin uygulanabilmesi için çocuğun hem dilsiz hem işitme engelli olması gerekmektedir. Sadece dilsiz ya da sadece işitme engelli çocuklar bu madde kapsamında değerlendirilmemektedir.

Suçta sürüklenen çocukların yaşına göre yargılama yapıldığından, çocuğun gerçek yaşının bilinmesi önem arz etmektedir. Çocuk Koruma Kanunu'nun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik (ÇKKUY)'in 11. maddesine göre, on iki yaşından büyük görünen, nüfus kağıdına göre on iki yaşından küçük çocuk ile gerçek yaşı nüfusa kayıtlı yaşından farklı olduğu başka bir şekilde anlaşılan çocuğun yaşı hukuk mahkemesinde dava açılıp düzeltilmeden kamu davası açılamaz. Eğer kamu davası açılmış ise mahkeme, CMK'nın 218/2. fıkrasına göre, "ilgili kanunda belirlenen usule göre bu sorunu çözerek hükmünü verir."

Çocukların ceza sorumluluklarının başlangıç yaşının, on beş yaşa çekilmesi; on beş yaşını tamamlamış on sekiz yaşını tamamlamamış çocuklar için ise ceza sorumluluğunun olup olmadığının her somut olaya göre değerlendirmesi gerektiğini savunan görüşler olduğu gibi ceza ehliyet yaşının yükseltmesi ya da düşürülmesi yerine, çocukları koruyan bir sistem inşa edilmesi gerektiğini savunan görüşler de mevcuttur (Winter, 2005).

2.4.2. 12 Yaşını Doldurmuş, 15 Yaşını Doldurmamış Çocuklar

Bu yaş grubundaki çocuklar; suç tarihinde on iki yaşını doldurmuş olup da on beş yaşını doldurmamış olan çocuklar ile on beş yaşını doldurmuş olup da on sekiz yaşını doldurmamış olan sağır ve dilsizlerdir. Bu yaş grubu çocukların ceza sorumluluğuna ilişkin kesin bir hüküm belirtilmemiştir (TCK 31/2-33). Çünkü kanun koyucu, bu yaş aralığındaki çocukların ceza sorumluluğunun, kişiliğine, sosyal çevresine, algılama yeteneğine, ekonomik durumuna göre değişkenlik gösterebileceği görüşündedir². Bu yaş grubu çocukların ceza sorumluluğu fikri olgunluklarına bağlı olduğu söylenebilir (Erdoğan, 2012). Mahkeme, çocuğun işlediği fiilin hukuki anlam ve sonucunu algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişmiş olduğuna karar verirse çocuğun ceza sorumluluğu söz konusu olur ve indirimli (15-18 yaş grubuna oranla daha azdır) cezaya hükmedilir (Aydın, 2013). Eğer mahkeme, çocuğun ceza sorumluluğunun olmadığına karar verirse ceza yerine çocuklara özgü güvenlik tedbirlerine hükmeder.

² TCK 31. maddesinin gerekçesinde kesin bir yaş sınırı konulmamasının nedeni olarak şunlar ifade edilmiştir: “Çocukluktan gençliğe geçiş sürecinde bulunan on iki yaşını doldurmuş ve fakat henüz on beş yaşını tamamlamamış kişiler, genellikle işledikleri fiilin haksızlık oluşturduğunun bilincinde olmakla beraber, bazı durumlarda fiili işlemekten kendini alıkoyamamakta ve bazı davranışlar açısından iradesine yeterince hâkim olamamaktadırlar. Bu nedenle, suç oluşturan bir fiili işlediği sırada on iki yaşını bitirmiş olup da henüz on beş yaşını bitirmemiş olan kişilerin, işlediği suç açısından davranışlarını yönlendirebilme yeteneğine sahip olduğunun belirlenmesi halinde, ceza sorumluluğunun olduğu kabul edilmiştir. Bu grup yaş küçüklerinin ceza sorumluluğunun olup olmadığı, çocuk hâkimi tarafından tespit edilir. Ancak, bu belirlemeden önce, yaş küçüğünün içinde bulunduğu aile koşulları, sosyal ve ekonomik koşullar ile psikolojik ve eğitim durumu hakkında uzman kişilerce rapor hazırlanması istenir. Çocuk hâkimi, hazırlanan bu raporları, ceza sorumluluğunun belirlenmesiyle ilgili olarak yapacağı değerlendirmede dikkate alır.”

TCK'nın 31. maddesinin gerekçesinde, çocuğun işlediği fiilin hukuki anlam ve sonucunu algılama yeteneği, “toplumun değer yargılarını, bunların anlam ve içeriğini algılama yeteneği”; davranışlarını yönlendirme, “toplumdaki ölçü davranış kurallarının gerekleri doğrultusunda hareketlerini yönlendirme” olarak tanımlanmıştır. Çocuğun ceza sorumluluğuna sahip olduğunun kabul edilebilmesi için çocuğun hem işlediği fiilin hukuki anlam ve sonucunu algılayabilme yeteneğine hem de davranışlarını yönlendirebilme yeteneğine sahip olması gerekmektedir. Mülga 765 sayılı TCK'da, “fârik ve mümeyyiz” denilmekteyken, 5237 sayılı yürürlükteki TCK'da “davranışlarını yönlendirme yeteneği” ifadesinin de getirilmesi, daha geniş kapsamlı ve çocuğun lehine olmuştur (Erdoğan, 2012).

2.4.3. 15 Yaşını Doldurmuş, 18 Yaşını Doldurmamış Çocuklar

Bu yaş grubundaki çocuklar; suç tarihinde on beş yaşını tamamlamış, on sekiz yaşını tamamlamamış çocuklardır (TCK 31/3). Kanun koyucu, bu çocuklar için ceza sorumluluğunun varlığını kabul etmiştir. Bu sebeple bu yaş grubunda bulunan çocuklar hakkında işlediği fiilin hukuki anlam ve sonucunu algılama veya bu fiille ilgili davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişip gelişmediğinin araştırılması yapılmamaktadır (ÇKK m.35). İşledikleri fiilin hukuki anlam ve sonucunu algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yetişkinler kadar gelişmemesi sebebiyle, işledikleri suç dolayısıyla indirimli cezaya hükmedilmektedir³.

³ TCK'ya göre 11-15 yaş grubundakilere, büyüklere verilen cezanın 1/2'si, 15-18 yaş grubundakilere ise 1/3'ü verilmektedir

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE ÇOCUK ADALET SİSTEMİ UYGULAMALARI

3.1. Çocuk Adalet Sistemi

Çocuk adalet sistemi genel olarak tanımlanacak olursa, yetişkinlerden ayrı koymak üzere sadece çocuğa özgü adli alan olarak düşünülebilir. Bu sistemin temel amacı, herhangi bir sebepten dolayı adli sistem içine gelmiş bir çocuğun, gelişim özellikleri dikkate alınarak, adli sistemin getirdiği olumsuz ve yıpratıcı süreçlerin etkisini en aza indirmek, her aşamada çocuğun yüksek yararını gözetmek, yetişkinlerden ayrı olarak özel bir yargılama usullerine tabi tutmak kısacası çocuklara özgü bir statü oluşturarak çocuğu ve toplumu korumak olarak açıklanabilir (Adalet Bakanlığı Hukukçular için Eğitim Kitabı, 2013).

Çocuk adalet sisteminde temel gayesi, çocuğun korunması ve sağaltımının dikkate alınmasıdır. Bu modelin tam olarak yerine gelebilmesi içinde kanunlar, personel gibi öğelerle birlikte kendisine has bakış açısı oluşturmaktır. Bu sistem en temelde çocukların yüksek yararını gözeterek önceliğini cezai yaptırımlara değil bütün çocukları ayırım yapmaksızın koruma ve kollamaya yoğunlaşmasıdır. Ortaya çıkan eylem değil çocuğun dikkate alındığı ve rehabilite edici özelliğin daha ağır bastığı bir yapı olmasıdır. Aydın (2013), bu sistemin bünyesinde sosyal çalışma görevlilerini bulundurması, ivedili-etkili bir muhakemenin oluşturulması, çocuğun önemsendiği çalışma düzeneğinin kurulması, tüm aşamalarda çocuğun ön planda olması, alınan kararlarında devamında takip ve denetime tabi tutulması açısından önemi ortaya çıkmaktadır.

Çocuklarla ilgili uluslararası sözleşmelerde, çocuk adalet sisteminin tüm kademelerinde uygulanmak üzere ana ilkeler belirtilmiştir. Bu ilkeler sıralanacak olursa; çocuklara yönelik olarak ortaya konan hukuk kurallarının 18 yaşından küçük bütün bireyler için uygulanması, çocuklarla ilgili her türlü çalışmada çocuğun üstün yararı dikkate alınması, çocukların özgürlüklerinin engellenmesinin son çare olarak dikkate alınması, çocuğu cezalandırmak yerine öncelikli olarak toplumsallaşmasına katkıda bulunacak şekilde hareket edilmesi, onun topluma katkı verecek şekilde muamele

görmesini sağlamaktır (Adalet Bakanlığı Sosyal Çalışma Görevlileri Eğitim Kitabı, 2013). Konunun daha iyi anlaşılabilmesi için çocuk adalet sistemi başlıklar halinde açıklanmaya çalışılacaktır.

3.1.1. Çocuk Polisi Birimi

Emniyet Genel Müdürlüğünün çocuklara yönelik hizmetlerinde daha kaliteli ve daha adil bir hizmet modeli oluşturabilmesi için 13.04.2001 tarihinde "Emniyet Genel Müdürlüğü Çocuk Şube Müdürlüğü/Büro Amirliği Kurulu, Görev ve Çalışma Yönetmeliği" yürürlüğe girmiştir. Bu Yönetmeliğe (mad. 6) göre; İl Emniyet Müdürlüklerinde Çocuk Şube Müdürlükleri ilçelerde ise Çocuk Şube Amirlikleri kurulması kararlaştırılmıştır.

Herhangi bir suç olayının içinde yer alan çocuğun çoğunlukla ilk karşılaştığı yer şehirlerde polisler kırsal kesimlerde ise jandarmalardır. Yukarıda bahsedilen yönetmelik incelendiğinde çocuklara özgü düzenlemelerin yapıldığını söylenebilir. Bu düzenlemeler aşağıda açıklanmıştır.

1. Çocuk Birimi Amiri: İllerde ve ilçelerde kurulan çocuk birimlerinden sorumlu kişiyi belirtmektedir. En önemli özelliği çocuklara özgü kurulan birimlerde ihtisas amiri olmasıdır. Bu göreve gelecek olan kişilerde ise belli kriterler aranmaktadır.

2. Çocuk Polisi: Çocuğun özel durumuna ilişkin olarak çeşitli eğitimleri almış, iletişim, sosyal hizmet, psikoloji, davranış bilimleri, çocuk gelişimi gibi konularda yetkin olan polis memurlarıdır.

3. Sosyal Çalışmacı: Çocukların ve üyesi oldukları ailelerinden ya da sosyal çevre şartlarından ortaya çıkan veya kontrol dışında meydana gelen tüm sosyal sorunların analiz ve tespitinde yürütülen lisans eğitimi almış pedagog, sosyal hizmet uzmanı, psikolog ve çocuk gelişimi personeli kapsamaktadır.

4. Sosyal İnceleme Raporu: Çocuğu tanıtıcı ve genel özelliklerini anlatan, içinde yer aldığı olayla ilgili koşulları ortaya koyan raporu belirtmektedir (Çocuk Şube Müdürlüğü Yönetmeliği, 2001: Madde 4).

Polis çocuk birimi, çocuklarla ilgili işlem yaparken, önce çocuğun ebeveynlerine veya vasisine ya da çocuktan sorumlu kişiye, baroya, Sosyal Çalışma ve Aile Bakanlığına haber verir. Bununla beraber çocuğun suça yöneltmede etkili olduğu düşünülen kişi veya kişilere haber verilmez. Yine çocuk kollukta kalırken yanında çocuğa destek olabilecek aile üyeleri ya da akrabalarından birinin yer almasına imkan tanınır. Ayrıca bu birimde görevli memurların çocuk alanında hizmet içi eğitimleri sağlanır (Ulusal Çocuk Mevzuatı, 2013).

Suçla sürüklenen çocuk suç teşkil eden bir olayın içinde yer aldığı zaman öncelikle polis memurlarıyla karşı karşıya gelir. Buradaki yaklaşım ve uygulanacak prosedürler, işlemler çocuğun ruhsal, sosyal, ahlaki, mental açılarından bazı etkiler oluşturur. Bu etkilerin olumsuz olması durumunda çocuğun daha fazla örselenebileceği, yıpranabileceği hatta suç olayının içinde bulunma riskini artırabileceği düşünülmektedir. Pozitif anlamda bir etki olmasında ise suç olaylarından uzaklaştırmada yadsınamayacak bir katkı sağlayacağı bilinmektedir.

Polisin çoğunlukla hepimizin zihninde suçluları yakalar, adli işlemleri yapar ve adliyeye sevkini sağlar şeklinde bir izlenimi vardır. Belki de bu basit bakış açısıyla doğru ancak konu çocuk olunca yeterli olmadığı düşünülmelidir. Çünkü polis sadece yakalama, etkisiz hale getirme görevi yerine getirmez belki de çoğu kez aklımıza bile gelmeyen koruma, önleme ve kurtarma görevi de vardır aslında ve bu çocuk açısından düşünüldüğünde ne kadar önemli bir görevi olduğunu tahayyül etmeye yetecektir. SSC hakkında çocuk polisi tarafından işletilecek resmi işlemler süreci çocuğu koruyucu, önleyici ve destekleyici olabilmelidir. Bu amaçla da zaten yetişkinlerden ayrı hizmet veren çocuk polisi birimi oluşturulmuş ve bu alanda özel bilgi ve yeteneğe sahip olanlara öncelik tanınmıştır. Çocuk polisi aslında sadece suç işleyen çocuklara yönelik değildir. Bununla birlikte sokakta kalan-çalıştırılan, kimsesiz, refakat edilmeyen vb. birçok çocuğa işlem yapmakla yükümlüdür. Bu yönüyle de aslında çocuklara yönelik olarak önceliği korucu ve destekleyici olmasıdır.

3.1.2. Cumhuriyet Savcılığı Çocuk Birimi

Çocuk Koruma Kanuna (5395, mad.29) göre: Her ilde Cumhuriyet Başsavcılık bünyesinde çocuk bürosu yer alır. Çocuk gelişimi, psikoloji, sosyal hizmetler ve çocuk hukuku alanında eğitim almış yeterli sayıda savcının ataması yapılır. Bu birimin temel görevleri şöyle sıralanabilir:

1. Suça sürüklenen çocuklar ile ilgili olarak araştırma işlemlerini yapmak.
2. Çocuklar hakkında gerekliyse ivedi bir şekilde tedbir kararlarını almak.
3. Gerekli duyulan konularda ilgili diğer kurum ve kuruluşlara bildirmek.
4. Çocuğun ifadesi sırasında ihtiyaç halinde sosyal çalışma görevlisi bulundurmak (ÇKK, 2005: Madde 30).

Eğer mağdur çocuksa o zaman CMK 236/3 maddesi gereğince çocuğun sosyal çalışma görevlisi, psikiyatri, eğitim ve adli tıp alanından bir uzman bulundurma zorunluluğu vardır. Burada temel amaç çocuğun özel durumunu dikkate alarak ona yardımcı olmak, desteklemek, adli sürecin travmatik etkilerinden korumak, hakkında yapılacak işlemleri anlayabilecek şekilde bilgilendirmek, çocuk ve adli görevliler arasında köprü görevini götmektir. Bu açıdan da çocuğun yüksek yararı dikkate alındığı söylenebilir.

Ayrıca burada önemli olan suça sürüklenen çocukla ilgili olarak yürütülecek olan soruşturma sürecini polis değil doğrudan Cumhuriyet Savcısının yerine getirmesidir (Ulusal Çocuk Mevzuatı, 2013). Bu özelliği dikkate alındığında çocuğun üstün yararı amaçlanmaktadır.

Soruşturma en basit anlamda suç varlığını gösterir delillerin varlığı ile başlayıp yapılan araştırma süreciyle devam edip hazırlanan iddianamenin mahkeme tarafından kabulüne kadar geçen aşamadır. Bu süreci bizzat savcı yürütür.

Cumhuriyet savcılığındaki görevli çocuk savcısı çocukla ilgili alınacak ifadeyi bizzat kendisi alır. Bu özellik açısından da yetişkinlerden ayrı olarak çocuk alanında ihtisaslaşmış savcılarının varlığı çocuk açısından son derece önemlidir. Kullandığı

mülakat teknikleri, yaklaşım tarzı, yürüttüğü işlemler modeliyle çocuk üzerinde polisten sonra önemli bir etkiye sahiptir. Savcılık çocuğun özel durumuna istinaden çocukla ilgili sosyal inceleme raporu isteyebilir. Çocuk hakkında alınması gereken bir tedbir varsa bunu ilgili mahkemeden talep edebilir.

3.1.3. Çocuk Mahkemeleri

Çalışma içerisinde çocukların yetişkinlerden ayrı tutulması, çocuk ve çocukluk kavramlarının özel bir durum olduğundan sıkça bahsedilmiştir. Bu özel durumlar ışığında hukuk içinde çocukların özel statüleri dikkate alarak yargılamalarının yapılması için düzenlemeler yapılmıştır. Fakat bunlar hem dünya hem de ülkemiz için yeni sayılır. 1899 tarihinde ilk olarak ABD'de çocuk mahkemesinin kurulduğu bilinmektedir. 1908'de kabul edilerek yasalaşan kanun ile İngiltere ve Galler'de çocuk mahkemeleri yargılama sürecine başlamıştır (Uluğtekin, 2004).

Osmanlı dönemine bakılacak olunursa 1822 yılında çocuk ıslahevi kurulmuştur. 1893 yılında dilenci çocukları engellemeye yönelik nizamnamesinin (yönetmelik) yayınlanması bu konudaki öncü çalışmalardır (SHÇEK, m.6). Çocuk mahkemelerin kurulması 1979 yılında Çocuk Mahkemelerinin Kuruluş Görev ve Yargılama Usulleri Hakkındaki Kanun ile başlamıştır. Burada genel olarak cezai yaptırımlar olarak düşünülürken 2005 yılında yürürlüğe giren Çocuk Koruma Kanunuyla beraber ise durum geliştirilerek suç öncesi koruma ve suç sonrası çocuğa uygulanacak ceza hükümleri ve alınacak tedbir kararları oluşturulmuştur (Adalet Bakanlığı Sosyal Çalışma Görevlileri Eğitim Programı, 2011).

Genel olarak Tomanbay (1999) Çocuk Mahkemesini, suç içerikli eylemler içinde yer alan çocukların duruşmalarının yapıldığı, mahkeme hakimi ve savcının çocuklara özgü alanlarda eğitim alarak duruşmaya katılım gösterdikleri, bünyesinde sosyal çalışma görevlileri bulundurarak duruşmaya yön verebilecek sosyal inceleme raporu hazırladıkları özel bir mahkeme olarak tarif etmiştir.

Çocuk mahkemesi denince ilk olarak tek bir mahkeme akıllara gelmektedir. Ancak tek değil iki tanedir. Bunlar çocuk ve çocuk ağır ceza mahkemesidir. Bu durum yargılaması yapılan suçun niteliğine göre değişmektedir. Çocuk mahkemeleri asliye

ceza ve sulh ceza mahkemelerinin görev alanlarına giren suçlara bakarken, çocuk ağır ceza mahkemeleri ise, ağır ceza mahkemelerinin görev alanına gören suçlara bakmaktadır. İlaveten çocuğu ilgilendiren velayet, vesayet, kayyum ve kişisel ilişki tesis konularında da karar alabilme yetkisine sahiptir. Bu özelliği dikkate alındığında da çocuk mahkemesinin cem cezai hem de hukuki kararlar alabildiği ifade edilebilir. Genel olarak bakıldığında sadece çocuklarla ilgili davalara bakmaları, çocuklara özgü yargılama usul ve yöntemleri kullanmaları, çocuğun yararını her kovuşturmanın tüm aşamalarında dikkate almaları açısından ihtisaslaşmadan bahsedebilir. Çocuk mahkemelerini diğer mahkemelerden belirgin bir şekilde ayıcı özelliği dikkate alındığında ihtisas mahkemesi olarak da değerlendirilebilir.

ÇKK'ya göre, suça sürüklenen çocuklar, suçun ağırlığına göre çocuk mahkemesinde ya da çocuk ağır ceza mahkemesinde yargılanmaktadırlar. Çocuk mahkemesi, asliye ceza mahkemesinin görev alanına giren suçlara (ÇKK 26/1)⁴; çocuk ağır ceza mahkemesi ise çocuklar tarafından işlenen ve ağır ceza mahkemesinin görev alanına giren suçlara bakmaktadır (ÇKK 26/2). Çocuk mahkemelerinde, tek hâkim bulunurken; çocuk ağır ceza mahkemelerinde, bir başkan ile yeteri kadar üye bulunur ve mahkeme bir başkan ve iki üye ile toplanır. Çocuk mahkemeleri her il merkezinde kurulurken; çocuk ağır ceza mahkemeleri bölgenin coğrafi durumları ve iş yoğunluğu göz önünde tutularak belirlenen yerlerde, HSK'nın olumlu görüşü alınarak kurulur (ÇKK 25/1-2).

ÇKK'dan önce yürürlükte bulunan 2253 sayılı Kanun'da çocuk mahkemesi ve çocuk ağır ceza mahkemesi gibi bir ayırım bulunmayıp, sadece çocuk mahkemeleri düzenlenmekteydi (Madde 1). Öğretide, çocuk ağır ceza mahkemelerinin varlığı, çocuğun yararını gözeten, koruyucu bir yaklaşımdan ziyade “suça” odaklı bir yaklaşımı gösterdiği; eski Kanuna dönülerek çocuk ağır ceza mahkemelerinin kaldırılması gerektiği savunulmaktadır (İrtiş, 2011).

⁴ ÇKK'nın 26/1. fıkrasında, “Çocuk mahkemesi, asliye ceza mahkemesi ile sulh ceza mahkemesinin görev alanına giren suçlar bakımından, suça sürüklenen çocuklar hakkında açılacak davalara bakar.” denilmektedir. Ancak 28/06/2014 tarihi itibarıyla 5320 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun'un geçici altıncı maddesinin birinci fıkrası ile Sulh Ceza Mahkemeleri kaldırılmıştır. Aynı maddenin ikinci fıkrası uyarınca yerine Sulh Ceza Hâkimlikleri getirilmiştir. Bu değişikliğe rağmen ÇKK'nın 26/1. fıkrasında “Sulh Ceza Mahkemesi” ifadesi kaldırılmadığı görülmektedir.

Çocuk ağır ceza mahkemesi, heyet mahkemesi olması ve Cumhuriyet savcısının bulunması yönüyle çocuk mahkemesinden farklıdır. Bunun dışında, iki mahkemede de uygulanan usul hükümleri aynıdır. Nitekim uluslararası insan hakları hukuku belgelerine göre, çocukların yetişkinlerden ayrı bir mahkemede yargılanması, sistemin çocuğa özgü hale gelmesi bakımından yeterlidir. Şayet çocuk ağır ceza mahkemeleri kaldırılrsa, çocuk mahkemelerinde ikili bir ayrıma gidilmesi yerinde olacaktır. Konusuna göre bazı davaların tek hâkimli mahkemelerde; bazılarının ise heyet mahkemesinde görülmesi esası benimsenmelidir. Çünkü özellikle ağır cezaların öngörüldüğü suçlara ilişkin yargılaması yapılan davalarda, hâkim sayısının fazla olması zaruridir.

Suçun işlendiği yerde çocuk mahkemesi yoksa bu mahkemeler kurulup göreve başlayıncaya kadar dava, genel mahkemede görülmektedir (ÇKK 48/Geçici Madde 1/3). Aynı şekilde, koruma ihtiyacı içinde bulunan çocuklar hakkında tedbir kararları da aile veya asliye hukuk mahkemelerinde verilmektedir (ÇKK 48/Geçici Madde 1/4). Suç, çocuk mahkemesinin olmadığı bir yerde işlenmişse bu durum çocuğun yüksek yararına uygun olmamaktadır (Balo, 2013). Ancak şunu da belirtmek gerekir ki çocukların diğer mahkemelerde yargılanması, suçun işlendiği yerde çocuk mahkemesi bulunmaması sebebiyle olabileceği gibi çocukların yetişkinlerle birlikte suç işlemesi hâlinde davanın genel mahkemede görülmesi sebebiyle de olabilmektedir.

2253 sayılı mülga Kanuna göre, çocukların yetişkinlerle birlikte suç işlemesi durumunda hazırlık soruşturması birlikte yapılıyor; ancak iddianameler ayrı hazırlanıyordu. ÇKK'da ise çocukların yetişkinlerle birlikte suç işlemesi durumunda, suçun soruşturmasının ve kovuşturmasının ayrı yürütüleceği hükme bağlanmıştır. (ÇKK 17/1).

Çocuk ve yetişkinin birlikte suç işlemesi durumunda, çocuk mahkemesi, davaların birlikte yürütülmesini zorunlu görür ve genel mahkeme de bunu uygun bulursa birleştirme kararı verilebilir. Aynı şekilde genel mahkeme, davaların birlikte yürütülmesini zorunlu görür ve çocuk mahkemesi de uygun bulursa birleştirme kararı

verilebilir. Bu takdirde, birleştirilen davalar genel mahkemede görülür⁵. Bu, yargılamanın her aşamasında mümkündür (ÇKK 17/3, ÇKKUY 7/3). Hâlbuki çocukların, çocuk mahkemesinde yargılanmasına herhangi bir istisna getirilmemelidir. Davalarda birleştirme yapılacaksa bile bu birleştirme, çocuk mahkemesinde yapılmalıdır (Aydın, 2013). İştirak halinde işlenen tüm suçlarda zorunlu olarak yargılamanın tek bir mahkemede, o da çocuk mahkemesinde yapılması esasının benimsenmesi hem usul ekonomisi hem de çocuğun yüksek yararı ilkesi bakımından önemli ve gereklidir.

Bununla birlikte, Kanunda, davaların birlikte yürütülmesinin zorunlu olduğu hallerin neler olduğu belli değildir. Bu durum, hâkimin takdirine bırakılmıştır. Bir mahkemeye göre zorunlu olan bir durum, diğer bir mahkemeye göre zorunlu olmayabilir. Örneğin, asliye ceza mahkemesinde incelenen dosyada, çocuk mahkemesi, “ tarafları ve konusu aynı olup birlikte yürütölmelerinde hukuki yarar bulunduğu” gerekçesi ile iki kere asliye ceza mahkemesine davaların birleştirilmesi talebinde bulunmuştur (33. Asliye Ceza Mahkemesi 2010/555). Asliye ceza mahkemesi, talebin ilkinii “birleştirme hususunda zorunluluk bulunmadığı” gerekçesi ile reddetmiş; ikincisini ise “aralarında hukuki ve fiili irtibat bulunması” gerekçesi ile kabul etmiştir. Belirtmek gerekir ki asliye ceza mahkemesi, ilk kararını kovuşturmaya başlamadan; ikincisini, kovuşturmaya başladıktan sonra vermiştir.

Hakimlerle ilgili olarak Çocuk Koruma Kanunu özel bir kanaat düzenlemesi oluşturmuştur. Buna göre; çocuk mahkemeleri hakimleri, öncelikli olarak çocuk hukukunda ihtisaslaşmış, çocuk gelişimi, psikolojisi ve sosyal hizmet konularında eğitim alarak yetkinlik kazanmış olmaları dikkate alınır. Aynı zamanda hakimlere çocuklarla ilgili alanlarda hizmet içi eğitim durumundan bahsedilmiştir. ÇKK Yönetmeliğı 36. maddeye göre, hakim ve savcı adaylarına ve hali hazırda görev yapan hakim ve savcılara; "Çocuk hukuku, sosyal hizmet, çocuk gelişimi ve psikoloji gibi konularda eğitim verilir" hükmü geçmektedir. Aynı zamanda hali hazırda mahkemede görevli olan sosyal çalışma görevlilerine (Sosyal Hizmet Uzmanı, Psikolog, Pedagog) de yukarıda zikredilen konularla ilgili eğitim verilir hükmü yer almaktadır. Mahkemede

⁵ Birleştirilen davaların çocuk mahkemesinde görülmesi, kararın bozulmasını gerektirir. Yargıtay 7. Ceza Dairesi, 13.03.2013 gün, E. 2012/6752, K. 2013/7362

görevli Sosyal Çalışma Görevlilerinin atanmasında da özel bir tercih yer almıştır. ÇKK, m.33'e göre, çocuğun özel durumuna ilişkin alanlarda lisansüstü eğitimini tamamlamış meslek elemanlarına öncelik tanınır ibaresi yer almıştır.

Çocuk mahkemelerinin belki de diğer mahkemelerden ayıran belirgin özelliklerinden bir tanesi de bünyesinde uzman bilirkişileri bulundurması ve bu bilirkişilerin hazırladıkları sosyal inceleme raporu ile yargılama da önemli bir etki oluşturabilmesidir. Öyle ki çocuk mahkemeleri de hakim sadece suç konusu ile ilgili delilleri toplamak, tanıkları dinlemek, işlenen suça yönelik olarak cezai yaptırım uygulamak değildir. Hakim'in önceliği işlenen suç davranışının yanında suç davranışının içinde yer alan çocuğu psiko-sosyal gelişimini değerlendirerek, tanımak ve ona göre gerekli tedbirleri almaktır. Bunun için bünyesinde bulundurduğu Sosyal Çalışma Görevlilerinden çocukla ilgili araştırma ve görüşme yapmalarını isteyerek haklarında sosyal inceleme raporu düzenlenmesini ister. Eğer çocuk 12-15 yaş arasındaysa bu rapor zorunluluk haline gelir. Bu rapora ek olarak Adli Tıp Kurumundan da rapor isteyebilir. Bu raporlara göre çocuğun ceza ehliyetini değerlendirerek bizzat kanaat oluşturur. Çocuğun özel durumunu yakından öğrendikten sonra öncelik olarak çocuk hakkında koruyucu ve destekleyici tedbir kararı almakla birlikte çocuklara özgü cezai yaptırımlara hükmedebilir.

Genel mahkemeler değerlendirildiğinde hukuk ve ceza mahkemeleri diye ikiye ayrılırlar ve görevleri farklıdır. Ancak çocuk mahkemesini diğer mahkemelerden ayıran önemli başka bir özelliği çocuk açısından hem hukuki hem de cezai işlem yapabilmesidir. Son olarak çocuk mahkemeleri işlenen ya da içinde yer alınan suç olayıyla birlikte suçun içinde yer alan kişiyi yani çocuğu dikkate alarak suçtan korumak için tedbir alabilme yetkisinin bulunması da önemli bir özelliği olarak değerlendirilebilir.

3.1.4. Sosyal Çalışma Görevlileri

Adalet Bakanlığı tarafından çocuk ve çocuk ağır ceza mahkemelerine bilirkişi hüviyetinde sosyal çalışma görevlilerinin ataması yapılır. Bu görevliler çocuk suçluluğu alanında eğitim almış olmaları, beceri ve yetkinliğe sahip olmaları öncelikli olarak görülmüştür. Bu görevlilerin çocuk ve suç konularında yüksek eğitim görmüş olanlara

öncelik tanınması amaçlanmıştır (Sosyal Çalışmacılar için Eğitim Kitabı, 2013). Sosyal çalışma görevlisini ÇKKUY 17/1'e göre "Psikolojik danışmanlık, rehberlik, psikoloji, sosyal hizmet mezunu olan meslek mensubu" olarak tanımlamıştır. 13.06.2012 yılında yapılan değişiklikle sosyoloji, çocuk gelişimi, öğretmenlik, aile ve tüketici bilimleri alanlarından mezun olan meslek elemanları da eklenmiştir. Sosyal çalışma görevlilerinin yaptığı çalışmalar bilirkişi çalışmaları olarak değerlendirilmiş olup adalet sisteminin vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir. Çocuk Koruma Kanunu dikkate alındığında gerçekleştirilen her yargılamada bir muhakeme ögesi olarak değerlendirilmiş ve katılımı bu şekilde yapması öngörülmüştür. Bu katkıyı sunabilmesi için de bu görevlinin özel ihtisas yapmış olması gerekir. Bu sebeple de çocuk menfaatine hizmet eden her öge gibi güç kazanmıştır (Sosyal Çalışma Görevlileri Eğitim Kitabı, 2011).

Sosyal inceleme görevlisinin görevlerinden biri sosyal inceleme raporu hazırlamaktır. Sosyal inceleme raporu suça sürüklenen çocuğun mahkemeye tanıtılması için, sosyal, ailevi, eğitim, sağlık durumu, yaşam koşulları, psiko-sosyal gelişim durumu, yaşam koşulları gibi konularda araştırma yaparak gözlem ve elde ettiği bilgileri mahkemeye sunduğu rapordur. Adalet Bakanlığı Sosyal Çalışma Görevlileri Eğitim El Kitabında (2011), hakim ve savcının çocuğu tanıması, yaşam koşullarını öğrenmesi, kısacası çocukla ilgili sağlıklı bir fikir oluşturabilmesi, gerektiğinde alınabilecek tedbir kararlarının belirtildiği, saptamaların yer aldığı bir rapor şeklinde tanımlanmıştır. Bu rapor bazen mahkemenin isteğine göre yapılabilir bazı durumlarda zorunluluk arz eder. Bu nokta çocuğun yaş dönemiyle alakalıdır.

Çocuk eğer 12-15 yaş aralığı veya sağır ve dilsiz çocukların gelişim gecikmesi dikkate alınarak 15-18 yaş arasında bu raporun hazırlanması ÇKKUY. m.20'ye göre zorunluluk arz etmektedir. Bu yaş sınırları haricinde mahkemenin takdirine bırakılmıştır. Buradaki zorunluluğun sebebi şu şekildedir. Mahkeme çocuğun ceza ehliyetine sahip olup olmadığının tespitinde kanaat hakkına sahiptir. Yani mahkeme bu durumu takdir ederek hüküm kurar. Bu karara varmadan önce yararlandığı kaynaklardan birincisi sosyal inceleme raporudur. Yalnız bu raporda sadece çocuğun gelişim özellikleri, psiko-sosyal gelişimi, okul, aile, sosyal yaşam özellikleri, yaşam

koşulları gibi çocuğu tanıtıcı bilgiler ışığında gözlem ve görüşler yer alır. İlaveten çocukla ilgili olarak alınabilecek tedbir kararlarına yönelik olarak da görüş beyan edilir.

Bununla birlikte çocuğun ceza ehliyetiyle ilgili bir değerlendirme de bulunulmaz. Mahkeme bu rapordan yararlanarak kendisi bir kanaat oluşturur. Mahkeme ayrıca rapor hazırlanmaması durumunda bunun sebebini gerekçeli karar da belirtir. Bununla beraber mahkeme isterse Adli Tıp Kurumundan da rapor alabilir.

Sosyal çalışma görevlilerinin bir diğer görevi yine Çocuk Koruma Kanuna göre, mağdur çocuğun ifadesi sırasında ona eşlik etmektir. Burada da CMK 236/3 maddesi işletildiğinden bulunma zorunluluğu vardır. Sosyal çalışma görevlisi olmadan çocuğun ifadesinin alınması geçersiz olarak kabul edilir. Buradaki amaç çocuğun yüksek yararı dikkate alınarak adli süreci gelişim dönemlerine uygun bir şekilde anlaması, sürece katılımının sağlanması, kaygı durumunun azaltılarak psiko-sosyal yönden desteklenmesi, adli sistemin travmatik etkilerinin en aza indirilmesidir.

Sosyal çalışma görevlilerinin ÇKKUY’de belirtilen görevleri şöyle özetlenebilir:

1. Mahkeme veya hakimin talebi üzerine çocuğun yaşam koşullarını, bireysel özelliklerini, topluma aktif olarak katılım gösterebilmesini ve faydalanabilecek toplumsal olanakları tanımasını sağlamak amacıyla çocuk hakkında hazırlayacakları sosyal inceleme raporunu ilgili mercie sunmak,

2. Suça sürüklenen ve korunmaya ihtiyacı olan çocuklara eşlik ederek onların adli mekanizmadan kaynaklı travmatik etkilere karşı korumak, içinde bulunduğu adli süreci gelişim özelliklerine göre anlayabilecek şekilde sürece katılımını sağlamak için rehberlik ve danışmanlık hizmeti vermek,

3. Çocuklarla ilgili yapacakları inceleme, denetim ve gözetim vb. işlemlerde engelleyici unsurlar varsa ilgili mercilere bildirimini yaparak gerekli tedbirlerinin alınıp uygulanmasını talep etmek,

4. Çocuklarla alakalı alınan kararların uygulanması aşamasında görevlendirilen diğer meslek elemanları, kurum ve kuruluş görevlileri ile işbirliği yapmak, uzmanlık

sahasına giren alanlarla ilgili olarak düşüncelerini sunmak ve gerekli yardım ve desteği sunmak,

5. İlgili kanunlar kapsamında, mahkemeler, cumhuriyet başsavcılıkları ve mahkemelerin talebi üzerine uzmanlık alanıyla ilgili diğer görevleri yapmak (ÇKKUY, 2006: Madde 19).

3.1.5. Barolar ve Müdafî-Vekil

Çocukların duygu ve düşüncelerini anlatma, kendisine yöneltilen suçlamalara karşı savunma yapma durularında zorluk yaşamamaları için mecburi müdafîin atanmasının yapılarak hukuk yardımı almalarına imkan verilmiştir (Tüysüz, Yenisey vd., 2010).

İfade alma işlemi mutlak suretle cumhuriyet savcısı tarafından yapılır. CMK 148/4 maddeye göre: müdafînin bulunması zorunlu olup müdafî olmadan yapılan ifade ve sorgulama işleminin hükümsüz olacağı bir gerçektir. Eğer çocuk mağdur veya şikayetçi durumunda ise vekilden istifade edilmesi zorunludur. Burada müdafî savunma suça sürüklenen çocuğun suç olayının içinde bulunma nedenleri bakımından savunma yaptığı için müdafî adını almaktadır. Vekil ise mağdur avukatı için geçerlidir. Mağdur çocuk için savunma yapmak yanlıştır. Bunun yerine mağdur çocuğun haklarını koruması, ona eşlik etmesi ve hukuki destek vermesi ve temsil etmesi açısından vekil görevini görür. 68 Ayrıca soruşturma aşamasında savcılıkta ya da kollukta çocuğun dinlenmesi ifade, kovuşturma yani mahkemede dinlenmesi ise sorgudur.

Suçta sürüklenen çocuğun adli işlemler sırasında hukuki yardım alması için bir müdafî'den faydalanma durumu vardır. Avukatını kendisinin seçebileceği gibi, ekonomik durumunun elvermemesi durumunda Baro tarafından bir avukat görevlendirilir. Bununla beraber cinsel saldırı suçu ve beş yılı aşan hapis cezası gerektiren durumlarda da vekil olarak bir avukat Baro tarafından görevlendirilir (CMK, 2004: Madde 147-234).

Her şeyden önce birisini savunmak hatta hakkında ciddi suç şüphesi varsa bu durum biraz daha zor bir hal almaktadır. Çünkü toplumumuzda ve bütün bireylerde

sonuca ulaşmadan ya da detayları ve özel durumları kaçırarak ön yargılarımızla meselelere bakmaktır. Bu durum çoğu zaman bizi yanlış kararlar verilmesine götürür. Bu çalışmanın birçok noktasında çocukla ilgili konularda yetişkinlerden ayrı olarak özel durumlardan bahsetmeye çalışılmıştır. Burada temel amaç suç eylemi içinde suçlu olsun ya da olmasın bu durumun tamamına göğüs gerecek ya da sorumluluğunu alabilecek psiko-sosyal, zihinsel, fiziksel olgunluğa ulaşamamış yani tamamlanamamış bir varlığı anlatmaktır. Avukatında suça sürüklenen çocuğu savunma görevini yerine getirirken büyük bir özveri içerisinde olması bu açıdan çok önemlidir (Tüysüz, Yenisey vd., 2010). Bu düşünceden yola çıkarak, bir çocuğu müdafaa eden avukatın, çocuğu savunmak kavramının onun yanında bulunak olmadığının farkına varması, yapacağı her işlemden ve adımda çocuğun hayatını kazanmasını sağlayabileceğini anlaması ve yüklendiği bu sorumlulukla birlikte görevini ifa etmesi gerekir.

3.1.6. Denetimli Serbestlik Müdürlükleri

5402 sayılı kanuna göre kurulmuşlardır. Tam olarak hapis cezasının yerine alternatif yaptırıma karar verilen kişilerle, şartlı tahliyesi yapılan ve cezası bitmemiş olan ya da kısmen ertelenen ve ya şartlı cezaya karar verilen kişilerin, sistemli bir şekilde görevli kişilerce denetim ve kontrole tabi tutulmasıdır. Özetlenmeye çalışılırsa; süresi fazla olmayan hapis kararları yerine suçluyu, rehabilite edici, sağaltımını sağlama amacına istinaden mahkemenin verdiği kararların denetim görevlilerince yerine getirilen kurumlardır.

Suçun yeniden ortaya çıkmasını engellemek, suça yönelmiş bireylerin toplum içinde daha uyumlu sosyal ilişkiler kurumalarına yardımcı olmak, kanunlarla uyumlu bir şekilde yaşam sürmenin avantajları konusunda bilgilendirmek, ceza sonrası sosyal ve ekonomik sorunlarıyla baş edebilme için beceri kazandırmak temel hedefleridir. Mahkeme kararı ile gönderilen sanık, şüpheli ve hükümlüler burada yapılan çalışmalarla kendilerinden beklenen sorumlulukları yerine getirerek ceza sürelerini tamamlamakta aynı zamanda tekrar suça yönelim göstermemeleri için ihtiyaç duydukları rehberlik hizmetlerinden faydalanmaktadırlar (Özkaya ve Özkaya, 2009).

Çocuklarla ilgili olarak "Hakkında koruyucu ve destekleyici karar alınan, kamu davasının açılması kararının ertelenmesi onanan, hükmün açıklanması geri bırakılmasına

karar verilen çocuğun denetim altına alınması karar verilebilir" (ÇKK, 2005: Madde 36). Böylelikle bu hizmetten çocuklarda özel durumlarına uygun hizmet modellerinden faydalanmaktadırlar.

ÇKK (5395) m.24'e göre; 12 yaşını doldurmuş ve hakkında koruyucu ve destekleyici karar verilen, kamu davasının açılması ve ertelenmesi veya hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilen çocuklara yönelik olarak Denetimli Serbestlik Müdürlüğü tarafından bir denetim görevlisi görevlendirilir. Bu görevlendirme yapılırken çocuğun özel durumu dikkate alınarak bireysel özellikleri, temel ihtiyaçları değerlendirilerek iletişim becerileri iyi olanlara öncelik tanınır (Ulusal Çocuk Mevzuatı, 2013).

3.1.7. Çocuk Ceza İnfaz Kurumu

On iki on sekiz yaş aralığında bulunan suç olayı içinde yer alıp tutuklama kararı verilen, oryantasyon problemi yaşayıp bazı nedenlerden dolayı cezaevine nakilleri yönünde karar alınan çocukların kaldığı kurumlardır. Bu kurumlarda kaçma tehlikesine karşı gerekli tedbirler alınmış olup bu konuda görevli askeri personelleri mevcuttur. Bu kurumlar sadece çocukların kaçmamaları için önlemlerin alındığı bir kurum olmayıp aynı zamanda eğitim ve öğretici özelliği bulunan kurumlardır. Öyle ki bu kurumlarda uygulanan hizmet modelleriyle çocukların toplumsallaşma konusunda desteklenmesi amaçlanmıştır (<http://www.adalet.gov.tr/hakkimizda.html>, Erişim: 12.04.2020).

On iki-on sekiz yaş aralığında bulunan çocukların bireysel özellikleri dikkate alınmak suretiyle kurum içinde bulunan ayrı bölümlerde, özel birimlerin olmadığı durumlarda kapalı cezaevlerinin çocuklar için düzenlenen bölümlerde kalmaları sağlanır. Bu kurumlarda da yukarıda bahsedilen eğitim ve öğretim desteği hizmet modellerinden yararlandırılması esas alınır (CGTİHK, 2004, m.11).

Çocuk Ceza İnfaz kurumlarında; kalorifer veya doğalgaz, kurumda eğitim öğretimle birlikte sosyalleşme amacına yönelik, dersane, kütüphane, müstakil yemekhane, mutfak, çamaşırhane ve terapi alanları bulunmaktadır. Bu kurumlar mahkemelerce tutuklama kararı verilmiş ve mahkemeleri sürmekte olan çocukların

barındırıldığı, ceza almış çocukların ıslahevlerine nakledilen yerlerdir (http://www.cte.adalet.gov.tr/bilgidata/tip_cocuk_kapali.asp, 12.04.2020).

Çocuk Ceza İnfaz Kurumları da modern infaz düşüncesiyle paralel, çocukların özel durumları dikkate alınarak; çocuğun gelişim özellikleriyle birlikte kaldığı zaman içerisinde bu süreyi yıkıcı etkiden uzak yapıcı etki üzerine çocukların yararına yönelik hizmet modellerinin uygulanmaya çalışıldığı kurumlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.1.8. Çocuklara Özgü Yargılama İşlemleri

Çavdar (2009) çalışmasında herhangi bir suç olayından dolayı adli sistem içine dahil olan çocuğun karşısında bulunduğu devletin öğretmen rolünü üstlenmesi gerektiğine dikkat çekmiştir. Çocuğun savcı ve hakimle ilgili kim olduğu ve ne iş yaptığı konusunda sağlıklı bir bilgisi yoktur o sadece çocuktur diyerek çocuğun özel durumuna yönelik güzel bir vurgulama yapmıştır. Bu nedenle özel duruma sahip olan çocukların kanun karşısında yetişkinlerle aynı koşullarda yargılamalarının yapılamayacağını, onlara koruyucu ve destekleyici hizmet modellerinden faydalandırılması, toplumsal hayata entegrasi için ihtiyaç duydukları yardımın yapılması gerektiğini belirtmiştir. Buradan da yola çıkarak çocuk ve çocuk ağır ceza mahkemeleri çocuklarla ilgili kanunlardan aldıkları yetkiye dayanarak çocuklar hakkında onların özel durumları hassasiyetiyle sürecin yürütülmesi, çocuğun üstün yararının dikkate alınması, haklarının gözetilmesi gibi adli sistemin yıpratıcı özelliklerini en aza indirmek amacıyla bazı özel uygulamalar yapmaktadırlar.

Bu uygulamalar başlıklar halinde açıklanmaya çalışılmıştır.

Sadelik: Mahkemelerde çocuk hakimlerinin cübbe kullanmamaları, hakim in çocuğun ifadesini alma sırasında yanına veya çocukla rahat iletişim kurabileceği bir alana oturması, yumuşak ve güven verici bir dil kullanması, mahkeme salonundaki eşyaların çocuğu olumsuz yönde etkilemeyecek şekilde tasarlanması, yetişkinlerin yargılandığı mahkeme salonlarından başka bir salonda yapılması sadelik ilkesi açısından önemli göstergelerdir (Göçek, 2009).

Ceza Sorumluluğu: Bireyin suç içerikli bir olayda ceza alabilmesi için eylemini bilinçli bir şekilde yapmış olması ve kusurlu bulunması lazımdır. Daha açık olarak kanunun öngördüğü özellikleri taşıması, kusurlu davranışının bulunması yani cezai ehliyetinin bulunması gerekmektedir. Ayrıca bireyin hatalı bir eylemde bulunabilme durumunun yani isnat yeteneğinin olmadığı durumlarda gerçekleştirilen hareketin suç sayılmaması söz konusu olamaz. Kısacası cezai ehliyet durumunun işlenen suç olayı ile bağlantılı olmayıp bunun yerine faille yani suçu işleyen bireyle alakalı bir durumdur (Adalet Bakanlığı Sosyal Çalışma Görevlileri Eğitim El Kitabı, 2011).

İçinde yer alınan olayın hukuki olarak anlamını ve yol açacağı sonuçları fark edebilme ve isteme kabiliyetinin bir sonucudur. Bu durumu, suç davranışının haksızlık durumu ortaya çıkardığının farkına varmak olarak düşünmek gerekir. Üzerinde durulması gerek durum ise, hukuka aykırı olmasıdır. Dolayısıyla çocuğun ortaya koyduğu davranışın ortak olarak devam eden toplumsal normlardan sapma durumunu idrak etmiş olması, hukuka dışına çıkmayı gündeme getirecektir. Çocuğun bahsedilen bu durumu kavrama yetisi oluşmamışsa yetersizse cezai ehliyeti yok demektir (Yenisey, 2007).

Gizlilik: Çocuklarla ilgili bütün adli işlemlerde çocuğun etiketlenme, damgalanma gibi durumlarının önün geçmek için bazı gizlilik işlemleri yapılır. Örnek olarak, tüm süreçlerde çocuğun avukatı hariç, çocuğun özel durumunu ortaya koyan rapor, belgeler ve kayıtların gizli tutulması gösterilebilir. Çocuklarla ilgili davaların duruşmaları gizlilik esasına göre yerine getirilir.

Duruşma sırasında görüşlerini beyan ederken salonda bulunanlardan etkilenme durumları dikkate alınır. Öyle ki çocuklar mahkeme salonunda bulunan kişilerin etkisiyle farklı anlamlar oluşturabilir. Bunlara örnek olarak ilgi toplama durumu oluşturma, kahraman gibi hareket etme ya da söylemlerde bulunma, doğru yerine yanlış beyanda bulunmaları ortaya konabilir. Kısacası dava konusuyla ilişkisi olmayan kişilerin mahkeme salonuna alınmamaları gizlilik açısından önemlidir. Eğer çocuk yargılama esnasında 18 yaşını doldurmuşsa artık mahkeme açık yargılama yapabilir (Ulusal Çocuk Mevzuatı, 2013).

CMK m.185'te, suç işleyen kişinin on sekiz yaşından küçük olduğu durumlarda duruşmanın kapalı yapılacağını ayrıca kararında kapalı duruşmada verileceği hükmü bulunmaktadır. Burada çocuğun suç davranışı içinde bulunduğu dönemdeki yaşı ve kovuşturması yapılan yaşı değerlendirilir. Yani çocuk, işlediği ya da içinde yer aldığı iddia olunan suç zamanında 18 yaşından küçük ise çocuklara özgü yargılama işlemleri yapılır. Ancak yargılama aşamasında 18 yaşını doldurmuş ise kapalı yargılama yerine açık yargılaması yapılır.

Ayrıca duruşmanın içeriğine yönelik olarak bir yayın yapılmamasından bahsetmiştir. Ek olarak çocuklarla ilgili bilgilerin gizli tutulması için mahkemesi olan duruşma listesinde çocukların kimlik bilgileri açık bir şekilde yazılmak yerine kısaltmalar kullanılarak çocukları korumak amaçlanmaktadır.

Özgürlüğün Kısıtlanması: Özgürlüğü kısıtlayıcı uygulamalar çocuğun özel durumuna negatif etki yapacağı düşüncesiyle uluslararası belgeler ışığında mümkün olunan en kısa süre içinde işlemlerin tamamlanarak hapis cezasını son çare olarak dikkate almak gerekliliğinden bahsedilmiştir (Adalet Bakanlığı Hukukçular için Eğitim El Kitabı, 2013:66-67). ÇKKUY m.6'ya göre, göz altına alınan çocuklar polis merkezinde çocuklara özgü yani çocuk bölümünde tutulmasından bahsetmiştir. Yetişkinlerle aynı ortam da tutulamaz hükmü yer almaktadır.

Çocuğun Nakli: Sağlık kuruluşlarına, Ceza İnfaz kurumuna, Adliye'ye sevki sırasında çocuklara özgürlüklerini kısıtlayıcı hiçbir alet (zincir, kelepçe vb.) kullanılmaması gerekmektedir. Bununla beraber özel durumların varlığı halinde güvenlik güçlerine gerekli bütün tedbirleri alma görevini vermiştir. Buradaki amaç çocuğu özel durumundan kaynaklı olarak onu rencide etmemek aynı zamanda da oluşabilecek tehlikelere karşı da ihtiyatlı olmaktır. (Ulusal Çocuk Mevzuatı, 2013).

Tutuklama Kararı: "On beş yaşını doldurmamış çocuklar hakkında üst sınır beş yılı aşmayan hapis cezasını gerektiren fiillerden dolayı tutuklama kararı verilemez" (Adalet Bakanlığı Ulusal Çocuk Mevzuatı, 2013).

Denetim: ÇKKUY m.23'e göre, çocuk hakkında alınan koruyucu ve destekleyici kararların takibinin yapılarak değerlendirilmesi amacıyla mahkeme gerekli

denetim görevini yapar. Burada amaç çocukla ilgili karar verdikten sonra saf dışı kalmamak aksine takibini yaparak hedefe ulaşmak için gerekli kontrol ve denetim işlemlerin yapmaktır.

Acil Korunma Kararı: ÇKKUY m.7'ye göre, ivedili bir şekilde çocuk hakkında korunma kararı alınması gerekiyorsa, önce çocuğun sağlık kuruluşunda kontrolü yapıldıktan sonra yeni adıyla Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesindeki kuruluşlar vasıtasıyla korunma işlemi yapılır. Akabinde acil korunma kararı çıkartılabilmesi için çocuğun korunmaya alındığı tarihten başlamak üzere beş gün zarfında çocuk mahkemesine müracaat edilmesi gerekmektedir. İlgili mahkeme hakimi en geç üç gün zarfında konuyu değerlendirerek kararını açıklar. Bu zaman süresinde çocuk, AÇSHB' ne bağlı kuruluşlarının uyguladığı hizmet seçeneklerinden yararlanır.

Koruyucu ve Destekleyici Tedbirler: TCK, (5237) m.31'e göre 12 yaşını doldurmamış olan çocukların ceza ehliyetinin olmadığına dikkat çekerek ve 12 yaşını doldurmuş ancak 15 yaşını doldurmamış çocuklar işledikleri fiilin hukuki anlam ve sonuçların anlama, algılama ve sonuçlarına yönelik davranışlarını yönlendirme yeteneği gelişmemiş olan çocukların ceza ehliyetinin olmadığını vurgulamıştır. Bahsedilen çocuklarla alakalı ceza yargılaması yerine çocukları korumak ve suçtan uzak tutmak için tedbire yönelik muhakeme sürecini yürütebilir.

Destekleyici tedbirler; sağlık, danışmanlık ve eğitim tedbirleridir. Aile yanında bu hizmetlerin verilmesinin mümkün olmadığı durumlarda alınacak tedbirler koruyucu tedbirler olarak değerlendirilir. Bunlar; bakım ve barınma tedbirleridir. Destekleyici tedbirler ile çocuğu ailesi yanında sağlık, eğitim ve danışmanlık konularında desteklemek iken korucu tedbirler ile çocuğun geçici veya daimi olarak kurum bakımına alınması hedeflenmektedir (Danışmanlık Tedbir Uygulamaları El Kitabı, 2015).

Bir çocuğun korunmaya ihtiyacı olup olmadığının ve hakkında tedbir kararına yönelik yetki mahkemelerindir (ÇKK m.7). Koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarını alabilecek olan mahkemeler şu şekildedir:

1. Çocuk ve Çocuk Ağır Ceza Mahkemesi: Çocuklarla ilgili davalarda çocuğun özel durumuna istinaden yapacağı araştırmadan sonra tedbir kararı verebilir.

2. Aile Mahkemeleri: Aile Mahkemeleri çoğunlukla aile içerisindeki uyuşmazlık davalarına bakmakta olup Medeni Kanun maddelerini işletirler. Bu mahkemeler aynı zamanda çocukla ilgili olarak koruyucu ve destekleyici kararlar alabilirler.

3. Asliye Hukuk Mahkemesi: Çocuk ve aile mahkemesi kurulmayan bir yerde bu konularda asliye hukuk mahkemesi karar alabilir.

Bahse konu olan koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarını; Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, cumhuriyet savcısı, çocuğun annesi, babası, vasisi ve bakımından sorumlu kişiler gerekli talepte bulunabilir. Aynı zamanda mahkeme ise re'sen bu araştırmayı başlatabilir ve karar da alabilir (Ulusal Çocuk Mevzuatı, 2013).

ÇKK (5395)' ya göre koruyucu ve destekleyici tedbirler; danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma olup toplamda beş tanedir. Bu tedbir kararlarının gerektiğinde bir tanesine gerektiğinde birden fazlasına karar verilebilir. Yetki mahkemenindir. Başlıklar halinde bu tedbir kararları açıklanmaya çalışılacaktır.

Danışmanlık Tedbiri: Çocuğun bakım ve gözetimini üstlenen kişilere çocuk bakımıyla ilgili, çocuklara da eğitim ve gelişimleri konularında sorunlarıyla baş edebilme noktasında rehberlik hizmetleridir. Çocuğun ailesiyle birlikte yaşamasını sağlamak veya çocukla ilgili verilen diğer kararların yerine getirilmesinde ona yardımcı olmak, bilgilendirmek ve desteklemektir (ÇKKUY, Madde 12). Birçok aile ya da çocuğun bakımından sorumlu kişiler iyi niyetli olmalarına rağmen çocuk yetiştirme konusuna zorluk yaşayabilir, ne yapacağını bilemeyebilir. Bu noktada danışmanlık tedbiri büyük bir önem kazanır.

Danışmanlık tedbiri bünyesinde sorunlarla başa çıkmada bir plan sunar. Bu planda önce sorun tespit edilir, ardından çözüm seçenekleri sıralanır son olarak bu seçenekler hayata geçirilir. Danışmanlık tedbiri alanında yetkin bir danışman ile yerine getirilir. Sistematiik ve düzenli olması esastır. Tam bir etkinlikle uygulanması durumunda büyük etkisi vardır. Çünkü çocuk yetiştirmek zor bir iştir. Hele ki konunun içine duygular girdiğinde profesyonellik bile yeterli olmayabilir.

Danışmanlık tedbiri bir nevi sorun oluşturan nedenlerin dışarıdan alanında uzman bir kişi tarafından gözlem ve analiz edilip çözüm önerileri getirilmesidir. Çünkü çoğu anne ve baba çocukla ilgili bir çok donanıma sahip olsalar da mevzu bahis kendi çocukları olduğunda birçok noktayı göremeyebilir ya da önemsemeyebilir.

Danışmanlık tedbirinin içeriğini özetlemek gerekirse;

1. Çocuğun psiko-sosyal, fiziksel, mental, sosyal ve ahlaki gelişiminin de destek hizmet vermek.

2. Okul yaşamı, aile ve sosyal çevresiyle uyum yeteneğini artırmak.

3. Madde bağımlılığı, anti-sosyal davranış problemi, adolesan sorunları, şiddet durumu, iletişim sorunları gibi konularda çocuk ve çocuğun bakımından sorumlu kişilerle bir bütün olacak şekilde yardım ve destek sunmak.

4. Çocuğun bakım ve gözetiminden sorumlu olan kişilere ihtiyaç duydukları konularda rehberlik ve danışmanlık hizmetini sunmak. Danışmanlık tedbir kararını, konunun ilgisine göre İl Milli Eğitim Müdürlükleri, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl ve İlçe Müdürlükleri ya da yerel yönetimler tarafından icra edilir (ÇKKUY, 2006, m.9).

Eğitim Tedbiri: Çocuğun, eğitim ve öğretim hizmeti sunan bir kurama, yatılı ya da yatılı olmayacak şekilde devamına, buna olanak bulunmadığı durumlarda ise evde eğitimden faydalanmalarına, özel eğitim verilmesi gerektiğinde özel eğitim kurumlarından yardım ve destek alınmasına, mesleki bilgi, yetenek ve tecrübe kazanabilmesi noktasında gerekli hizmet modellerinden faydalandırılmasıdır (ÇKKUY, 2006, m.13). Kuramsal çerçevenin suç nedenleri bölümünde belirtildiği üzere çocuğun toplumsallaşması bakımından aileden sonra ikinci en önemli öge okuldur.

Eğitim tedbirinin içeriğini özetlemek gerekirse;

1. Basit olarak temel eğitimden yoksun ya da bir şekilde eğitimine devam edemeyen çocuklara yönelik verilen eğitim tedbiridir.

2. Mahkeme karar almadan önce ilgili kişi ve kuruluşlardan bilgi alabilir.

3. Milli Eğitim Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Türkiye İş Kurumu, özel gereksinim duyan engelli çocuklara yönelik olarak gerekli tedbirleri alır.

4. 15 yaşını doldurmamış çocuklarla ilgili olarak uluslararası belgelerdeki yaş sınırları dikkate alınarak eğitimlerinin devamına yönelik olarak tedbir kararına hükmedebilir.

5. 15 yaşını doldurmuş çocuklar için ise, yetenek kazanarak bir meslek edinebilmeleri için yukarıda bahsedilen kurumlar tarafından hizmet modellerinden yararlandırılır. Örnek halk eğitim kurslarından faydalandırılması gibi (Eğitim ve Danışmanlık Tedbirleri Uygulama Kılavuzu, 2016, Ulusal Çocuk Mevzuatı, 2013).

Eğitim tedbir kararını, ilgisine göre İl Milli Eğitim Müdürlükleri ya da Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Bölge Müdürlükleri tarafından icra edilir (ÇKKUY, 2006: Madde 9).

Sağlık Tedbiri: Sağlık tedbiri ile çocuğun bedensel ve ruhsal (psikolojik) sağlığını muhafaza etmek, rahatsızlığından ve madde bağımlıların bağımlılıktan kurtulmaları için gerekli tıbbi 80 tedavileri içeren tedbirdir (ÇKKUY, 2006, m.16).

Sağlık Tedbiri içeriği şu şekilde özetlenebilir:

1. Suça sürüklenen ve korunmaya ihtiyacı olan çocuklara yönelik eğer psikolojik sorunları var ise öncelikli olarak sağlık tedbirine karar verilir.

2. Mahkeme koruyucu ve destekleyici ve acil korunma kararı almadan önce ilgili sağlık kuruluşlarından rapor isteyebilir.

3. Mahkeme akıl sağlığıyla ve madde bağımlılık durumlarının olması durumunda sağlık tedbiri kararı alabilir.

4. Haklarında düzenlenen rapora göre toplum tarafından tehlike oluşturabilecek akıl sağlığına yönelik durumu olan çocuklarla ilgili olarak yüksek güvenlik önlemlerinin olduğu kurumlarda tedbirler yerine getirilir.

5. Yatarak tedavileri sürdürülen çocuklarla ilgili süreç bittikten sonra aile yanına, yata ilgili kuruluşlara yerleştirilmesi yapılır.

6. Madde bağımlılığı olan çocuklarla ilgili yapılan tedbir kararlarında çocuğun isteği dikkate alınmaz (Ulusal Çocuk Mevzuatı, 2013).

Sağlık tedbir kararı kararını, Sağlık Bakanlığı'na bağlı kuruluşlar aracılığı ile icrası sağlanır (ÇKKUY, 2006, m.16).

Bakım Tedbiri: Bakım tedbiri belirli bir nedenden dolayı çocuğa bakım, gözetim, kontrol, güvenlik vb. diğer ihtiyaçlarını karşılama konusunda yetersizlik yaşayan ailelerin ya da çocuğa bakmakla yetkili kişilerin çocuklarının devlet tarafından bir kuruma yerleştirilmesidir. Burada çocuğun bakım ve gözetimi gerçekleştirilir ve diğer ihtiyaçlarına yönelik hizmet modellerinden faydalandırılır (Ulusal Çocuk Mevzuatı, 2013).

Bakım Tedbiri ile ilgili özetleme şu şekilde yapılabilir:

1. İhmal, istismar, psiko-sosyal açıdan sorunları olan, uyum sorunları yaşayan vb. çocukların özel durumlarına istinaden haklarında koruyucu destekleyici karar verilen diğer çocuklarla aynı ortamda bulundurulmazlar. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına bağlı kurumlarda iyileştirici hizmetlere tabi tutulurlar.

2. Sağlık ve bakım tedbirleri beraber uygulanacaksa öncelikli olarak ağır psikolojik sorunların çözümü ve madde bağımlılığına yönelik hizmetlerin verildiği kuruluşlarda bu hizmet verilir. Buralarda iyileştirici hizmetlerin tamamlandıktan sonra aile ve ilgili kuruluşlara yerleştirilmeleri yapılır.

3. Bulaşıcı hastalığı olan çocukların tespiti durumunda da hızlı bir şekilde sağlık tedbiri alınabilir.

4. Eğer yabancı çocuklar varsa ilgili konsolosluklarla bağlantıya geçilir. Bakım tedbir kararı, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı il ve ilçe müdürlükleri aracılığı ile yerine getirilir.

Sağlık tedbir kararı kararını, Sağlık Bakanlığı'na bağlı kuruluşlar aracılığı ile icrası sağlanır (ÇKKKDTY, 2006, m.16).

Barınma Tedbiri: Bakım tedbiri ile barınma tedbiri çoğu kez karıştırılmaktadır. Aralarındaki temel fark ise, barınma tedbirinde hayatlarını devam ettirmek için gerekli kalma yerleri (ev ve vb.) olmayan çocuklu kişilere ya da hayati riski bulunan hamile kadınlar ve bu kişilerin çocuklarına verilen hizmettir. Yani bakım tedbiri tamamen çocukları kapsarken barınma tedbirinin içine çocuklarla ilişkisi olan yetişkinlerde girmektedir. Bu tedbirle ilgili gerekli özetleme şöyle yapılabilir:

1. Tedbir uygulanan kişilerle ilgili işlemler, bilgiler isteğe bağlı olarak gizli tutulur.
2. Barınma tedbiri alınan kişilerin ilgili kuruluşlara tesliminden önce kolluk kuvvetleri tarafından sağlık kontrolleri yaptırılır. Sağlık sorunlarıyla ilgili olarak sağlık tedbirinin alınması sağlanır.
3. Yabancı uyruklu kişilerle ilgili olarak ise ilgili konsolosluklarla bağlantıya geçilir.
4. Giderler Sağlık Bakanlığınca ödenir. Barınma tedbir kararı, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından İl ve İlçe Müdürlükleri, Milli Eğitim Bakanlığı ve yerel yönetimler tarafından işlemler yapılır (Ulusal Çocuk Mevzuatı, 2013).

Konu toparlanacak olunursa, çocuk mahkemelerini diğer mahkemelerden farklı kılan önemli özellikleri; çocuklar bakımından onların durumlarını dikkate alması, suça yönelten sebepleri araştırıp bulması ve topluma aktif bir birey olarak katılımlarını sağlamak için gereken hizmet modellerini bulup çocuklara uygulaması olarak özetlenebilir. Bu önemli görevi yaparken sadece cezai olarak olaya bakmaz. Bakarsa yanlış karar verebilme, sıradan ceza ya da indirimli ceza gibi bir durum ortaya çıkar. Bu durum hedefe ulaştırmaz.

O halde çocuk mahkemesinin ceza bakış açısından çıkarak çocuklara yönelik olarak bakış açısının yönünü çocuklara çevirmesi onların özel durumlarına yönelik onları anlayarak konuya pedagojik, sosyal ve psikolojik bakış açısı oluşturması onun

iḣtisas mahkemesi yönüyle çocukta rehabilite edebilme özelliğini ortaya koymaktadır. Bu bakış açısını destek aldığı öğelerden oluşturur. Bunlar bünyesinde Adalet Bakanlığı merkez atamalı olan sosyal çalışma görevlileridir. Bu görevliler mahkeme ve hakime bakış açısını değiştirmesi için büyük bir yardımcı görev rolünü üstlenirler. Çünkü hakim karşısına gelen çocuğu sadece mahkeme salonunda görür.

Kısıtlı bir gözlemle çocuğu tanınması mümkün değildir. Ancak bu görevliler aracılığıyla ocuk hakkında hemen her türlü bilgiyi elde edebilir. Sosyal alışma görevlileri yapacakları araştırmalar, aile-okul ziyaretleri, bireysel görüşmeler, sosyal incelemeler, çocuğun suç geçmişi, aile yaşam koşulları, bireysel özelikleri vb. konularda ayrıntılı bir şekilde inceleme ile suçu oluşturan nedenleri rapor şeklinde mahkemeye sunar ayrıca suçun yeniden ortaya çıkmaması ve çocuğun rehabilite edilebilmesi için de hizmet modeli oluşturarak mahkemeye en büyük yardım ve desteği verir. Bununla birlikte mahkeme Adli Tıp Kurumunda, hastanelerde, görevli adli-psikiyatri konularında eğitim almış meslek elemanlarından da faydalanabilir. Elde ettiği bilgilerle mahkeme, hukuki yani kanunlarla entegrasyonunu yaparak ocuk için en uygun kararı verir. Bu kararı vermekle yetinmez, bu kararın yerine getirilmesini izler, denetler aksaklık durumlarında ve özel durumlarda değerlendirme yapar ve gerekirse yeniden karar verir.

Sonuç olarak ocuk mahkemeleri, hem hukuki hem de cezai karar alabilmesi, kanuni olarak özel düzenlemeleri işletebilmesi, hakimın belirli kriterlere göre görevlendirilmesinin yapılması, bünyesinde bakanlık atamalı bilirkişi hüviyetinde sosyal çalışma görevlileri bulundurması, spesifik bir çalışma alanının olması, ceza ehliyeti belirleme de geniş bir kanaat hakkı tanınması, yargılamada kullandığı çocuklara özgü usulleri işletmesi, önceliği ceza değer çocukları suçtan uzak tutmak için koruyucu ve destekleyici karar alabilmesi, takip ve izleme yapabilmesi, yargılamanın her aşamasına çocukları travmatik etkilerden korumak için gerekli tedbirleri alma yetkisini tanınmış Mahkeme olması neticesinde yargıladığı çocukları rehabilite edebilme ve topluma kazandırma açısından yüklendiği önemli görevi ortaya koymaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ÇOCUK SUÇLULUĞUNA HİZMET VEREN KURUMLAR

4.1. Çocuk Suçluluğu ve Sosyal Hizmet

Ülkemizde 1979 yılında 2253 sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Kanunu çıkarılmış olup 1982 yılında yürürlüğe girmiş, ilk çocuk mahkemesi 1987 yılında Ankara’da kurulmuştur. Tam da bu süreçte 1989 yılında BM Çocuk Hakları Sözleşmesi yayınlanmış, Türkiye de sözleşmenin tarafı olmuştur. Böylelikle çocuk hakları ve çocukların fırsat eşitliğinden yararlandırılmasına ilişkin çalışmaların hukuki boyuttaki zemini hazırlanmış oldu.

Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin yanı sıra Çocuk Suçluluğunun Önlenmesine İlişkin Birleşmiş Milletler Yönlendirici İlkeleri (Riyad İlkeleri), Birleşmiş Milletler Çocuk Ceza Adaleti Sisteminin Uygulanması Hakkında Asgarî Standart Kurallar (Beijing Kuralları), Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Kuralları (Havana Kuralları) ve Hapis Dışı Önlemlerle İlgili Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları (Tokyo Kuralları) diğer uluslararası mevzuatta yer alan çocuğun korunmasını esas alan sözleşmelerdir.

Yörükoğlu (2004), çocuk mahkemelerini suça sürüklenen çocukların korunması, eğitim almaları ve rehabilite edilerek toplumla bütünleşmelerinin sağlanması için oluşturulmuş özel kurumlar şeklinde tanımlamıştır. Diğer mahkemelerden farklı olarak yargılama dışında çocuğun haklarının ve esenliklerinin gözetilmesinin koruyucu-önleyici önlemler alınmasına yer vererek çocuğun yüksek yararını gözetir.

2005 yılında 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu’nun yürürlüğe girmesiyle birlikte çocuk kavramı korunmaya ihtiyacı olan çocuk ve suça sürüklenen çocuk olarak iki şekilde tanımlanmış olup daha önce de söz edildiği gibi suça sürüklenen çocuk kanunda şu şekilde yer almıştır: ‘Kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuk.

Çocuk suçluluğuna müdahalede, suça sürüklenen çocuklarla çalışmalar yapacak meslek elemanı oldukça önemlidir. ÇKK'nın 3/1-e maddesinde sosyal çalışma görevlisi 'Psikolojik danışmanlık ve rehberlik, psikoloji, sosyoloji, çocuk gelişimi, öğretmenlik, aile ve tüketici bilimleri ve sosyal hizmet alanlarında eğitim veren kurumlardan mezun meslek mensuplarını ifade eder.' şeklinde tanımlanmıştır. Sosyal çalışma görevlileri arasında sosyal hizmet uzmanları da yer almaktadır. Bu bölümde çocuk mahkemelerinde sosyal hizmet disiplininin rolüne değinileceğinden sosyal çalışma görevlileri yerine meslek elemanlarından biri olan sosyal hizmet uzmanı kullanılacaktır.

2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu'nda (SHK, 1983) sosyal hizmetleri; "kişi ve ailelerin kendi bünye ve çevre şartlarından doğan veya kontrolleri dışında oluşan maddi, manevi ve sosyal yoksunluklarının giderilmesine ve ihtiyaçlarının karşılanmasına, sosyal sorunlarının önlenmesi ve çözümlenmesine yardımcı olunmasını ve hayat standartlarının iyileştirilmesi ve yükseltilmesini amaçlayan sistemli ve programlı hizmetler bütünü" olarak tanımlanmaktadır.

'Sosyal hizmet, sosyal işlev kapasitelerini yenilemek veya artırmak ve amaçlarına uygun sosyal koşulları yaratmak için bireylere, gruplara, ailelere, örgütlere ve topluluklara profesyonel yardım etkinliğidir (Zastrow, 2015). Sosyal hizmetin kritik öneme sahip çalışma alanlarından biri; farklı meslek alanları ve kuramsal yaklaşımlara göre farklı bakış açılarından değerlendirilen çocuk suçluluğudur. Suçluluk gibi psikososyal, ekonomik, sosyo-kültürel birçok sebebi içinde bulunduran bu sorun alanı sosyal hizmetin çocuğa ve gence yaklaşımı ile yakından ilişkilidir (Göker, 2015).

Sosyal hizmet alanı, sosyal refahın geliştirilmesinde sosyal adaletin ve fırsat eşitliğinin ortaya konmasında, insan haklarının uygulanması ve daha iyi düzeye taşınmasında sorumludur. Suça sürüklenen çocuk, tutuklu ya da hükümlülerin insan haklarına uygun bir şekilde hayatlarını devam ettirmelerinde, ulusal ve uluslararası mevzuatta kendilerine tanınmış haklardan kısıtlama veya engellenme olmaksızın faydalanabilmelerinde, modern ceza infaz sisteminin bir gereği olarak soruşturma, kovuşturma ve infaz aşamalarında sosyal yaşam becerilerinin geliştirilmesinde ve bu hedeflere ilişkin ceza infaz sürecini de içine alan yeterlilikte sosyal politikaların geliştirilmesinde ve uygulamaya geçirilmesinde sosyal hizmet disiplininin ve mesleği

icra eden sosyal hizmet uzmanlarının rolü oldukça önemlidir (Danış ve Şahbikan, 2014).

Çocuk mahkemeleri, suç unsurunun analizinde, suça sebep olan etkenleri değerlendirmede kritik önem taşımaktadır. Bu bağlamda çocuklar için uygulanacak alternatif yaptırımlar (koruyucu ve destekleyici tedbir kararları, denetimli serbestlik tedbiri vb.) çocuk mahkemelerindeki sosyal hizmet uzmanlarının mesleki gözlem ve görüşmeleriyle şekillenmektedir (Erükçü ve Akbaş, 2012). Ancak ülkemizdeki çocuk adalet sisteminin tamamıyla suç unsurunu temel alan ve ceza yaptırımını öngören yaklaşımı içerdiği pek çok çalışmayla ortaya konuştur (Uluğtekin, 2004; Tomanbay, 2011; Kayma Güneş ve Saruç, 2014).

Çocuk mahkemelerindeki sosyal hizmet uzmanının görevleri Çocuk Koruma Kanunu'nun 34. maddesinde belirtilmiş olmakla birlikte pratikte suça sürüklenen çocuklara yönelik sosyal hizmet uzmanının gerçekleştirdiği çalışmalar şu şekilde ifade edilebilir:

- Çocuk ya da Çocuk Ağır Ceza Mahkemeleri'nde suça sürüklenen çocuklar hakkında sosyal inceleme raporu hazırlaması,
- Çocuk ya da Çocuk Ağır Ceza Mahkemeleri'nde kovuşturma aşaması devam eden suça sürüklenen çocukla ön görüşme yaparak duruşma aşamasına psikolojik açıdan çocuğu hazırlaması, duruşma aşamasıyla ilgili yeterli düzeyde bilgilendirmesi ve duruşmada yanında hazır bulunması,
- Asliye Ceza ve Ağır Ceza Mahkemeleri'nde suça sürüklenen çocuklar hakkında 'bilirkişi' olarak görev yapmasıdır (Erükçü ve Akbaş, 2012).

Çocuk Koruma Kanunu'nun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkındaki Yönetmeliğin 20. maddesinde 12 ve 15 yaş arası çocuklar ile 15-18 yaş aralığındaki sağır dilsizler hakkında sosyal inceleme raporu hazırlanması zorunlu kılınmış olup 15-18 yaş aralığındaki çocuklar hakkında sosyal inceleme yapılması mahkeme takdirine bırakılmıştır. ÇKK'nın 35. maddesinde geçen sosyal inceleme raporunun hazırlanması, sosyal hizmet mesleğinin temel araçlarından biridir. Suça sürüklenen çocuğun suça karışma sebeplerinin incelendiği, toplumla bütünleşmesi için ihtiyaçların belirlendiği,

yani çocuğun sosyal kaynaklarla desteklendiği, bireyselleşmesi için katkı sağlanan bu raporların düzenlenmesi çocuk için oldukça kritik bir öneme sahiptir. Böylelikle çocuk odaklı çocuğun yüksek yararı doğrultusunda eşitlikçi bir yaklaşımla değerlendirildiği bir sistem mümkün kılınmış olur (Baykara Acar, 2011).

Sosyal hizmet uzmanı, mesleki görüşmesini yaptıktan sonra araştırmanın ilk bölümlerinde de yer verilen bağlanma, davranış problemleri, çocukluk çağı travmatik yaşantıları ve bunların yanı sıra suça sürüklenen çocuğu ilgilendiren pek konuya sosyal inceleme raporunda yer verir. Adli sistem içinde resmi belge niteliğinde olan sosyal inceleme raporunun bilimsel yönünü ele almak gerekirse literatürde bununla ilgili pek çok bilgiye rastlanmaktadır.

Çocuk adalet sistemi içinde sosyal inceleme raporunun esas fonksiyonu, suça sürüklenen çocukların işlevselliklerini kullanarak yaşamlarına devam etmeleri noktasında aile faktörüne ve biyo-psiko-sosyal gelişimlerine en fazla elverişli olan 38 kararların verilmesinde adalet sistemine yardım etmektir. Suça sürüklenen çocukların hakları ve esenliklerinin güvence altına alınması amacının uygulanmasında en gerekli materyallerden birisi olan sosyal inceleme raporu, suça karışma sebeplerini belirleyerek ihtiyaçları doğrultusunda müdahale planı oluşturan sosyo-legal belgeler şeklinde tanımlanmaktadır (Uluğtekin, 2004; Saruç ve Kayma Güneş, 2014; Karataş, 2015).

Sosyal inceleme raporu, bilimsel yöntem ile sistemli bilgiye varılması için kullanılan sosyal hizmet aracıdır; suça sürüklenen çocuğun yargı süreci ve toplum arasında bir geçiş görevi üstlenen sosyal inceleme raporu, toplum içinde farklı sistemlere görevlerini aktarabilir, toplumsal değişime katkı sağlayabilir, kaynakları harekete geçirebilir; sosyal hizmet disiplinine göre bireysellik ilkesinin uygulandığı etkinliktir (Uluğtekin, 2011). Sosyal inceleme raporları, suça sürüklenen çocuğun psikososyal, emosyonel, zihinsel ve fiziki özelliklerini, aile çevresini, eğitim, sağlık gibi içinde bulunduğu koşulları ve sosyal çevresiyle ilgili bilgileri, karıştığı suç unsuruna ilişkin bilgileri kapsayan ve çocuğun işlevsel hale gelebilmesi ve toplumla bütünleşmesi amacıyla ihtiyacı olan müdahaleyi sebepleri ile açıklayan belgedir (Altındağ ve Zengin, 2016).

Sosyal inceleme raporunun hazırlanması, kapsamlı bir ön hazırlık gerektirdiğinden vaka çalışmasının başlangıcından itibaren gerekli özen gösterilerek incelenmesi elzemdir. Suça sürüklenen çocuğun yüksek yararı doğrultusunda çocuğun toplumla bütünleşebilmesinin sağlanması için iyi planlanmış bir müdahale sosyal inceleme raporunun olmazsa olmazıdır; yalnız iyi düşünülmüş bir müdahale için özenli şekilde elde edilen bilgi sosyal inceleme raporu için en temel ihtiyaçtır (Altındağ ve Zengin, 2016).

Sosyal inceleme raporunu hazırlamakla görevli sosyal hizmet uzmanı suça sürüklenen çocukların yüksek yararını gözeterek çevresindeki bulundukları sistemlere karşı savunma rolüne bürünür, çocuğun ihtiyaçları doğrultusunda yeni program ve hizmetlerin geliştirilmesinde rol oynar (Uluğtekin, 2011).

Sosyal hizmet disiplininin çocuğun suça sürüklenmesinin engellenmesi ve korunması ile suça sürüklenen çocuğun toplumla bütünleşmesinin sağlanması gibi temel iki rolü bulunur (Baykara Acar, 2011). Karataş (2015) bu iki rolü şöyle ele almıştır: çocuk adalet sisteminin uygulamasında sosyal hizmetin esas fonksiyonu çocuğun tekrardan suça karışmasını engellemek amacıyla onarıcı çalışmalar başlatmak, suça sürüklenen çocuğu ihtiyacı doğrultusunda kaynaklarla buluşturmak ve sosyal işlevselliğini arttırmaktır. Çocuklar için adli sistemin etkin olabilmesi amacıyla onarıcı adalet yaklaşımının pratikte de benimsenmesi önem teşkil etmektedir.

Sosyal hizmet uzmanının mikro düzeyde, suça sürüklenen çocuğu güçlendirmesi, psiko-sosyal destekte bulunması, yeniden suça karışmasının önüne geçmek için eğitim imkanlarının ve gereksinimlerinin karşılanması ve meslek edinebilmesi için gerekli yönlendirmelerin yapılması, ailenin de suça sürüklenen çocuğun sağaltım sürecine dahil olabilmesini sağlaması, gerektiğinde aileyi çocuğun yüksek yararına olacak şekilde yönlendirici çalışmalar yapar (Göker, 2015). Mikro boyutta ailelerin incelenmesi, ailenin işlevselliğini ortaya koymada yaşadığı sorunların tespit edilmesi, aileye dönük müdahale edici ve güçlendirici hizmetlerin belirlenmesi ve ihtiyaç halinde çocukların ailesi ve sosyal çevresi dışında güvenli bir ortamda büyümesinin sağlanması suçun engellenmesi açısından yapılacak çalışmalardır (Semerci, 2011). Mezzo düzeyde, suça sürüklenmiş veya suça sürüklenme riski bulunan

çocuklar için hizmet veren kurum ve kuruluşların hizmet kalitelerinin daha iyi bir düzeye taşınması, ekip halinde işbirliğinin sağlanmasında pek çok rol üstlenmektedir (Göker, 2015). Makro düzeyde yapılan çalışmalar ise mevzuat, politika, sosyal çevre ve toplumu içermektedir (Danış ve Şahbikan, 2014).

Sosyal hizmet mesleğini icra eden kişinin odağı; suça sürüklenen çocukların kendilerinden veya içinde bulundukları sosyal çevrelerinden ileri gelen psiko-sosyal problemlerini belirlemek, onların toplumsal işlevselliklerini düzenlemek, destek olmak ve değişim ajanı rolünü üstlenerek problem haline getirilen olgunun üstesinden gelinmesine yardımcı olmaya yöneliktir (Danış ve Şahbikan, 2014).

Baykara Acar (2013) çalışmasında çocuk adalet sisteminde suça sürüklenen çocuk ile gerçekleştirilecek çalışmalarda etkin ve kaliteli değerlendirme ve müdahalenin önemli olduğunu, yapılacak çalışmaların içeriğine dikkat edilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bunun için çocuğun tekrar suça karışmasının önlenmesi noktasında risk faktörlerinin neler olduğunun belirlenmesi ve çocuk hakkında gerçekleştirilecek müdahale planından çocuğun yüksek düzeyde fayda sağlaması hususunun gerekliliğini tartışmıştır.

Çocuk mahkemelerinde çalışan sosyal hizmet uzmanlarının çocuklar adına yaptığı çalışmalar gereği donanımlı olması çok önemlidir. Sosyal hizmet uzmanı, görev ve rollerinin farkında olmalı, mesleki bilgi ve becerisini her daim geliştirmelidir. Çocuk adalet sistemindeki sosyal hizmet çalışmaları, hızlı bir şekilde yapılan görüşmelerle, pek çok çocuk için benzer hazırlanan sosyal inceleme raporlarında talep edilen tedbirlerle karşılaştırılamayacak insan hakları ve sosyal adalet ilkelerini temel alan bir meslek alanıdır. Sosyal hizmet uygulayıcılarının her bir vakayı kendine özel kabul etmeli ve üzerinde gerçekten zaman harcamalıdır. Olguları ayrı ayrı değerlendirerek özel olarak çalışmalı, bu süreçteki aksaklıkların üstesinde gelmek için bizzat çabalamalıdır. Verilen hizmetlerin kalitesini üst düzeye çıkarmalı, bilgi çağına uyum sağlayabilmeli gerek çocukla gerekse sistem içindeki diğer bireylerle iyi düzeyde iletişim kurabilmeli geliştirmeli, çok boyutlu ve çözüm odaklı düşünebilmeli, vakayı hızla çözümleyebilmeli ve değerlendirebilmeli, farklı meslek gruplarıyla ekip çalışması halinde çalışabilmeli, işbirliğine açık olmalıdır (Altındağ ve Zengin, 2016).

Sosyal hizmet; bireyle, toplumla ve grupta çalışmakta olan, insanların yaşamlarında karşılaştıkları zorlukları çözmelerine ve ileriye dönük olumlu sonuçlar almalarına yardımcı olan insan hakları temelli akademik bir disiplindir. Bireylerin kendi kaderini tayin etme, süreçlere katılma haklarını sağlama ve sosyal sorumluluklarını arttırma yoluyla yaşamak istedikleri ortamları kurmalarına yardımcı olur. Sosyal yönden sağlıklı olmayan bireyin bütünsel sağlığını koruması zordur.

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) sağlığı “sadece hastalık ve sakatlığın olmayışı değil, bedence, ruhça ve sosyal yönden tam iyilik hali” olarak tanımlamıştır (Sayım, 2017). Sosyal hizmet müdahale planları da bu perspektiften yola çıkarak çalışır. Doğumundan sonra ilk 20 yılı sağlıklı geçirenlerin ileride hastalığa yakalanma riski düşük olacağı gibi ruhen ve sosyal yönden ihtiyaçları karşılanan, sorun yaşamayanların da psikolojik iyiliklerinin sağlanacağını düşünmek doğaldır (Südütemiz, 2019).

Sosyal hizmet mesleğinin görevleri arasında insanların güçlendirilmesi ve özgürleştirilmesi, sosyal değişimin teşvik edilmesi, sosyal gelişme, sosyal uyumun sağlanması yer almaktadır. Zengin ve Altındağ’a (2016) göre mesleğin ve disiplinin amacı sadece insanların sorunlarını çözmek değil, aynı zamanda sorunları ortaya çıkaran nedenleri bulmak ve var olan sorunlara çözüm bularak hem insan haklarını hem de insanların iyilik halinin devamını sağlamaktır.

Sosyal hizmet mesleğinin önemli bir çalışma alanını çocuk refahı alanı oluşturmaktadır. Çocuk refahı alanında sosyal hizmet müdahaleleri mikro düzeyde korunmaya muhtaç veya suça sürüklenen çocuklara, bireylere danışmanlıktan, bu bireyleri güçlendirmeden, mezzo düzeyde yürütülen aile ve grup çalışmalarına ve makro düzeyde savunuculuk yapma, politika ve hizmet geliştirmeye dek uzanan geniş bir yelpazede ele alınmaktadır. Çocuk refahı alanında çalışan sosyal hizmet, tüm çocuklar ve gençler için savunucu olmayı, çocuk ve gençlerin haklarını, gelişimlerini ve refahlarını korumayı amaçlar.

Çocuk suçluluğunun her aşamasında sosyal hizmetlere ihtiyaç vardır. Doktorların insanın bedensel sağlığında uzman kişi oldukları gibi sosyal hizmet uzmanları da çocukların biyolojik ve psiko-sosyal açıdan sağlıklı gelişmelerinde kilit

kişidir. Çocuklarla çalışırken toplumun değişen koşullarına uyum sağlamaya yardımcı olmak, refah politikaları geliştirmek, sosyal değişimini etkilemek, işlevselliklerini etkileyen hizmetlerin temel amacıdır (Danış ve Şahbikan, 2014).

Çocuk, çevresi içerisinde pek çok sistemle karşı karşıya gelmektedir. Bu çevresel faktörler çocuğun gelişiminde, yönelimlerinde önemli etkiye sahiptir. (Baykara Acar, 2009). Bu nedenle çocuk değerlendirildiğinde her bir çevresel sistem ayrı ayrı ele alınmalıdır. Çocuk refahı alanında çalışan sosyal hizmet uzmanı kültürel çeşitliliğin olduğu çocuk ve ailelerle, farklı disiplinlerle ve kurumlarla çalıştığı için çok yönlü bir role sahiptir. Çocuk hakkında uygulayacağı süreçleri, raporları, çocuğun ilerleme hedefini belirlerken vaka yöneticisi rolünü kullanır. Kurumlarla çalışırken de koordine edici rolünü üstlenir (Webb, 2017). Çocuğu suça sürükleyen çevresel etmenler incelenerek değerlendirme yapılır.

Şener vd. (2013) yaptıkları vaka sunumunda, çocuğu ve ailesini tüm yönleriyle ele almanın, çok boyutlu bir değerlendirmeye birlikte ailenin mevcut durumuna uygun en doğru kararı aileyle birlikte vermek gerektiğine değinmektedirler. Her sürecin ve ailenin kendi koşulları içerisinde incelenmesinin, dolayısıyla da süreçlerin her ailede/vakada farklılık göstereceğinin doğru yaklaşım olduğunu ifade etmektedirler. Suça sürüklenen bir çocukla mesleki çalışmada kısa vadede amacın, çocuğun suçtan ve suça iten çevreden korumak ve bakımını sağlamak; uzun vadede amacın ise çocuğun ve ailesinin rehabilitasyon sürecinin tamamlanmasından sonra çocuğun sağlıklı bir aile ortamına kavuşturmak olması gerektiğini savunmuşlardır.

Çocuğun suça sürüklenme nedenleri, bu nedenleri oluşturan risk faktörlerini önleme yolları ve suça sürüklenen çocukların yeniden topluma kazandırılma çalışmaları sosyal hizmetin “çocuk suçluluğu” alanındaki öncelikli meselelerindendir. Ceza adalet sisteminde sosyal hizmet mesleğinin ana hedefi ıslah unsurlarını devreye sokmaktır (Zastrow, 2013).

Sosyal Hizmet Görevlisi mesleki beceri ve müdahalesinde:

1. Müracaatçıyı tüm sistemin bir parçası kabul ederek başlar. Bu nedenle de sorun alanlarını tespit etmek ve olası çözümleri tanımlamak için diğer sistemlerle çalışır.
2. Diğer disiplinlerden profesyonel meslek elemanlarıyla çalışırken vaka koordinasyonunda beceri sahibidir.
3. Toplum kaynaklarını belirler ve etkili bir biçimde kullanır.
4. Bireyle çalışma ve grup çalışması konusunda beceri sahibidir ve geri bildirim verme, etik ihlaller, kriz müdahalesi, sınır koyma, amaçları formüle etme gibi teknikleri kullanır.
5. Müracaatçılarla anlamlı ilişki kurar ve uygun olmayan davranışların tanımlanması ve değiştirilmesi konusunda yardımcı fonksiyona sahiptir.
6. Müracaatçıların öğrenme becerileri geliştirmelerinde ve hayatlarının diğer alanlarında sorun çözme yöntemlerini öğrenmelerinde yol göstericidir.
7. Tahliye öncesi hazırlık aşamasında görev alırlar. İş bulma, barınma, ihtiyaçları vb. konularında danışmanlık yaparlar. Müracaatçının tahliyesinden önce diğer sistemlerle ilişki kurarak ve bir destek mekanizması koordine ederek tahliye sonrası için hazırlık yapar.
8. Kapalı kurumlarda kalanların eğitimi konularında da görev alırlar. Örneğin ebeveyn becerileri, sorumlulukları, benlik saygısı, madde kullanımı gibi alanlarda çalışmalar yürütür, sağlık ve aile içi şiddet gibi konularda da danışmanlık hizmeti verirler.
9. Ailelerin birlikteliğinin yeniden kurulmasına yönelik hizmetler sunarlar. Tekrar birlikteliği destekler ya da engelleyici davranır ve ebeveyn-çocuk ziyaretlerini destekleme yoluyla aileyi güçlendirirler (Baykara Acar, 2009).

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, Birleşmiş Milletler Çocuk Adalet Sisteminin Uygulanması Hakkında Asgari Standart Kurallar (Pekin Kuralları), Çocuk Suçluluğunun Önlenmesine İlişkin Birleşmiş Milletler Yönlendirici İlkeleri (Riyad ilkeleri), Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Kuralları (Havana) suça sürüklenen çocuklar açısından önemli

uluslararası belge ve sözleşmelerdir. Bilindiği gibi tüm bu belgelerde çocuğun yüksek yararı, çocuğun toplumla bütünleşmesi ve cezanın en son çare olması vurgulanan temel unsurlardandır. Ulusal düzeyde ülkemizde 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu ve 5396 sayılı Çocuk Koruma Kanunu çocuk alanında yasal dayanak oluşturmaktadır.

4.1.1. Suç Önleme Yaklaşımları

Sosyal devlet, suçun ortaya çıkmasına sebep olan nedenlerin azaltılmasında ve kişilerin suça karışma sebeplerinin ortadan kaldırılarak güvenilir, refah, adil bir toplum yapısının oluşturulmasında görevlidir. Bunu sağlamak için ekonomik, sosyal, kültürel ve eğitim alanında reform geliştirmek zorunlu olmakla beraber kolluk gücünün desteği ve yasalarla suçu önleme çalışmalarının da yürütülmesi gerekmektedir.

Literatürde sıkça karşılaşılan üç temel suç önleme yaklaşımı şu şekildedir:

- Birincil suç önleme; gerçek ve potansiyel suçluları dikkate almadan suça bulaşma, suç işleme imkanlarını azaltan suç önleme stratejilerini,
- İkincil suç önleme; suçluluğu önlemeyi, yani suça yönelme riski altında bulunduğu düşünülen kimseleri hedefleyen politikaları,
- Üçüncül suç önleme; en az bir suçtan mahkum olan suçluların rehabilitasyonunu ifade eder (Dağ, 2003).

4.2. Suça Sürüklenen Çocuklara Hizmet Veren Kurumlar ve Sosyal Politikalar

Türkiye’de suça sürüklenen çocuklara sunulacak hizmetler aşağıda yazılı olan müdürlük ve bakanlıkların görev kapsamına girer:

- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
- Emniyet Müdürlüğü
- Çocuk ve Aile Mahkemeleri
- Adalet Bakanlığı ve Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü

4.2.1. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı

10 Temmuz 2018 tarihinde kanun hükmünde kararname ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın adı değişerek ve Çalışma Bakanlığı'yla birleştirilerek bugünkü adını almıştır. Toplumsal değerler çerçevesinde bireyi ve aileyi güçlendirerek sosyal hizmetler sunmak, sosyo-ekonomik kalkınmaya katkı sağlama hedefiyle istihdamı arttırmak, çalışma hayatını düzenlemek, denetleyen tedbirler almak ve sosyal güvenlik sisteminin etkinliğini sürdürmek bakanlığın görevleri arasındadır (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı).

Bakanlığın Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, çocuk refahı alanında hizmetler sunmakta, alana yönelik politikalar geliştirmektedir. Türkiye'de çocuklara yönelik koruyucu ve önleyici politikaları değerlendirme çalıştay raporu (Gündüz, 2017) göre yürütülen ve hedeflenen projeler aşağıda belirtildiği gibidir:

- RTÜK ile iş birliği yapılarak dizi, film içerikleri çocuğun ruhsal ve psikolojik gelişimini olumsuz etkilemesinin önüne geçmek, aile ve çocuk dostu yapım ve dizilerin teşvik edilmesine ilişkin çalışma gerçekleştirilir.

- 'Çocukların İnternetin Risklerinden Korunması' kampanyası kapsamında sosyal medyanın çocuklar üzerinde riskini azaltmak için afiş, broşür ve kamu spotu hazırlanmasına yönelik çalışmalar yürütülür.

- Çocuk refahı alanında çalışan profesyonel meslek elemanları ve diğer çalışanlara hizmet içi eğitim planlayarak hem çocuğa uygun hizmet götürülmesi hem de çalışanların motive edilmesi sağlanır.

- Ailesi yanında bakımı sağlanan çocuklar için Sosyal ve Ekonomik Destek (SED) hizmetine ihtiyaç duyulması durumunda "SED Hizmetinin Etkinliğinin Arttırılması Projesi" yürütülmektedir.

- Çalışan ebeveynlerin 0-6 yaş grubundaki çocuklarının bakımlarını sağlamak, çocuklara temel alışkanlık ve değer kazandırmak amacıyla özel kreş ve gündüz bakımevleri hizmetleri yürütülmektedir. Adalet Bakanlığına bağlı ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlü veya tutukluların da 0-6 yaş grubu çocuklarının cezaevi

yaşamının olumsuz koşullarından bir ölçüde uzaklaştırılarak kreş ve gündüz bakımevlerinde bakılmaları, gerektiğinde korunma altına alınarak çocuk evine/çocuk evleri sitesine yerleştirilmeleri ile sosyal ve ekonomik destek hizmetlerinden yararlanmaları sağlanmaktadır.

- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüklerinin ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının temsilcilerinden oluşturulan komisyonların takip ve denetiminde kurulan mobil ekipler aracılığıyla çocukların yoğun olarak çalıştırıldığı/dilendirildiği bölgelerde alan taramaları yapılması, böylece tespit edilen çocuklar ile ailelerine ilişkin mesleki çalışmalar yapılması, mevzuat doğrultusunda ihtiyaçlarına uygun sosyal hizmet modellerinden faydalanmalarının sağlanması amaçlanmıştır.

- Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü ve UNICEF Türkiye Temsilciliği iş birliğinde “Sosyal Uyum Programı” düzenlenmektedir. Bu Program ile çocukların sosyal uyum problemlerini en aza indirmek, toplumdaki risk ve kaynaklarla ilgili farkındalıklarını arttırmak, haklarına uygun bir yaşam sürmelerini sağlamak ve aynı zamanda kültürler arasında karşılıklı anlayışın ve hoşgörünün geliştirilmesi hedeflenmektedir.

- Ailesi yanına döndürülmesi, öz ailesi yanına dönüşü mümkün olmayan çocukların ise öncelikli olarak akrabaları yanında koruyucu aile hizmetinden faydalandırılması sağlanmaktadır. Koruyucu aile yanına yerleştirilen çocukların eğitim, okul servisi ve giyim ihtiyaçları karşılanmaktadır.

- Aile odaklı hizmetlerden yararlandırılması mümkün olmayan çocuklar ise son seçenek olarak aile yapısına en yakın olan ev sisteminde kurgulanan çocuk evi ve çocuk evleri sitesine yerleştirilmektedir. Hizmet dönüşümü kapsamında Haziran 2017 itibarıyla yurt ve yuva olarak adlandırılan ve ev tipi sosyal hizmet modeline uygun olmayan kuruluşlar kapatılmıştır.

4.2.2. Çocuk Destek Merkezi (ÇODEM)

Ülkemizde suç mağduru ve suça sürüklenen çocuklara hizmet vermek amacıyla Çocuk Destek Merkezleri oluşturulmuştur. Çocuk Destek Merkezlerinde; çocukların

temel gereksinimleri karşılanmakta, fiziksel, duygusal, psikolojik ve sosyal ihtiyaçları tespit edilerek gerekli müdahale planları gerçekleştirilmektedir. Merkezler; çocukların mağduriyet, suça sürüklenme, sokakta yaşama, madde bağımlılığı gibi ihtisas alanlarında; yaş gruplarına (11-14/15-18) ve cinsiyetlerine göre ihtisaslaştırılmaktadır. Çocuk Destek Merkezlerinde; korunma ve bakım altında bulunan çocukların yaşadıkları travmanın etkilerinin azaltılması, başa çıkma becerilerinin edinilmesi, sağlıklı kişilik gelişiminin sağlanması, suç ile ilgili davranış değişikliğinin sağlanması, madde bağımlılığı tedavisinin yapılması ve kurallı yaşam becerisinin kazandırılması ve uygulanan müdahale planı sonrasında en kısa zamanda kendi ailesine döndürülmesi, ailesinin yanına döndürülemeyen çocuklar için de sosyal hizmet kurumlarının planlanması hedeflenmektedir (Gündüz, 2017).

4.2.3. Çocuk Şube

Emniyet Müdürlüğü'nün çocuk birimi, illerde “Çocuk Şube Müdürlükleri”, ilçelerde ise “Çocuk Büro Amirlikleri” biçiminde teşkilatlanmıştır. Jandarma Genel Komutanlığı'na ise illerde, çocuk ve kadın kısım amirlikleri kurulmuş, ilçelerde ve karakollarda ise çocuk ve kadın suçları işlem astsubayı görevlendirilmiştir (Türkiye'de Çocuklar için Adalet Projesi, 2013).

Emniyet Genel Müdürlüğü Çocuk Şube Müdürlüğü/Büro Amirliği Kuruluş, Görev ve Çalışma Yönetmeliği (2001)'nde sosyal çalışmacı şu şekilde tanımlanmıştır: “Çocukların ve ailelerinin kendileri veya çevre şartlarından doğan veya kontrolleri dışında oluşan maddi, manevi ve sosyal sorunların tespit edilmesi çalışmalarını yürüten, lisans düzeyinde eğitim almış sosyal hizmet uzmanı, pedagog, psikolog, çocuk gelişimcisi gibi emniyet hizmetleri sınıfı dışındaki personeli”dir.

Aynı Yönetmelikte geçen sosyal çalışmacı görev ve sorumlulukları;

“a) Sosyal inceleme raporu hazırlanması için muhafaza altına veya gözaltına alınan çocukla ilk görüşmeyi yapmak,

b) Çocuk hakkında sosyal inceleme raporu hazırlamak ve ilgili büro / kısım amirliğine vermek,

- c) Çocukları suça iten fiziki, psikolojik ve sosyolojik etkenleri araştırmak,
- d) Suçluluğu ortadan kaldırmaya yönelik plan ve programlar geliştirmek,
- e) Korunmaya muhtaç olan, ihmal ve istismara maruz kalan, evden veya bulunduğu kurum ya da kuruluştan kaçan, sokakta yaşayan ve sokakta çalıştırılan, uçucu, uyuşturucu ve psikotrop madde bağımlısı olan, suça itilen ve mağdur çocuğun kendisine ve kanuni mümessiline rehberlik hizmetinde bulunmak,
- f) Çocuğun durumunu iyileştirmek için ailesi ve okul, sosyal ve sağlık hizmetleri gibi kuruluşlarla iş birliğinde bulunmak,
- g) Uçucu, uyuşturucu, psikotrop madde bağımlısı olan çocuğun tedavisi için sağlık müdürlükleri ve tedavi kuruluşları ile iş birliği yapmak,
- h) Geçici barınma ünitesinde kalan çocuklar için sosyal, kültürel ve eğitici programlar geliştirmek ile görevlidir.”

4.2.4. Çocuk Mahkemeleri ve Çocuk Ağır Ceza Mahkemesi

Çocuk mahkemelerinin Türkiye’de kurulmasına ilişkin ilk adım 1979’da çıkarılan Çocuk Mahkemeleri Yasası ile atılmıştır. Olanaksızlıklar nedeniyle 1987 yılında yürütülme olanağı bulan, Ankara, İstanbul, İzmir ve Trabzon illerinde açılan çocuk mahkemeleri suça sürüklenen ve suç mağduru olan çocuklara yönelik hizmet etmektedir. 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu ile çocuk mahkemelerine ek olarak çocuk ağır ceza mahkemesi kurumu yapılandırılmıştır (Erükçü ve Akbaş, 2012).

Suçta sürüklenen çocuk ve gençlerin rehabilitasyonu, topluma kazandırılması; şiddete ve istismara uğrayan, sosyal haklarından mahrum bırakılan çocukların korunması ile ilgili çalışmalar yapmakla görevlidir. Çocuk mahkeme süreçlerine ya mağdur sıfatıyla ya da suça sürüklenen çocuk sıfatıyla dahil olmaktadır. Burada vurgu ikisinin de korunma ihtiyacı içinde olan çocuk olduğudur (Südütemiz, 2019).

Çocuk mahkemeleri, esasen asliye ceza mahkemesi tarafından yargılanması gereken suçlar ile ilgili yaş küçüklüğü nedeniyle suça sürüklenen çocuklar hakkında açılan davalara bakmakla görevlidir (ÇKK, 2005, md. 26/1).

Çocuk ağır ceza mahkemeleri ise, çocukların işlediği ve esasen ağır ceza mahkemesi tarafından yargılanması gereken suçlarla ilgili yaş küçüklüğü nedeniyle çocuklar hakkında açılan davalara bakmakla görevlidir (ÇKK, 2005, md. 26/2).

Suç işlesin veya işlesin çocuklar hakkında her türlü koruyucu ve destekleyici tedbiri alma görevi çocuk mahkemesi hakimine aittir (ÇKK, 2005, md. 71/1). Çocuk hâkimi, çocuğun ebeveyninin, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın ve Cumhuriyet savcısının talebi üzerine veya kendiliğinden çocuğu koruyucu ve destekleyici tedbirler almakla görevlidir. Sosyal hizmet uzmanı mahkemede sosyal incelemesini gerçekleştirmiş ve hazırladığı raporunda değerlendirmesini hazırlamış olarak bulunur. Mahkemede çalışan sosyal hizmet görevlileri çocuğun savunucusu, destekçisi, yönlendiricisi, eğiticisi, kaynak ve alternatif oluşturucusudur.

4.2.5. Denetimli Serbestlik

2005 yılında hukuk sistemine katılan denetimli serbestlik kavramının günümüzde en kapsamlı tanımıyla şu şekilde ifade edilmiştir: “Suç işleyen bir kişinin yakalanmasından veya teslim olması anında başlayıp, yargılama sonucunda verilen hükmün infazının bitimine ve hatta infaz sonrası hükümlüye ve suç mağdurlarına yardım aşamalarına kadar uzanan bir süreç içerisinde uygulanma kabiliyetine sahip bir ceza adalet sistemi olarak görülmektedir”. Çağdaş bir ceza infaz yöntemi olarak ortaya çıkan denetimli serbestliğin temel amacı; hükümlünün sosyalleşmesini teşvik etmek, yeniden suç işlemesine neden olacak etkenleri ortadan kaldırmak, toplumsal kurallara saygılı ve üretken olmasını sağlamak, sorumluluk taşıyan bir kişilik tarzına sahip olmasını mümkün kılmak ve böylece hem toplumu hem de kişinin kendisini suçtan korumaktır (Güldiker, 2014). Bu hedefleri gerçekleştirebilmek için denetimli serbestlik müdürlüklerinde psikolog, sosyolog, sosyal çalışmacı ve öğretmen görev yapmaktadır.

Ceza adalet sistemi 18 yaşından gün almamışlar içi çocuk kavramını kullansa da denetimli serbestlik müdürlükleri bireylerin gelişim dönemlerini göz önünde bulundurarak 21 yaşından gün almamış olanları da bu kapsamda değerlendirir (Karal, 2014).

Ülkemizde, suça sürüklenen çocukların topluma kazandırılması amacıyla yürütülen çalışmalar “Bireyselleştirilmiş İyileştirme Sistemi (BİSİS)” kapsamında yürütülmektedir. BİSİS “risk”, “ihtiyaç” ve “uygunluk” temel unsurları üzerine kurulmuştur. Bu sistem ile çocuğun suça sürüklenmesine neden olan etmenler belirlenmekte, bu etmenlerin ortadan kaldırılmasına yönelik çalışmalar gerçekleştirilmekte ve bu çalışmalar belirli aralıklarla gözden geçirilmektedir (Kamer, 2015).

Müdürlüğe başvuran bireylere risk-ihtiyaç durumlarını analiz etmek için Araştırma Değerlendirme Formu uygulanarak bireylerin yükümlülükleri belirlenir. Sonrasında sürecin birinci basamağı olan “görüşme” gerçekleştirilir. Bireysel görüşmeciyi tanımak, çevresini kavramak, sağlıklı bir ilişki kurmasına olanak sağlamak, aileyle iş birliği yapmak amacıyla uzmanın belirlediği sayıda bireysel görüşme tamamlanır. Tanı, ihtiyaç belirleme, problem çözme, motivasyon kazandırma, olumlu davranış kazandırma ve zamanı planlamaya yönelik eğitimler verilmektedir. Sürecin bir sonraki basamağı suça sürüklenen çocuklarla yapılan grup çalışmaları ve seminerlerdir. Sigara Alkol ve Madde Bağımlılığı Farkındalık Programı (SAMBİ), Çocuklar İçin Genel Suçlu Davranışı Müdahale Planı, Öfke Kontrol grup çalışması, Hayat İçin Değişim Programı (HAYDE) gibi yapılandırılmış eğitim programları uygulanmaktadır (Kartal, 2014).

4.2.6. Çocuk Eğitim Evi

Hakkında mahkemece hapis cezası verilen çocukların kesinleşen cezaları çocuk eğitim evlerinde yerine getirilmektedir. Çocuk eğitim evlerinde, çocukların firar etmemesi için engeller bulunmamakta ayrıca bu kurumlarda sadece iç güvenlik personeli; yani infaz koruma memurları görev yapmaktadır (Kamer, 2015).

Kurumların kapasiteleri 100 ila 250 kişi arasında değişmektedir. Kaloriferli olan eğitim evlerinde; revir, sinema, konferans salonu, müstakil yemekhane, yatakhane, tam teşekküllü mutfak, soğuk hava deposu, bulaşikhane, çamaşırhane, berber, kütüphane, spor alanları ve iş atölyeleri mevcuttur. Bu kurumlarda suçla ilişkisi olduğu zaman 12 ila 18 yaşları arasında bulunan çocuklar ve cezasını çekmeye başladığında 18 yaşını doldurmayan hükümlü çocuklar barındırılmakta, 18 yaşını doldurup da

bulundukları kurumda herhangi bir eğitim kurumuna devam eden çocukların eğitim programlarını tamamlayabilmeleri açısından 21 yaşına kadar kalmalarına, cezaevi idaresinin uygun görmesi şartıyla, müsaade edilebilir. Şu an Türkiye’de: Ankara, İstanbul, İzmir ve Elazığ olmak üzere 4 adet çocuk eğitim evi bulunmaktadır.

4.2.7. Ceza İnfaz Kurumu

Mahkemelerce haklarında tutuklama kararı verilen çocuklar, müstakil çocuk kapalı ceza infaz kurumlarında, bu kurumların bulunmaması halinde yetişkinlerin kaldıkları ceza infaz kurumlarının çocuklar için ayrılan bölümlerinde barındırılmaktadır. Ülkemizde; Ankara, İstanbul ve İzmir’de müstakil çocuk kapalı ceza infaz kurumu bulunmaktadır. Çocuk kapalı ceza infaz kurumları, çocukların firar etmemesi için engelleri olan, içeride infaz ve koruma memurlarıyla, dışarıda jandarmayla güvenliğin sağlandığı kurumlardır. Hükümlü ve tutuklu çocukların bulunduğu ceza infaz kurumlarında ARDIÇ Psiko Sosyal Destek Programı uygulanmaktadır (Kamer, 2015).

Suçla sürüklenen çocuk hükümlü ve tutuklular ile kurum öğretmeni çocuğun kuruma alındığı tarihten itibaren üç gün içinde bireysel görüşme gerçekleştirerek çocuğun hem temel eğitim hem de meslekî eğitim durumu hakkında ihtiyaçlarını belirlemekte ve alınan bilgiler Ulusal Yargı Ağı Projesi’ ne (UYAP) kaydedilmektedir (Kamer, 2015).

Ceza infaz kurumlarının çocuk suçluluğu alanındaki görevleri aşağıda belirtildiği gibidir (Ceza İnfaz Kurumu Görevleri):

- Hükümlü ve tutukluların sevk ve nakil işlerini yürütmek,
- İlgili kanun, tüzük ve yönetmelik hükümlerine göre infaz ve ıslah işlerini düzenlemek,
- Kurumlarda hükümlülerin ve tutukluların eğitim ve öğrenim işlerini düzenlemek,
- Görev alanına giren konularda mevzuat yetersizliğine ve aksaklığına dair inceleme ve araştırmaları yaparak, Bakanlığa tekliflerde bulunmak, tüzük tasarıları ve yönetmeliklerini hazırlamak ve takip etmek, yargı yetkisinin

kullanılma alanına girmeyen konularda görüş bildirmek ve genelge düzenlemek,

- Ceza infaz kurumları ve tutukevleri ile küçüklerin cezalarının yerine getirileceği ıslah ve eğitim evlerinin, haklarında tedbir uygulanmış olan küçüklerin yerleştirileceği kurumların, müşahede merkezlerinin, küçüklerin kısa sürelerde kabul edilecekleri kurumların ve küçüklere mahsus tutukevlerinin çağdaş ölçülere uygun tesis, yapım, onarım, satın alma ve kira işleri ile ilgili program ve projeleri hazırlamak, geliştirmek, uygulamak, bu kurumları sevk ve idare etmek ve buralara alınmış küçüklerin korunma, bakım ve eğitim işlerinin kontrolünü yapmak.
- Çocuk suçluluğu konusunda Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğünden alınacak istatistiki bilgileri değerlendirmek, çocuk suçluluğunun sebepleri üzerinde incelemeler yaparak önlenmesi çarelerini araştırmak ve bu hususta yerli, yabancı ve milletlerarası kurum ve kuruluşlarla ilişki kurmak,
- Kendi görev alanına giren konularda küçüklere vasi tayinine dair işlemleri takip etmek,
- Çocuk mahkemeleri ile olan ilişkilerinin düzenlenmesi konularında eğitimi güç küçüklerin yerleştirildiği kurumlarla küçüklerin zararlı yayınlarından korunması, filmlerin küçükler yönünden kontrolü, çeşitli iş yerlerinde çalışan küçükler bakımından çalışma şartları, küçüklerin yerleştirileceği tedavi kurumları ve sosyal servislerin tespiti hususunda ilgili bakanlık ve kamu kuruluşlarıyla iş birliği yapmak,
- Cezaları infaz edilen hükümlülerin işe yerleştirilmeleri konusunda, infaz sonrası yardım müesseseleri ve diğer kurumlarla ilişkileri düzenlemek,
- Görev alanına giren konular hakkında araştırmalar yürütmek, bilgi alış-verişini ve iş birliği sağlamak.

Bireysel çalışma yönetimi, grupsal çalışma yönetimi, öfke kontrolü programı, önce düşün programı, salıverme öncesi mahkum gelişim programı, intihar ve kendine zarar verme konusunda farkındalık programı, özel gözetim ve denetim programı, alkol ve madde bağımlılığı programı, 0-18 yaş aile eğitimi programı gibi özel alanlarda kurumda çalışan profesyonel meslek gruplarına hizmet içi eğitim aldırılarak çocukların

hayatlarında olumlu gelişme göstermeleri desteklenir. Ayrıca Ardıç Programıyla da psiko-sosyal servis uzmanlarının çocuklarla çalışma ve çocuklara yaklaşım konularında bilgi ve becerilerini güçlendirmek amacıyla eğitim programı düzenlenir ve hazırlanan kılavuz modülü uygulayıcılara rehberlik etmesi için yazılı halde teslim edilir.

Karatay ve Kılıç (2013) yaptıkları vaka sunumunda; aile içi şiddet, aile dışı şiddet, madde bağımlısı, fuhuşa sürüklenen çocuk, suça sürüklenen çocuk kabulleri yapılan ilk kabul kurumlarının mahkeme süreci sonuçlanıncaya kadar çocuğun rehabilitasyon sürecini olumsuz yönde etkilediğini, çocuğu yeni suç ortamına ittiğini, çocuğun ilk şokunu kurum ortamında yaşadığını vurgulamaktadırlar. Ayrıca kurumların kapasite üzeri hizmet verdiğini, personel yetersizliği ve kuruluşun fiziksel yetersizlikleri nedeni ile çocukların birbirleri ile olumsuz yönde etkileşim halinde olduklarını açıklamaktadırlar.

BEŞİNCİ BÖLÜM

METROPOLİTAN ALANLARDA ÇOCUKLARIN KORUNMASINA YÖNELİK BİR MODEL ÖNERİSİ

5.1. Metropoliten Alanlarda Çocukların Korunmasına Yönelik Bir Model Önerisi

Türkiye’de çocuk koruma sistemi 1983 yılında çıkan 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu ile düzenlenmiştir. İş bu kanun çocuk esirgeme kurumunun işleyişine dairdir. Bu kanun idareye çocuk koruma konusunda idari yetki çerçevesi belirlemiş ve hukuk düzenlemesi olarak da aile mahkemelerini medeni kanundaki hükümlere uygun şekilde çocuk hakkında velayet, vesayet, koruma altına alma ve kuruma yerleştirme işlemleri yapmak üzere yetkilendirmiştir. 2005 yılına kadar bu mekanizma bu yolla yürümüştür. 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu’nun 22. maddesine (eski hali) göre korunmaya muhtaç çocuklar reşit oluncaya kadar bu kanun hükümlerine göre kurumca kurulan sosyal hizmet kuruluşlarına yerleştirilmeleri, bakımlarının yapılması ve bir meslek sahibi edilmeleri hususundaki gerekli tedbir kararını yetkili ve görevli mahkemece alınır. Bu karar için gerekli belgeler Kurumca düzenlenir ve ilgili mahkemeye gönderilir.

Haklarında derhal korunma tedbiri alınmasında zorunluluk görülen çocuklar mahkeme kararı alınıncaya kadar, bu kanuna göre kurulmuş kuruluşlarda veya aile yanında mahalli mülki amirin onayı alınmak suretiyle bakım altına alınır. Kanun uyarınca da kurum, bakıma alma işlemlerini o zaman bir idari düzenleme olarak bu maddeye göre yapabiliyordu. Aile Mahkemesi hakimlerinden de bu 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunun 22. maddesi uyarınca alınan mahkeme kararlarıyla kurum hizmetlerini idari işlem sıfatıyla yürütüyordu.

2005 yılından önce çocuk mahkemeleri 2253 sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun ile yürütülmekteydi. Bu kanuna göre çocuk mahkemeleri suça sürüklenen çocukların yargılamalarını yapıyordu

ve o tarihe kadar sulh ceza mahkemelerinin görev sahasına giren suçlara çocuk mahkemeleri bakıyordu. Ağır cezalı suçlara da çocuk ağır ceza mahkemeleri bakıyordu. Bu sebeple Adalet Bakanlığı bünyesindeki ıslah evinde pek çok çocuk bulunuyor ve bu evlerde binlerce çocuk kalıyordu. 12 yaşını tamamlamış çocuklar herhangi bir suç işlediklerinde ceza kanunu çerçevesinde mahkemenin kendilerine vermiş olduğu cezayı çekiyorlardı.

2005 yılında Avrupa Birliği Müktesebatı Uyumu çerçevesinde 18 yaşının altındaki çocuğun, suça sürüklenme eğilimine maruz kalıp suç işleyen çocuklarla alakalı tüm dünyadaki eğilime dönük şöyle bir yaklaşım geliştirildi. Dendi ki; bu çocuklar çocuktur ve bunlara tedbir uygulamak gerekir bu tedbirlerinde yeni bir düzenlemeyle yapılması gereklidir. Çünkü ıslah evlerinde çok fazla çocuk vardı ve bu sayısal veriler Avrupa birliği normlarında ülkemiz aleyhine değerlendirilen sonuçlar veriyordu. Bunlardan kurtulabilmek için Adalet Bakanlığı pratik bir uygulama yaptı. Bunun için çocuk mahkemelerinin kuruluşuna dair 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nu çıkardı ama bu kanun metnini hukuk metni olarak değil de ceza metni olarak çıkardı. 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 11. ila 26. maddeleri ile de mahkemenin ceza mahkemesi oluşunun çerçevesini belirledi. Yani 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 11. maddesinin "Bu Kanunda düzenlenen koruyucu ve destekleyici tedbirler, suça sürüklenen ve ceza sorumluluğu olmayan çocuklar bakımından, çocuklara özgü güvenlik tedbiri olarak anlaşılır" hükmü uyarınca bir çocuk, sulh ceza mahkemesinin görev sahasına giren bir suçu işlediği zaman mahkemeler bu tedbirleri uygular oldu. Çocuk mahkemelerince verilen kararlarda hapis cezası kaldırılırken bunun yerine eğitim, sağlık, bakım, danışmanlık, barınma gibi tedbirler getirildi. Böylelikle çocuk ıslah evlerinin büyük bir kısmı boşaltıldı. ıslah evlerinde kalan çocuklar ise terör, kasten adam öldürme vb. gibi ağır cezalı suçlar işleyenler olarak kaldı. Bu tarz suçlara bulaşan çocuklar içinde çocuk ağır ceza mahkemeleri davayı gördü ve karara bağladı. Buradan ceza alan çocuklar yeniden tutuk evlerine, ıslah evlerine gönderilerek cezai müeyyideler uygulandı.

5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 26. maddesinde ise şöyle bir düzenleme getirildi:

Mahkemelerin görevi

Madde 26- (1) Çocuk mahkemesi, asliye ceza mahkemesi ile sulh ceza mahkemesinin görev alanına giren suçlar bakımından, suça sürüklenen çocuklar hakkında açılacak davalara bakar.

(2) Çocuk ağır ceza mahkemesi, çocuklar tarafından işlenen ve ağır ceza mahkemesinin görev alanına giren suçlarla ilgili davalara bakar.

(3) Mahkemeler ve çocuk hâkimi, bu kanunda ve diğer kanunlarda yer alan tedbirleri almakla görevlidir.

(4) Çocuklar hakkında açılan kamu davaları, kanunun 17. maddesi hükümleri saklı kalmak kaydıyla bu kanunla kurulan mahkemelerde görülür. Bu kanun kapsamındaki çocuklara özgü güvenlik tedbirleri suç işleyen ama suça salahiyyeti olmayan çocuklar bakımından, yani çocuk mahkemelerinin görevini belirliyor bu madde, çocuk mahkemeleri suça sürüklenen çocukların davalarına bakar.

Bu madde ile çocuk mahkemelerinin görevi belirlendi ve yine bu madde ile çocuk mahkemeleri suça sürüklenen çocukların davalarına bakar denildi. Böylelikle uygulamada şöyle bir durum da ortaya çıktı. Çocuk koruma sistemi tüm dünyada üçlü bir mekanizmayla yönetiliyordu. Birinci mekanizma, idari işlemdir. Örneğin MEB eğitim-öğretim hizmeti veriyor ve bu eğitim-öğretim hizmetini idari işlemle yapıyor. MEB sorumlu, o bütün hizmeti karşılıyor ve idari işlem karşılığını buluyor. Eğer eğitim-öğretim hizmetinin yanında bir de suça sürüklenen çocuk varsa bir vaka olarak eğitim tedbirini adli vaka olarak MEB uyguluyor ama mahkeme takip ediyor. Sağlıkta da benzer durum vardır. Sağlık hizmetlerini il sağlık müdürlüğü ve sağlık bakanlığı idari işlemlerle düzenliyor ama hakkında sağlık tedbiri verilmiş bir suça sürüklenen çocuk hakkındaki işlemi yine adli işlem olarak sağlık bakanlığı yerine getiriyor ama bu sefer 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu uyarınca tedbiren yürütüyor.

Bakım tedbiri de 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'ndan önce şöyleydi: Kurumun idari işlem yetkisi vardı. 2828 sayılı Sosyal Hizmet Kanunu'ndan iznini alıyor valilik onayı, il müdürlüğü onayı ile çocuğu bakımı altına alıyordu. Hakkında bir cezai

işlem varsa o da mahkeme tarafından cezai bir tedbir olarak mahkeme tarafından takip ediliyordu. Fakat 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu çıkınca, idari işlemlerle cezai işlemler çocuk mahkemesinde birleştirildi. Çocuk hakkında herhangi bir kayyım, velayet, vesayet, kişisel ilişki tesisi vs. gibi hukuk metninin öngörmüş olduğu iş ve işlemler aslında çocuk mahkemesi hakimlerine verilmiş oldu. 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 7. maddesinin 7. Fıkrasındaki “Mahkeme, korunma ihtiyacı olan çocuk hakkında, koruyucu ve destekleyici tedbir kararının yanında 22.11.2001 tarihli ve 4721 sayılı Türk Medenî Kanunu hükümlerine göre velayet, vesayet, kayyım, nafaka ve kişisel ilişki kurulması hususlarında da karar vermeye yetkilidir” hükmü ile verildi. Çünkü korunmaya muhtaç çocuk tespit edilip hakkında tedbir kararı alındığında yetki çocuk mahkemesindedir. Buna göre bir tedbir kararı alındığında mahkemenin dosyayı bölme imkanı olmadığından ceza mahkemesi olan çocuk mahkemesi hukuk mahkemesinin yetki alanına giren medeni kanuna göre tedbir kararı vermesi gerekti ama bunun ne dünyada ne de Türkiye’de başka bir örneği yoktu. Yani hukuk mahkemesinin yetkisi ceza mahkemesine verilmiş oldu. Fakat bu uygulama da çok fazla kullanılmadı. Çocuğun yararı gerekçeleri gösterilerek son zamanlarda çocuk mahkemeleri hakimleri de kayyım, vesayet, velayet, kişisel ilişki gibi kararlar çıkartmaya başladı. Bu vaka bütünlüğü açısından anlamlı oldu. Fakat bu durumun ortaya çıkarttığı şöyle bir durum oluştu; doğal olarak 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu 3. maddesi uyarınca suça sürüklenen çocuk tanımının yapılp, suça sürüklen çocukların dosyalarına çocuk mahkemelerinin bakacağı hükmü koyulduktan sonra bir de ikinci bir tanım yapıldı yine aynı madde ile korunmaya muhtaç çocuk kavramının da tanımını yaptı.

5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu 3. maddesi uyarınca;

"Korunma ihtiyacı olan çocuk: Bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru çocuğu, ...". Bu maddeyle korunmaya muhtaç çocuğu da ceza mahkemelerinin belirleyeceği tanımlandı. Bir çocuğun korunmaya muhtaçlığı tüm dünyada mesleki bir işlemken bir sosyal inceleme raporu ile belirlenirken, 5395 sayılı kanunla çocuk mahkemeleri bunu hakimın takdirine bırakarak kendi uhdelerinde bıraktı. Yani bir çocuğun korumaya muhtaçlığına mahkeme karar verir hale geldi. Uygulamada sosyal

hizmetler sosyal inceleme raporunu hazırlarsa ve çocuğun korunmaya muhtaç olduğunu iş bu raporda ifade etse bile, çocuk mahkemesi hakimi hiç bir bilimsel veriye dayanmaksızın, çocuğun korunmaya muhtaç olmadığına karar verir hale getirildi. Bu büyük bir handikap çünkü tüm dünyada mekanizma üç basamakta yönetiliyorken ve birinci basamakta mesleki işlemler varken ülkemizde bu durum ortadan kaldırılmış oldu. Örneğin bir mahkeme şahit dinlemek istediğinde, mesleki işlem olarak bir doktorun şahidin akıl sağlığının yerinde olmadığına dair raporunu dikkate alıp, buna göre söz konusu kişinin şahitliğini kabul etmezken yani mesleki işlemi kabul ederken, çocuğun korunmasında mesleki işlem ortadan kaldırılmış oldu. Oysaki çocuk koruma sistemi tüm dünyada şöyle yürümektedir: Bağımsız, özgür, sosyal hizmet konusunda işin eğitimini almış liyakat, kariyer sahibi meslek elemanları durum tespiti yapar, bu tespitin üstüne ilgili sorumlu kurum normalde idari işlem tesis eder ve bu işlemi görür, eğer bu işleme konu çocuk hakkında bir suç öyküsü, suça sürüklenme, suçun mağduru olma gibi adli bir süreç varsa o çocukla ilgili süreç ayrıca bir tedbir kararı ile ilgili mahkeme tarafından yürütülmektedir. Yani mesleki işlem, idari işlem ve adli işlem olarak üç basamakta süzülen bir mekanizma var olur. Örneğin ülkemizde milli eğitimde de bu mekanizma böyle yürüyor, sağlıkta da böyle yürüyor yani mesleki işlem, idari işlem sağlık bakanlığı aile hekimliği vs. adli işlem sağlık tedbiri şeklinde devam ediyor. Fakat ülkemizde korunmaya muhtaç çocuk tanımı 5395 sayılı kanunda yapıldığı andan itibaren ve karar verme mercii çocuk mahkemesi hakimi olduktan sonra uygulama mesleki işlem ve idari işlem anlamını yitirmekte ve geriye sadece adli işlem kalmaktadır.

Ülkemizde uygulamada şöyle bir durum ortaya çıkmaktadır: Türkiye'de 16 bin çocuk, sosyal hizmet kurumlarında bakım altında bulunmakta ve hepsinin vakası da adli vaka olarak kabul edilmektedir. Zira korunmaya muhtaçlık, 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nda tanımlandığı için ve adli vaka olduğu için, mahkemeler de ceza mahkemesi olduğu için otomatik olarak kurum da çocuk bakmakta ama idari işlem tesis etmemekte ve adeta çocuk mahkemesinin infaz müdürlüğünü yapmaktadır. Örneğin Ağır ceza mahkemesi karar veriyor, hapisane infaz müdürlüğü olarak uyguluyor. Teknik anlamda da sosyal hizmetler de çocuk mahkemesinin verdiği tedbir kararının infaz müdürlüğünü yapmaktadır. Her ne kadar sosyal hizmetler mesleki kriterleri, eğitim,

rehabilitasyon, önleyici hizmetler, çocuğun iyiliği, uygulanacak sosyal bakım metotları, çocuğun gelişimi eklense de bunlar uygulamada çok anlamlı olmamaktadır. En nihayetinde Çocuk Mahkemesi hakimi için sosyal inceleme raporu vazgeçilmez değildir, sosyal hizmetler bu raporlarında örneğin bilimsel olarak ilgili çocuğun uygun değildir yönünde rapor düzenlese de çocuk mahkemesi hakimi takdir hakkını kullanarak aksi karar verebilmektedir. Bazı adli vakalar da bir doktor rapor yazdığına mahkeme dahi kararı bozamazken, uygulamada söz konusu bu raporların hakkında değerlendirme istense de en nihayetinde mesleki işlem ve idari işlem devam etmektedir. 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun handikabı kurumun mesleki işlem ve idari işlem alanını tamamen kapatması ve sosyal hizmetler kurumunu adli işlemin bir parçası haline getirmesidir. Bu kanunla adeta sosyal hizmetler kurumu adı konulmamış adli takip sistemine dönüşmektedir. Bu çok önemli bir handikapıdır.

5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nda sıkıntılar sadece bunlar da sınırlı değil, kanuna bakıldığında 27. maddesinin;

"(1) Çocuk mahkemelerinin yargı çevresi, kurulduğu il ve ilçenin mülkî sınırlarıyla belirlenir.

(2) Çocuk ağır ceza mahkemelerinin yargı çevresi, bulundukları il merkezi ve ilçeler ile bunlara adlî yönden bağlanan ilçelerin idarî sınırlarıdır.

(3) Coğrafi durum ve iş yoğunluğu göz önünde tutularak çocuk mahkemeleri ile çocuk ağır ceza mahkemelerinin yargı çevresinin belirlenmesine veya değiştirilmesine Adalet Bakanlığının önerisi üzerine Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca karar verilir. " hükümleri mahkemenin yetki çevresini sınırlandırmaktadır. O da mülkü idarenin sınırlarıdır ama uygulamada mahkemelerin yetki çevresi çok farklı işlemektedir. Kanunun muhatabı çocuk, hareketli gezen bir varlıktır. Çocuk farklı bir şehirde koruma altına alındıktan sonra gezen bir varlık olduğu için ailesi veyahut kendisi taşındığında işlem bir pratiğe bağlandığı için gittiği yerdeki mahkeme herhangi bir sosyal inceleme yapmamakta ve tedbir kararı ilk veren mahkeme tarafından tedbir kararları takip edilmektedir. Örneğin çocuk Diyarbakır'da suç işlemekte ve ardından İstanbul'a gelmektedir, bu durumda tedbir kararı veren mahkeme sosyal hizmetlere

yazmakta İstanbul'dan giden rapora göre de Diyarbakır'da ilk tedbiri veren mahkemeden karar çıkartılmaktadır. Bu durum da kanuna aykırılık teşkil etmekte ve mahkemenin uygulamada yetki alanı dışına çıkmasına sebebiyet vermektedir. Fakat bir taraftan uygulama böyle de yönetilmek zorundadır.

5395 sayılı kanunun 44. Maddesinde; "Bu Kanun kapsamına giren görevlerle bağlantılı olarak kamu görevlileri hakkında 2.12.1999 tarihli ve 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun hükümleri uygulanmaz" hükmü uyarınca bu işlemleri yapan herhangi bir kamu kuruluşunun memuru hata, kusur işlerse valilikten soruşturma açmak için izin istemenize gerek yok, hakim, savcı memur hakkında doğrudan işlem yapabilir ve memurun muhakematı kanunu hükümlerinin zırrı yoktur. Bu, Türkiye'de 2 suç için vardır; biri 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 252. maddesi ile yetkilendirilmiş savcılar, yani terör, çete suçları gibi. Diğeri ise 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu. Bu büyük bir savrulmadır zira kanunla hem idari işlemlerin ortadan kalkması hem mesleki işlemlerin ortadan kalkması, neticede de hakimin adeta kurumun müdürü statüsüne ulaşmasına neden olmaktadır ve idare ilerleyen süreçte uygulamada hakime sormadan hiç bir mesleki işlem icra edememektedir.

5395 sayılı kanuna göre Her 3 ayda bir çocuk hakkında rapor hazırlanıyor ve mahkemeye bilgi veriliyor, bu raporlar gönderiliyor sadece İstanbul'da gözetim altında 2500 çocuk var olduğu için bu yılda 10.000 raporun mahkemelere gönderilmesi demek oluyor ki uygulamada hakimlerin bu raporlara bakmasının çok güç olduğu da bilinmektedir. Ama kanunun yazılışındaki aksaklıklar işleyişte büyük problemleri beraberinde getirmektedir.

Çözüm tüm dünyada olduğu gibi sistemin yürütülmesidir. Melez bir uygulamadan vazgeçilmesidir. Olması gereken Türkiye'de milli eğitimde, sağlıkta, ana hizmet alanlarında uygulanan modelin sosyal bakım hizmetlerinde uygulanmasıdır. Tüm dünyada olduğu gibi üçlü sac ayağının oluşturulmasıdır bunlar da sırasıyla:

1) Mesleki işlemin özgürlüğünün korunması, mesleki işlem özgürlüğünün bir anlamının olması, bunun da kendi içinde bir denetim mekanizmalarının kurulması,

2) İdari işlem genişliğinin sağlanması, yani her korunmaya muhtaç çocuğun suça sürüklenmiş bir çocuk olarak tanımlanmaması, uygulamada 5395 sayılı kanunla yapılan tanımın değiştirilmesi, zira uygulamada aile mahkemeleri sokakta terk edilmiş bir çocuğu sosyal hizmetlere ihbar ederken veya çocuk mahkemesine yazarken suça sürüklenen bebek şeklinde tanımlamaktadır. Çünkü 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 26. maddesi mahkemenin görev tanımını yaparken suça sürüklenen çocuklara bakar diyor. Çünkü kanun suça sürüklenme şeklini koymuş dolayısıyla mahkeme bunu suça sürüklenen çocuk olarak tanımlamak zorunda kalmaktadır. 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nda dünyanın hiç bir yerinde olmayan adeta bir çorba uygulama vardır. Olması gereken mesleki çerçevenin idarece belirlenmesi, özgür bir meslek elemanı çalışma ortamının sağlanması, hazırlanacak raporlar doğrultusunda idarece işlem tesis edilmesi, idarenin o raporlar doğrultusunda işlem tesis ederken konunun adli bir boyutu varsa, çocuk suç işlemişse veya doğrudan suçun mağduru haline getirilmişse o zaman bunla ilgili adli tedbir olması, ama adli tedbirin idari tedbiri ortadan kaldırmamasıdır. Günümüzde tüm yetki çocuk mahkemelerinde olduğu için bu imkansız hale gelmiştir.

3) İdari işlem tesis edilen çocuk hakkında konunun adli boyutu varsa çocuk suç işlemiş veyahut suç mağduru olmuşsa, adli işlem tesis edilmesi, adli mekanizma içerisindeki teknik sorunların ortadan kaldırılması, ülkemizin her yerinde suça karışan veyahut suç mağduru olanların aynı adli sürece tabi tutulması gerekir.

Örneğin çocuk mahkemeleri ceza mahkemeleri olduğu için bir çocuk mahkemesi kararına itiraz edildiğinde, bu itiraz bir sonraki çocuk mahkemesine yapılmaktayken, 5395 sayılı kanuna göre çocuk mahkemesinin olmadığı yerlerde Asliye Hukuk veya Aile Mahkemeleri yetkili olduğundan bu mahkemelerin vermiş olduğu kararlara yönelik itirazlar istinafa tabiidir. Uygulamada çocuk mahkemeleri genellikle metropoliten alanlarda kurulduğundan bu alanlarda çocuk ceza hukuku sistemine tabi iken, metropoliten olmayan alanlarda adli hukuk sistemine tabidir.

Çocuk koruma sistemi tüm dünyada tek çatı yönetimi altındadır. Bizim ülkemizde de olması gereken budur. Türkiye'den örneği verdiğimizde çok net anlaşılacaktır. Yani şu an ki mevcut sistemde

1. MEB, çocuk koruma siteminde okul sosyal hizmetini, danışmanlık hizmetini, psikolojik danışmanlık hizmetini ve rehberlik hizmetini yapabilmektedir. Bunların mevzuatını kendisi çıkartmakta ve kimse buna müdahale etmemektedir. Keza aynı mantık sağlıkta da yürümektedir.

MEB 'ten örnek verecek olursak: MEB eskiden sadece MEB'e bağlı okullara bakıyordu. Bunun yanında başka bir bakanlığa bağlı okullar da vardı. Adalet Bakanlığına bağlı Adalet Meslek Liseleri vardı. Tarım Bakanlığına bağlı Tarım Liseleri vardı. Askeri liseler vardı. KİT'lerin çıraklık okulu gibi eğitim merkezleri vardı. MEB, Tevhidi Tedrisat kanunu çerçevesinde eğitimi tek elden yönetmeye başladı ve bütün bakanlıkların okullarını bünyesine aldı, tüm meslek elemanlarını kendi bünyesine çekti ve eğitim sistemini bir tek çatı yönetimine dönüştürdü. Sokaktaki Halk Eğitim kurslarını bile bir belediye açacaksa MEB'in programına ve MEB'ten görevlendirilmiş öğretmenlerle açmaya başladı ve bu sayede bir birlik sağlandı. Sağlık Bakanlığındaki durum ise, SGK Hastanesi vardı, Devlet hastanesi vardı, üniversite hastanesi, özel hastaneler vardı, belediye hastanesi vardı, askeri hastane, KİT'lerin hastanesi vardı. Bu duruma karşı Sağlık Bakanlığı da bütün hastane zincirini tek çatı altında topladı ve tek bir sistemin parçası haline getirdi.

Ülkemizde. Tedavi hizmetini Sağlık Bakanlığı, eğitim hizmetini MEB kendi başına belirliyor.

Sosyal hizmetlerde, böyle öncelikle tüm bu alanlardaki sosyal hizmet birimlerinin sosyal hizmetin mesleki çerçevesinde bakanlığa bağlı olması ve bakanlığın tüm birimlerdeki uygulama birlikteliğini ve standardını yakalamış olması gerekiyor. Sosyal hizmetinin standartlarının bir kurul tarafından belirlenmesi, sağlık sosyal hizmetinin standartlarını, iş akışı, sürecin adli süreçle olan ilintisi, sağlığın milli eğitim, kurumun iş ve işlemleri takip etme silsilesi bir idari işlem mekanizması olarak bakanlık tarafından düzenlenmesi gerekiyor. Bunun için 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu

yeterli şu anda bu kanunda bu yetki var. 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu'nun 4. Maddesinin,

"Sosyal hizmetlere ilişkin genel esaslar şunlardır:

a) (Değişik: 1/7/2005-5378/27 md.) Bu Kanun kapsamına giren sosyal hizmetlere ilişkin faaliyetler, devletin denetim ve gözetiminde, sivil toplum kuruluşları ile halkın gönüllü katkı ve katılımı da sağlanarak bir bütünlük içinde yürütölür. Sunulacak bakım ve diğer hizmetlerin kapsamı ve bu hizmetleri verecek olan gerçek ve tüzel kişilerin izin, çalışma usul ve esasları ve diğer hususlar Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından çıkarılacak bir yönetmelikle düzenlenir.

b) Sosyal hizmetler alanında faaliyet gösteren kamu kurum ve kuruluşları ile gönüllü kuruluşlar arasında koordinasyon ve işbirliği tesis edilerek güç birliği sağlanır ve mevcut kaynaklara en verimli şekilde işlerlik kazandırılır" demektedir. Ama günümüzde bu, ölkemizde uygulanamamaktadır. Çünkü 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu hadiseyi idari işlem sıfatından çıkartıp adli işlem ile mahkeme hakiminin tasarrufuna bırakmış durumdadır.

Burada yapılması gerekenler:

1-) Türkiye'de sosyal hizmet, çocuk koruma sistemi veya tüm dezavantajlı kesimlerin korunması ve sulh selametini yönetecek bir mesleki kurula ihtiyaç vardır. Kurumda sosyal hizmete ilişkin süreçlerin kurul kararlarıyla, tebliğ kararlarıyla bir mesleki düzenlemeye, uygulama birlikteliğine ve bir standarda kavuşturmaları gerekir.

2-) Buradaki akışta iş ve işlemlerin idari düzenleme tarafından, yani Bakanlık tarafından düzenlenmesi, tıkanıklıkların yönetmeliklerle, idari işlemlerle açılması, neticesinde de adli iş işlemler için mahkemenin bu birimlerden hizmet alması gerekir. Uygulamada mahkeme bilirkişiyeye başvurmaktadır. Oysa ki sosyal hizmet konusunda bilirkişiyeye gitmeye ihtiyaç yoktur zaten bu hizmeti ölkemizde yapan bir kurum ve bu kurumda raporları hazırlayacak meslek elemanları vardır. Uygulamada, mahkemelerde dağınık şekilde meslek elemanı var. Adalet bakanlığı adliye destek müdürlüğü kurarak bunun önüne geçmeye çalışsa da o da uygulamada ayrı sıkıntılara sebebiyet verecektir.

Çünkü tek çatı yönetimi idari işlem üzerine kuruludur. Adalet Bakanlığının yapabileceği bir işlem değildir. Bunun için yeterli donanımı yoktur. Yani istismar mağduru, travması olan bir çocukla çalışmıyor adalet bakanlığına bağlı mahkemedeki meslek elemanı. Doğal olarak o çocukla çalışan kurumdaki uzmanın, yani nasıl doktordan rapor istiyorsan, nasıl öğretmenden değerlendirme istiyorsan kurumdaki meslek elemanında da böyle bir sosyal inceleme raporu mahkemeye sunulması gerekiyor. Ama şu andaki yapıda mahkeme bunu el yordamıyla kendi meslek elemanına yaptırabilirse yaptırmakta, eksik olduğu noktada yine sosyal hizmetlerden destek istemektedir. Peki sosyal hizmetlerin verdiği rapor geçerli midir? Uygulamada maalesef bu raporlar bilirkşi raporu hüviyetinde olduğu için geçerli değildir.

1-) Tek çatı yönetiminin sağlanması gerekiyor. Yani idari iş ve işlemler bakımından bakanlığın bunu yönetmesi gerekiyor. Diğer kurumlardaki sosyal hizmeti de. Nasıl MEB bütün kurumlardaki eğitime, sağlık bütün kurumlardaki tedavi hizmetini yönetiyorsa, Aile Bakanlığı'nın da tüm kurumlardaki sosyal hizmet sürecini idari işlemle disiplin altına alması gerekiyor.

2-) Bağımsız mesleki bir kurulun bu süreçte uygulanacak bireysel vaka, grup terapisi, görüşme planları, uygulama değerlendirme formları, ölçeklere karar vermesi ve tüm uygulamalarda standardın bu disiplin çerçevesinde sağlanması gerekiyor. Ondan sonraki kısımda ise şöyle bir durumla karşılaşılacaktır: Mahkeme idari işlem tesis etti, bir çocuk eğer suça sürüklenmemişse ve doğrudan suçun mağduru değilse, bu çocukla ilgili eğer 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunundan kaynaklanan velayet, vesayet, kayyımlık, kişisel ilişki tesisi vb. gibi hukuk metniyle düzenlenmiş kısımları Aile mahkemeleri yetkilendirilmeli. Neden Aile Mahkemeleri? Çünkü 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun gereği bakıyor çocuğa, kadına karşı şiddetle ilgili de tedbir kararları alıyor, hukuk mahkemesi olarak da doğru yapıyor çünkü tedbir kararı hukuk mahkemesinin alabileceği karardır bu manada da birleştirilmesi gerekiyor. Kadının çocuğu ile ilgili de Aile Mahkemesi karar alabiliyor. Bu tarafta da 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu, bunların ayrılmasına gerek yok. Hukuk düzenlemelerini Aile Mahkemesi hakimliği çatısı altında düzenlemek ve buraları hukuk kararlarıyla geçmek gerekiyor. Ancak suça sürüklenen, suçun mağduru olan

çocuklar bakımından çocuk mahkemelerinin yetkili kılınması gerekiyor. Bunlarla ilgili cezai müeyyide, sınırlama, tedbirler, denetim hizmetleri, denetimli serbestlik gibi işlemlerin kendi içinde yeniden düzenlemesi gerekiyor. Yani Çocuk Mahkemeleri suç ve suça sürüklenme boyutuyla, hukuk mahkemeleri medeni kanun ve idari işlemler bakımından idari müeyyide ile desteklenmelidir. Çünkü idare birçok açıdan destek sunmaktadır. Bu destekler arasında sosyal ekonomik destek, danışmanlık, önleyici tedbirler, gözlenmesi, koruyucu aile, evlat edinme vb. Yani illaki idarenin yapacağı bütün işlemlerin medeni kanunda yer almasına gerek yok zira 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu kuruma geniş bir çerçeve veriyor. Yani idari düzenleme, hukuki düzenleme ve cezai düzenlemelerin birbirlerinden ayrılmaları gerekir. Bu görev ve sorumlulukların mahkeme mahkeme belirlenmesi gereklidir. Yani illa ceza mahkemesi hapis cezası öngörmek zorunda değil, tedbir verebilir, denetim verebilir. Teknik olarak çağın ihtiyaçları, sosyal hizmet mesleğinin öngördüğü düzenleyici uygulamalar bakımından kanunda müeyyide ve tedbire dönüştürülebilir, burada bir sıkıntı bulunmamaktadır. Burada kastedilen şey dünyada çocuk mahkemesinin kullanılmasının ana fikri şuna dayanır: Yetişkinlerin bakıldığı mahkemelerde bakmamak, çocuğun ruhuna, durumuna, psiko-sosyal gelişimine uygun bir şekilde mahkeme kurgulanması gerekir, amaç bu olmalıdır. Yargılamayı yaparken çocuğu örselememektir. Yani Avrupa'da çocuk mahkemesi hakimleri zaten sosyal hizmet ana hizmet dalını bitirmiş sonradan hukuku yüksek lisans ya da lisansla tamamlayanların içerisinde seçiliyor. Aslında Avrupa'da çocuk mahkemesi hakimleri tecrübeleri ve meslek elemanı vasfı olan hakimlerdir. Bizde öyle değil. Ceza hakimi bakıyor. Aslında bu çerçeve süreci ortaya koyuyor. 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu aslında ileri bir uygulama olarak geldi, ıslah evlerinden kurtulundu, boşaltıldı ama bu gerçekçi değil. Örneğin hakkında 80 tane hırsızlık dosyası olan bir çocuğa ceza verilemiyor ve tedbir kararı uygulanabiliyor. Tedbiri de aile Bakanlığı uyguluyor.

SONUÇ

Ülkemizde çocukların korunmasına yönelik olarak çok başlı bir yapı olduğu literatürden anlaşılmaktadır. Bu çok başlı yapı nedeniyle de bir karmaşa yaşanmakta, bu karmaşa nedeniyle de çocuklar daha fazla mağdur edilmektedir.

Her şeyden önce çocukların korunmasına ve yargılanmasına yönelik olarak var olan mevzuat içeriğinde birbiriyle çelişen birçok faktör olduğu görülmektedir. Örneğin metropoliten alanlarda ağır cezalı suç işleyen çocukların yargılanması çocuk ağır ceza mahkemeleri tarafından yapılırken, metropoliten alanlar dışında bu yargılamalar sulh ceza mahkemeleri tarafından yapılmaktadır. Bununla birlikte çocuklara yönelik uygulanacak tedbirlerde bazı alanlarda aile mahkemeleri karar verirken aile mahkemelerinin bulunmadıkları yerlerde sulh hukuk mahkemeleri karar vermektedir. Bu mahkemelerin verdikleri kararlara yapılan itirazlar ise farklı mahkemelere yapılmaktadır.

Çocukların korunmasına yönelik mevzuatta da karmaşık bir yapı mevcuttur. Bir taraftan Kadına Yönelik Şiddet ve Ailenin Korunması Kanunu, bir taraftan Sosyal Hizmetler Kanunu diğer taraftan ise Çocuk Koruma Kanunu farklı uygulamalara yol açmaktadır. Üç kanunun da uygulanmasında çeşitli sorunlar ortaya çıkmaktadır. Örneğin çocuk hakkında mahkemece korunma kararı verilmeden önce alanında uzman kişilerin görüşlerinin hakim tarafından dikkate alınmaması gibi bir özerklik bulunmaktadır. Hakkında idari tedbir kararı verilen çocukların denetimi yine ilgili mahkemece takip edilmekte, tedbiri uygulayan kurumun mahkeme kararı dışında herhangi bir iş ve işlem yetkisi bulunmamaktadır.

En büyük karmaşa ise suça sürüklenen ve idari tedbir istenen çocuklarla ilgili kararların mahkemelerce verilmesinde görülmektedir. Mahkemelerin suça sürüklenen çocuklarla ilgili cezai müeyyideye bulunması normal karşılanmalıdır. Fakat çocukla ilgili herhangi bir konuda tedbir alınması kararını alanında uzmanların yer aldığı ve bir kurum çatısı (örneğin Sosyal Hizmetler) altında toplanmış bir kurul tarafından verilmesi daha yerinde bir uygulama olacaktır. Bu sayede mahkemelerin iş yükü azalmış olacak, kurul sayesinde de daha hızlı karar alma mekanizması devreye girecektir.

Kırsal alanlardan metropoliten alanlara göç eden ailelerin çocukları, kente adaptasyon sorunu yaşamakta, kentlerdeki çarpık yapılaşmayla birlikte de bocalamaya başlamakta ve çeşitli suçlara sürüklenmektedirler. Bu alanlarda büyüyen çocukların suça sürüklenmelerini önlemek için en başta tedbirler alınmalı, çocukların kente adaptasyonlarının sağlanması için kurumsal düzeyde uygulamalara geçilmelidir. Burada en büyük görev Aile Bakanlığı'na düşmektedir. Suça sürüklenen ya da hakkında tedbir kararı uygulanması istenen çocuklar için mevzuat düzenlenirken, göç eden ailelerin adaptasyonu ile ilgili herhangi bir mevzuattan bahsetmek mümkün değildir.

Sonuç olarak gerek metropoliten alanlarda gerek metropoliten alanlar dışında kalan yerlerde suça sürüklenen ya da hakkında tedbir kararı uygulanan çocuklarla ilgili var olan mevzuatın karmaşıklığı sorunları daha da arttıran bir durum ortaya çıkarmaktadır. Bunun önlenmesi için;

- 1) Çocuklarla ilgili mevcut mevzuatın baştan ele alınması gereklidir.
- 2) Ceza için mahkemeler, tedbir için uzmanlardan oluşan kurul karar vermelidir.
- 3) Alanında uzman kişilerce mahkemelere sunulan raporlar hakim tarafından kabul edilmeli ve hakim bu yönde karar vermelidir. Böylece kurumlar da bu işte sorumluluk alarak daha işlevsel hale getirilir.
- 4) Metropoliten kentlere adaptasyon için kentte göç merkezleri kurulmalı ve merkezlerce kente uyum sağlanması için çalışmalar yapılmalıdır. Hem ailenin hem de çocukların kente uyumu ne kadar sağlanırsa, çocukların suça sürüklenmeleri o kadar azaltılır.
- 5) Çocuk mahkemelerine atanacak hakimlerin bu alanda en az yüksek lisans düzeyinde eğitim almaları sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Aka, V. (2018). Çocuklara Yönelik Yerel Yönetim Uygulamaları: Esenler Belediyesi Örneği. *Yüksek Lisans Tezi*. Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yalova
- Akarca, M. “Çocukların Ceza Hukukundaki Yeri ve Çocukların Korunması”, <http://yargitay.gov.tr/abproje/belge/sunum/rt4/Akarca.pdf>, 12.04.2020.
- Akbulut, İ. (2003). İslam Hukukunda Suçlar ve Cezalar. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 52.1, 167-181.
- Akıntürk, T. ve N. Okan (2002). *Hukuka Giriş*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Akyüz, E. (2000). *Ulusal ve Uluslararası Hukukta Çocuğun Haklarının ve Güvenliğinin Korunması*. 1. Baskı. Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1. Baskı.
- Akyüz, E. (2012). *Çocuk Hukuku: Çocuğun Hakları ve Korunması*, 2. Baskı. Ankara: Pegem Akademi Yayınevi.
- Altan, Ö. Z. (2007). *Sosyal Politika*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Altındağ, Ö. ve O. Zengin. (2016). Çocuk adalet sisteminde sosyal hizmet uzmanları. M.B. Gönültaş, D. Yücel, D. (Ed.). *Adli sosyal hizmet: Yaklaşım ve Müdahale*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Argüden, Y., F. Toksöz, K. Göymen, E. Kalaycıoğlu, E. Arıkboğa, E. Salihoğlu, F. Öğücü Şen ve İ. İzci. (2018). *Vatandaş Bakışıyla" İstanbul İlçelerinin Belediye Yönetişim Karnesi*. 1. İstanbul: Argüden Yönetişim Akademisi Yayınları.
- Attar, H. (2010). *Çocuk Suçluluğunun Önlenmesi: Kavramlar-Kuramlar-Kurumlar*. 1. Baskı. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.
- Dışişleri Bakanlığı. (2004). *Türkiye'de Çocuklar İçin İyi Yönetişim, Koruma ve Adalete Doğru Kaynak Belge*. Ankara.
- Ayan, S. (2011). *Suçlu Kim*. 1. Baskı. Ankara: Ütopya Yayınevi.

Aydın, M. (2013). Çocuk(ça) Adalet, 3.Uluslararası Suç ve Ceza Film Festivali. İstanbul.

Bakırcıoğlu, R. (2011). *Çocuk ve Ergende Ruh Sağlığı*. 4. Baskı. Ankara: Anı Yayıncılık.

Bal, H. (2016). *Kent Sosyolojisi*, 7. Bursa: Sentez Yayıncılık.

Balo, Y.S. (2013). *Çocuk Koruma Hukuku*, 1. Baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Barlett, S. (2010). Urban Children: Discussion of UNICEF programming directionspp, 1-60, [https:// cernyc.org/archives/2086](https://cernyc.org/archives/2086), 06.06.2020.

Bartollas, C. ve Schmallegger F. (2017). Çocuk Suçluluğu. Çev. Edi.: D. Yücel, M.B. Gönültaş. 9. Baskı. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Baykara Acar, Y. (2013). Çocuk adalet sisteminde ‘ne çalışır?’: değerlendirme, tretman programları ve kanıt temeli. H. Acar, N. Negiz, E. Akman (Ed.). *Sosyal politika ve kamu yönetimi bileşenleriyle sosyal hizmet temelleri ve uygulama alanları*. İçinde, Ankara: Maya Akademi.

Birleşmiş Milletler Çocuk Adalet Sisteminin Uygulanması Hakkında Asgari Standart Kurallar y.y. (Pekin Kuralları), Erişim Adresi: http://cocukhaklari.barobirlik.org.tr/dokuman/mevzuat_uakararlar/cocukadaletsistemininuygulanmasi.pdf, Erişim Tarihi:19.07.2020.

Beritan, S.C. (2014). Küresel Kentler Bağlamında Yaşam Kalitesi Göstergelerine Kalitatif Bir Bakış: İstanbul-New York Karşılaştırması. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi SBE.

Clark, G, T. Moonen. (2016). *Metropolitan Areas*. United Cities and Local Governments Fourth Global Report. Barcelona.

Çavdar, Y. (2009). Sosyal Dışlanma ve Sosyal Hizmet. G. Polat Uluocak, A. İçağasıoğlu Çoban (Ed.), *Sosyal Dışlanma ve Sosyal Hizmet*. İçinde. Ankara: Haberal Eğitim Vakfı.

Çelik, A. (2014). Sosyal Belediyecilik Anlayışı: Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Örneği. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 16(1), 1-20.

Çocuk Adalet Sistemi Çalışanları Eğitim Programı.y.y. (2013). *Hukukçular için Eğitim Kitabı*, Ankara.

Çocuk Adalet Sistemi Çalışanları Eğitim Programı. y.y. (2013). *Sosyal Çalışma Görevlileri için Eğitim Kitabı*, Ankara.

Danış, M.Z. ve İ. Şahbikan. (2014). Suça sürüklenmiş çocukların yeniden toplumsallaşma sürecinde ve insan hakları bağlamında sosyal hizmet yaklaşımlarının yeri ve önemi. *Tarih Okulu Dergisi*, 7 (18), 627-651.

Devecioğlu, V. (1979). *Çocuk Suçluluğunda Türkiye*. İstanbul: Tanburacı Matbaası.

Dinç B., D. Alakoç Pirpir H.Z. İnan ve İ. Ulutaş. (2012). Çocukluğun ve Erken Çocukluk Eğitiminin Tarihi ve Kuramsal Temelleri. M. Toran ve N. Avcı (Ed.), *Okul Öncesi Eğitime Giriş*. İçinde. Ankara.

Dolu, O. (2009). Rasyonel Bir Tercih Olarak Suç: Klasik Okul Düşüncelerinin Suçu Açıklama ve Önleme Kapasitesinin Değerlendirilmesi. *Polis Bilimleri Dergisi*, 11(4), 59-63.

Dönmezer, S. (1994). *Kriminoloji*. 8. Baskı. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.

Erdoğan, O. (2011). *Çocuk Hakları*. İstanbul: Acar Basım.

Erdoğan, O. (2012). *Çocuk Ceza Hukuku*, Ankara: Bilge Yayınevi.

Erükçü, G. ve E. Akbaş. (2012). Türkiye’de çocuk mahkemeleri uygulamalarına eleştirel bakış. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 1(3), 135-153.

Eryiğit, B. H. (2018). Metropoliten Alanların Yönetimine Dair Kuramlar Ekseninde Türkiye’de Büyükşehir Belediye Mevzuatının İrdelenmesi. *TESAM Akademi Dergisi*. Özel Sayı 1, 51-76.

- Ferah, N. (2013). Suça Sürüklenen 12-18 Yaşlar Arası Ergenlerde Şiddetin Din Psikolojik Tahlili (Sakarya Örneği). *Yüksek Lisans Tezi*. Sakarya Üniversitesi SBE.
- Gander, M. J., ve H.W. Gardiner. (2004). Çocuk ve Ergen Gelişimi. B. Onur (Ed.), P. D. A. Dönmez ve P. D. N. Çelen (Çev.), *Çocuk ve Ergen Gelişimi*. İçinde. 5. Baskı. Ankara: İmge Kitabevi.
- Gemalmaz, M. (2010). *Ulusalüstü İnsan Hakları Hukuku Belgeleri: Bölgesel Sistemler*. C. I, İstanbul: Legal Yayıncılık.
- Göçek, G. (2009). Suç Faili Olan Çocuklar Açısından Çocuk Suçluluğu ve Çocuklara Uygulanan Ceza ve Güvenlik Tedbirleri. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul Üniversitesi. ATE.
- Gökbayrak, Ş. (2003). Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Risk Gruplarına Yönelik Sosyal Politikalar. *Çalışma Ortamı Dergisi*. 71, 12-15.
- Göker, M. (2015). Denetimli serbestlik tedbiri altındaki suça sürüklenen çocuk ve gençlerin sosyal destek algısı: Ankara denetimli serbestlik genel müdürlüğü örneği. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara Üniversitesi. SaBE.
- Gören, Z. (1998). Çocuğun Temel Hakları, *Anayasa Yargısı Dergisi*, 15, 113- 176.
- Görmez, K. (2015). Mahalli İdarelerin Siyasal Temelleri. K. Görmez (Ed.). *Yerel Yönetimler içinde*. Ankara: Orion Kitabevi. 2015, 3-27.
- Göver, İ. H., ve D. Şenol (2017). Toplumsal Bir Olgusu Olarak Suç: Sosyolojik Bir Analiz. *Journal of Current Researches on Social Sciences*, 7.2, 192-199.
- Güldiker, O. (2014). *Denetimli Serbestlik*. İstanbul: Denetimli Serbestlik Müdürlüğü Yayınları, 8.
- Gündüz, O. (2017). *Türkiye'de Çocuklara Yönelik Koruyucu ve Önleyici Politikaları Değerlendirme Çalıştayı Raporu*. Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Yayınları.

Gürdal, Y. (2013). Sosyolojinin İhmal Edilen Kategorisi Çocuklar Üzerinden Çocukluk Sosyolojisi ve Sosyolojiye Bakmak. *The Journal of Industrila Relations and Human Resources*, 15 (4), 1-26.

Gürel Üçer, Z. A. (2017). Kentsel Politikaların Belirlenmesinde Bir Araç: Sürdürülebilirlik Göstergeleri. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*. 26.1, 103- 124.

Harmancı F.M. ve R. Terkeşli. (2006). Çocuk Suçluluğunun Önlenmesinde Polisle İşbirliği; Ed.: Ş.Ş. Erçetin. Okullarda Şiddet ve Çocuk Suçluluğu: Çocuk ve Suç. İçinde. Ankara: Mikro Basım Dağıtım.

İçli, G.T. (2004). *Kriminoloji*. 1. Baskı. Ankara: Mart Kitapevi ve Yayınevi.

İmamoğlu, A. (2012). *Psikolojik ve Ahlaki Açidan Çocuk Suçluluğu*. 1. Baskı. İstanbul: Işık Akademi.

İrtiliş, V. (2011). *Türkiye’de Çocuk Ceza Adaletinin Refah Modelinin Temel Kistasları Çerçevesinde Bir Değerlendirmesi*, I. Türkiye Çocuk Hakları Kongresi: Yetişkin Bildirileri Kitabı-2, C. 2, Yayın Dizisi:16, İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.

İşsevenler, O. (2012). Suç Kavram ve Teorisine Dair Bir Deneme. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*. 70.2, 51-58.

Kaboğlu, İ.Ö. (2018). *Çocuklar ve Anayasa*. 1. Baskı. İstanbul: Tekin Yayınevi.

Kamer, V.K. (2015). Ceza İnfaz Kurumlarının ve Denetimli Serbestlik Müdürlüklerinin Suça Sürüklenen Çocukların Toplumsallaşmasındaki Rolü. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara Gazi Üniversitesi. SBE.

Kaner, S. (1992). Suçluluğu Açıklayan Yaklaşımlar. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 25.2:473-496.

Karadağ, Ö. (2013). Türkiye Türkçesi Atasözlerinde Çocuk ve Çocukluk. *Milli Folklor Dergisi*, 25.98: 27-32.

- Karakılçık, Y. (2016). *Yeni Yerel-Bölgesel Gelişmeler Işığında Yerel Yönetimler*. 3. İstanbul: Seçkin Yayıncılık.
- Karal, E. (2014). *Denetimli Serbestlikte Çocuk Hizmetleri*. İstanbul: Denetimli Serbestlik Müdürlüğü Yayınları, 22-23.
- Karataş, İ. (2015). Çocuk adalet sistemi kapsamında suça sürüklenen çocuklara yönelik uygulamaların nitel analizi. *Doktora Tezi*. Konya Selçuk Üniversitesi. SaBE.
- Karatay, A. ve S. Kılıç S. (2013). Çocuk Koruma Sistemi: İstanbul Örneği Üzerinden Bir Vaka Tartışması. *Türkiye’de Çocuğun Refahı ve Korunması Kapsayıcı Bir Yaklaşım Arayışı*. İçinde. Sempozyum Bildiri Kitabı. Kocaeli.
- Kavi, E. ve O. Koçak. (2010). *İstanbul’daki Bilgi Evlerinin Sosyal İçerme Boyutu Açısından Değerlendirilmesi*. (Uluslararası 8. Bilgi Ekonomi ve Yönetim Kongresi Bildirileri). İstanbul İktisat Fakültesi. İstanbul.
- Kayma Güneş, D. ve S. Saruç (2014). Suça sürüklenen çocuklar hakkında hazırlanan sosyal inceleme raporlarının mahkeme kararlarına etkisi. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 25.1: 109-132.
- Köseoğlu, Ö. ve M. Z. Sobacı. (2018). Başkanlık Sistemlerinde Yerel Yönetimler ve Cumhurbaşkanlığı Sistemi’ne İlişkin Bir Değerlendirme. Y. Demirkaya (Ed.). *Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi: Kamu Yönetiminde Değişim içinde*. İstanbul: Hiperlink Yayınları. 2018, 413-442.
- Kunt, V. (2003). Çocuk ve Suç. *Yüksek Lisan Tezi*. Ankara Üniversitesi. SBE.
- Limoncu, M. (2017). Türk Hukukunda Suça Sürüklenen Çocukların İnfazı. *Yüksek Lisans Tezi*. Konya Selçuk Üniversitesi. SBE.
- Lynch, K. (2016). *Kent İmgesi*. 8. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Mamur Işıkkı, Y. (2013). Sosyal Politika Açısından Türkiye’de Çocuk Hakları Sorunu: Alana İlişkin Bir Araştırma. *Doktora Tezi*. İnönü Üniversitesi SBE. Malatya.

Mascarenhas A., Coelho P., Subtil E. and Ramos, T.B. (2010), The Role of Common Local Indicators in Regional Sustainability Assessment. *Ecological Indicators*. 10, 646-656.

Metropolitan and Peripheral Cities. (2018). <https://www.uclg.org/en/agenda/metropolitan-and-peripheral-cities>, Erişim: 05.05.2020.

Moroğlu, N. (2003). *Türkiye’de ve Dünya’da Çocuk Hakları*. İstanbul: ALKEV Yayını No:29.

Mutlu, A., H. Reyhan ve H. H. Doğan. (2016). *Kentleşme*. 1. Ankara: Palme Yayınları.

Nacak, İ. (2107). Kent Sosyolojisinde Temel Kavramlar. K. Alver (Ed.). *Kent Sosyolojisi* içinde. Konya: Çizgi Kitabevi. 2017, 99-118.

Nas, M. (2018). Çocukluk Dönemi Gelişimi ve Din Eğitimi. *Yüksek Lisans Tezi*. İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi. SBE.

Ocakçı, M. (2016). “Metropoliten Alan, Metropoliten Kent”, *Kentsel Planlama: Ansiklopedik Sözlük*. M. Ersoy (drl.), İstanbul: Ninova Yayıncılık. 342.

Oktay, T. (2016). Metropol Kent Yönetimi Yaklaşımları ve Uygulama Modelleri. *Strategic Public Management Journal*. 2.4, 49-71.

Öğüt, O. (2017). Suça Sürüklenen Çocukların Sosyo-Demografik Özellikleri: Algılanan Aile İşlevselliğinin ve Ebeveyn Tutumlarının Suça Sürüklenme Üzerine Etkisinin Değerlendirilmesi. *Uzmanlı Tezi*. Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakóltesi Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı.

Övgün, B. (2013). Geleneksel Bölgecilikten Yeni Bölgeciliğe Bir Uygulama aracı Olarak Kalkınma Ajansları. M. Ökmen, G. Şeker ve F. Yaman (Ed.). *Küreselleşme-Yerelleşme Sarmalında Kalkınma Ajansları: Yapılar, Sorunlar ve Çözüm Arayışları* içinde. 2013. Ankara: Orion Kitabevi. 43-62.

- Özkaya, G., ve Özkaya, M.C. (2009). *Sosyal Hizmet Bakış Açısıyla Denetimli Serbestlik*. Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Yayını, No:15.
- Öztaş, C. ve E. Zengin. (2008). Yerel Yönetimler ve Kültür Hizmetleri. *İstanbul Üniversitesi Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*. 54, 155-180.
- Polat, O. (2019). Tüm Boyutlarıyla Çocuk İstismarı 2, Önleme ve Rehabilitasyon. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Polat, Ö. (2016). *Küresel Kent / Dünya Kenti*, M. Ersoy (drl.), İstanbul: Ninova Yayıncılık. 313-320.
- Rahimov, İ. (2014). *Suç ve Ceza Felsefesi*. Ankara: Eko Avrasya Yayınları.
- Riggio, E. (2002). Child friendly cities: Good governance in the best interests of the child. *Environment & Urbanization*. 14 (2), 45-48.
- Ritzer, G. and J. Stepnisky. (2017). *Modern Sociological Theory*. 8. California: SAGE Publications.
- Sarpdağ, M. (2005). *Çocuk Suçluluğu ve Polis*. 9. Baskı. Ankara: Pegem Yayınları.
- Sassen, S. (2001). *The Global City*. 1. New Jersey: Princeton University Press
- Semerci, B. (2011). Suça sürüklenen çocuk ve gençlere psikiyatrik yaklaşım. S. Hançerli, B. Sevinç, C. Gürer ve M. C. Öner (Ed.), *Suçta sürüklenen ve mağdur çocuklar*, İçinde. Ankara: SABEV Yayını
- Seyhan K ve H.İ. Bahar. (2006). Çocuk Suçluluğu. Ed.: Ş.Ş. Erçetin. *Okullarda Şiddet ve Çocuk Suçluluğu: Çocuk ve Suç*. İçinde. Ankara: Mikro Basım Dağıtım.
- Sayım, F. (2017). Türkiye'de Sağlık Ekonomisi İstatistikleri ve Sağlık Harcamalarının Gelişimi. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*. 7.15:13-30.
- Sezal, İ. (2012). *Sosyolojiye Giriş*. 4. Baskı. İstanbul: Beta Basım A.Ş.

Sikander, T. (2015). A Theoretical Framework of Local Government. *International Journal of Humanities and Social Science*, 5.6, 171-176.

Sokullu Akıncı, F. (2008). *Viktimoloji (Mağdurbilim)*, 2. Baskı. İstanbul: Beta Yayınları.

Sormaz, F., ve H. Yüksel, H. (2012). Değişen Çocukluk, Oyun ve Oyuncanın Endüstrileşmesi ve Tüketim Kültürü. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2013(3): 991.

Südütemiz, O. (2019). *Adliyede Çocuk Olmak*. İstanbul: Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı Yayınları.

Şener, A. S. Daşbaş, ve N. Kesen. (2013). Suça Sürüklenen Bir Çocuğa İlişkin Olgu Sunumu. *Türkiye'de Çocuğun Refahı ve Korunması Kapsayıcı Bir Yaklaşım Arayışı*. İçinde. Kocaeli: Gündem Çocuk Derneği Yayını.

Şenses, F. (2017). *İktisada (Farklı Bir) Giriş*, 1. İstanbul: İletişim Yayınları.

T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (2014). Sosyal Rehabilitasyon Hizmetleri Daire Başkanlığının Kuruluş ve Görevleri. Ankara.

T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2016). 2015 Yılı İdare Faaliyet Raporu. Ankara.

T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2017). 2016 Yılı Faaliyet Raporu. Ankara.

T.C. Millî Eğitim Bakanlığı. (26 Ağustos, 2014). Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Çocuk Kulüpleri Yönergesi. Ankara.

T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğü. (2016). Eğitim İşbirliği Protokolü. Ankara.

T.C. Resmi Gazete. (2004, 23 Temmuz). Büyükşehir Belediyesi Kanunu (Kanun No. 5216). Sayı:25531.

T.C. Resmi Gazete. (2007, 14 Şubat). Özel Eğitim Kurumları Kanunu (Kanun No:5580). Sayı:26434.

T.C. Resmi Gazete. (2008, 5 Ekim). Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü Çocuk Evleri Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik. Sayı: 27015.

T.C. Resmi Gazete. (2013, 5 Ocak). Kadın Konukevlerinin Açılması ve İşletilmesi Hakkında Yönetmelik. Sayı: 28519.

T.C. Resmi Gazete. (2015, 30 Nisan). Özel Kreş ve Gündüz Bakımevleri ile Özel Çocuk Kulüplerinin Kuruluş ve İşleyiş Esasları Hakkında Yönetmelik. Sayı: 29342.

Tarımeri, N. (2007). *Çocuk Koruma(ma) Kanunu*. SABEV Yayınları, No:17.

Tekeli, İ. (2015). Kavramlarımızı ve Kuramlarımızı Gözden Geçirme Zamanı Geldi mi?. M. Altunoğlu ve Ş. Geniş (Ed.). *1. Uluslararası Kent Araştırmaları Kongresi - Günümüz Kentinde Sorunlar- Bildiriler Kitabı* içinde. 1. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları. 2015, 34-58.

Tomanbay, İ. (1999). *Sosyal çalışma sözlüğü. Toplumbilim, Ruhbilim, Eğitbilim, Yöntembilim, Nüfusbilim, Hukuk ve Ekonomi Boyutlarıyla*. Ankara: Selvi Yayınevi.

Toprak, Z. (2016). *Kent Yönetimi ve Politikası*. Şubat. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Tortop, N, B. Aykaç, H. Yayman ve M. A. Özer. (2014). *Mahalli İdareler*. 3. Ankara: Nobel Yayınları.

Tuna, K. (2016). *Toplum Açıklama Girişimi Olarak: Şehir Teorileri*. 3. İstanbul: İz Yayıncılık.

Tuncer, B. ve T. Erdoğan. (2018). Korunmaya Muhtaç Çocuklar ve Korunmaya Muhtaç Çocuklara Sağlanan Bakım Yöntemleri. *IBAD-Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*. 3(2), 515-527.

Tunç, İ. (2013). Türkiye’deki Çocuk Koruma Hizmetlerinin Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Uygulamaları Üzerinden Bir Değerlendirilmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. Yalova Üniversitesi. SBE. Yalova.

Turan, E. (Ed.). (2016). *Kamu Yönetimi: Temel Kavramlar*. 1. Konya: Palet Yayınları

Tüysüz, A., F. Yenisey, G. Koçyıldırım, İ. Güven, M. Fırat vd. (2010). *Suçta Sürüklenen Çocuklara Hukuki Yardım Eğitimci El Kitabı*. Ankara.

Uluğtekin, S. (2004). *Çocuk mahkemeleri ve sosyal inceleme raporları*. Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 71.

Uluğtekin, S. (2011). Çocuk adalet sisteminde sosyal inceleme raporunun yeri ve önemi: S. Hançerli, B. Sevinç, C. Gürer ve M. C. Öner (Ed.). *Suçta sürüklenen ve mağdur çocuklar*. İçinde. Ankara: SABEV Yayını.

UNICEF (2011). *Türkiye’de Çocuk ve Genç Nüfusun Durumunun Analizi*.

Urbanization. (2019). <https://www.unfpa.org/urbanization>, Erişim:09.06.2020.

Uslu, R. (2015). İslam Hukukunda Suç ve Ceza Kavramı. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8.37: 1056-62.

Yavuzer, H. (1998). *Çocuk ve suç*. 1. Baskı. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (2001). *Çocuk ve Suç*. 10. Baskı. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer H. (2016). *Çocuk ve Suç*. 17. Baskı. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yazıcı, E. (2012). Korunmaya Muhtaç Çocuklar ve Çocuk Evleri. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 9(18), 499-525.

Yenisey, F. (2007). *Mukayeseli Hukuk Açısından Ceza Sorumluluğu Yaşı ve Alternatif Yaptırımlar*. Özet Rapor. Ankara: Adalet Bakanlığı Yayınları.

Yörükoğlu A (2000). *Gençlik Çağı: Ruh Sağlığı ve Ruhsal Sorunları*. 11. Baskı. İstanbul: Özgür Yayınları.

Yörükoğlu, A. (2007). *Gençlik Çağı: Ruh Sağlığı ve Ruhsal Sorunları*. 13. Baskı. İstanbul: Özgür Yayınları.

Yücel, M.T. (2007). *Adalet Psikolojisi*. 6. Baskı. Ankara: Başkent Matbaası.

Webb, N.B. (2017). *Çocuklarla Sosyal Hizmet Uygulaması*. 1. Baskı. Ankara: Nika Yayınevi.

Winter, R. (2005). Çocuk ve Genç Adalet Sistemine Genel Bakış. Çocuk ve Genç Adalet Sistemi Sempozyumu Bildirisi, İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları.

Zastrow, C. (2013). *Sosyal Hizmete Giriş*. Ankara: Nika Yayınevi.

Zengin, E. ve C. Öztaş. (2008). Yerel Yönetimler ve Spor. *İstanbul Üniversitesi Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*. 55, 49-78.

ÖZGEÇMİŞ

10.01.1978 Erzurum doğumluyum.İlköğretimimi Cemal Reşit Rey ortaokulunda,Liseyi Küçükköy Teknik Lisesi Makina bölümünde tamamladıktan sonra 1997 yılında girdiğim Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesini 2001 yılında tamamladım.2003 yılından itibaren kurmuş olduğum ÜNKO HUKUK büroso adlı avukatlık ofisinde serbest avukatlık yapmaktayım.

